Aanvraag Regeling van Werkzaamheden: WODC rapport over daders van geweld tegen LHBTQIA+ personen

Betreft: bespreking onderzoek WODC over daders van geweld tegen LHBTQIA+ personen.

Rotterdam, 21 maart 2024

Geachte voorzitter,

Gisteren (woensdag 20 maart 2024) presenteerde het WODC in samenwerking met de Erasmus Universiteit de resultaten van hun onderzoek naar daders van geweld tegen LHBTQIA+ personen[1]. De Rotterdamse VVD wil graag op korte termijn met het college in gesprek over hoe de resultaten van dit onderzoek kunnen bijdragen aan de aanpak van geweld tegen LHBTQIA+ personen. Daarom willen wij de bespreking van de resultaten van dit onderzoek graag agenderen voor de commissie BOFV. Wij willen graag bij deze bespreking een reactie van het college op het genoemde onderzoek betrekken. Voor deze bespreking willen wij graag de burgemeester, wethouder samenleven en wethouder handhaving uitnodigen.

Met vriendelijke groet,

Pascal Lansink Bastemeijer
De Rotterdamse VVD

Ingrid van Wifferen
D66 Rotterdam

[1] https://www.wodc.nl/actueel/nieuws/2024/03/20/dit-is-bekend-over-daders-van-lhbtq-gerelateerd-geweld

Risbo
Research-Training-Consultancy

Richten op de regenboog

Een onderzoek naar daders en prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen

Y. Seidler

R. Wolff

E. ter Woord

K. van der Schans

Januari 2024

Colofon

Richten op de regenboog. Een onderzoek naar daders en prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen

Y. Seidler, R. Wolff, E. ter Woord & K. van der Schans

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC)

Rotterdam, januari 2024

Erasmus Universiteit Rotterdam/Risbo
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
tel.: 010-4082124

© Copyright Risbo BV. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de Directie van het Instituut.

Voorwoord

De afgelopen jaren is de aandacht voor diversiteit en inclusie in brede zin gegroeid. Er is meer aandacht gekomen voor hoe met elkaar omgegaan wordt en op welke wijze de samenleving vormgegeven kan worden op een manier waarbinnen iedereen zich thuis voelt. Daarbij is ook aandacht voor de positie van LHBTQ-personen. In het maatschappelijk debat gaat het bijvoorbeeld over hoe iemand aangeduid wenst te worden, wat er op je paspoort staat, maar ook ontstaan er discussies over sportdeelname van transpersonen. Daarbij wordt er steeds vaker onderscheid gemaakt tussen het biologische geslacht en hoe iemand zichzelf identificeert in combinatie met de seksuele gerichtheid van personen. In dat kader heeft Nederland zich lang als voorloper op het gebied van LHBTQ-rechten gepresenteerd.

Een deel van de LHBTQ-personen die binnen dit onderzoek gesproken is, vindt dat Nederland al lang niet meer die voortrekkersrol heeft. Zij maken zich zorgen om het klimaat tegen LHBTQ-personen en de vrijheid waarin zij kunnen leven. Zij hebben het gevoel steeds vaker negatief bejegend te worden en ervaren ook geweld. Daarbij lijkt het erop dat in combinatie met COVID-19 en het gevoel van toenemende polarisatie in de samenleving, een groeiende tweedeling is ontstaan tussen voor- en tegenstanders rondom LHBTQ-rechten.

Uit de LHBT-monitor van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Huijnk et al., 2022) komt naar voren dat LHBT-personen bovengemiddeld vaak geweld ervaren. Echter, is er weinig bekend over wie precies de plegers zijn. Met dit onderzoek voeren we een eerste verkenning uit naar de plegers van dit soort geweld en trachten we deze in een aantal profielen te vangen.

Dit onderzoek had niet uitgevoerd kunnen worden zonder de medewerking van het Openbaar Ministerie en de afzonderlijke parketten waar de strafdossiers zijn ingezien. In het bijzonder bedanken het Landelijk Expertise Centrum Discriminatie (LECD) voor hun hulp bij het meedenken en opstellen van de zoekopdracht die gebruikt is om tot een selectie van strafzaken te komen. Ook danken wij Jeanine Reidnied voor de hulp bij het verkrijgen van toestemming tot het inzien van de dossiers. Tot slot een woord van dank aan de slachtoffers die zo moedig waren hun verhaal aan ons te vertellen en de medewerkers van de belangenverenigingen die ons te woord wilden staan.

De onderzoekers zijn gedurende het onderzoek vakkundig begeleid door de begeleidingscommissie, bestaande uit prof. dr. Henny Bos (Universiteit van Amsterdam, voorzitter), dr. Willem Huijnk (SCP), drs. Jean Luc Luijs (Ministerie van Justitie en Veiligheid, tot maart 2023), mr. Astrid Matthijssen (Ministerie van Justitie en Veiligheid, vanaf maart 2023), dr. Jasper van der Kemp (Vrije Universiteit) en dr. Saskia Baas (Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum).

Youri Seidler (projectleider)
Januari 2024

Samenvatting

Aanleiding

De laatste jaren is er toenemende aandacht voor (geweld tegen) LHBTQ-personen, maar is er tegelijkertijd niet veel actuele kennis over de prevalentie en daders van geweld tegen deze groepen in Nederland. Naar aanleiding van Kamervragen van Kamerlid Bergkamp over het aanpakken van homofobie tijdens het Mondelinge Vragenuur van 19 mei 2020, heeft de Minister van Justitie en Veiligheid toegezegd dat er een onderzoek komt naar geweld tegen LHBTQ-personen en de daders die hierbij betrokken zijn. Dit onderzoek is het resultaat van die toezegging.

Onderzoekopzet

In dit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum, hebben wij ons beziggehouden met de vraag wie de daders van geweld tegen LHBTQ-personen zijn. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

Welke kenmerken en motieven hebben daders van geweld gericht tegen LHBTQ-personen en wat is de aard en omvang van dit geweld?

De kern van dit onderzoek bestaat uit de analyse van 88 strafdossiers uit de periode 2017-2021 waarbij seksuele gerichtheid, genderexpressie of genderidentiteit een rol speelt. Het gaat hier om zaken waarbij personen door de rechter zijn veroordeeld. Om die reden wordt gesproken over daders in plaats verdachten. De resultaten uit de strafdossiers zijn aangevuld en geduid met bevindingen uit de literatuur, een enquête onder 146 LHBTQ-personen, interviews met zeven slachtoffers en tien personen die spraken namens zes LHBTQ-belangenverenigingen. Om inzicht in de omvang te krijgen zijn politieregistraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht geanalyseerd. Hierna worden eerst de hoofdbevindingen benoemd, daarna wordt per een antwoord per onderzoeksvraag geformuleerd. De samenvatting wordt afgesloten met een reflectie op de resultaten.

Hoofdbevindingen

Wat onderscheidt daders van LHBTQ-gerelateerd geweld?
Daders van LHBTQ-gerelateerd geweld die in de onderzochte strafdossiers naar voren komen, zijn bovengemiddeld vaak man en hebben bovengemiddeld vaak antecedenten in vergelijking met geweldplegers in het algemeen. Behalve deze kenmerken zijn er met name veel overeenkomsten tussen daders van LHBTQ-gerelateerd geweld en verdachten van criminaliteit in het algemeen. Er zijn geen grote verschillen gevonden voor wat betreft de nationaliteit, leeftijd en kwetsbare sociaaleconomische positie van de daders.

Waarom plegen zij geweld?
Een groot deel van het geweld lijkt zijn aanleiding te vinden in fysieke uitingen en gedragingen op straat waarbij het specifiek gaat om gedragingen en uitingen die afwijken van de heteroseksuele en gendernormen. De grootste onderscheiden dadergroep pleegt geweld omdat zij een afkeer hebben van LHBTQ-uitingen. Dit is zorgelijk omdat zij tolerantie ten opzichte van LHBTQ-personen afwijzen en vinden dat daar geen plaats voor is in de maatschappij. Behalve dat er een groep is met afkeer van

LHBTQ-personen en -uitingen, wijzen de resultaten erop dat het voor een deel van de bevolking normaal is geworden om te schelden met LHBTQ-gerelateerde termen of om zich op andere manieren te verzetten tegen LHBTQ-uitingen. Met name een grote groep heteroseksuele mannen lijkt het grappig of normaal te vinden om met dit soort termen te schelden.

Wat weten we nog niet?
Een andere bevinding is dat een analyse van strafdossiers vooral een beeld oplevert van daders van geweld tegen homoseksuele mannen dat plaatsvindt in de openbare ruimte. Daders van geweld tegen lesbische, biseksuele, trans-, intersekse, aseksuele en queerpersonen zijn nauwelijks aangetroffen in de strafdossiers en daarom grotendeels buiten beeld gebleven. Dit leidt tot verschillende vragen voor vervolgonderzoek. Is er bijvoorbeeld sprake van een registratiekwestie? Wordt geweld tegen bepaalde groepen anders of slechter geregistreerd? Doen sommige groepen minder snel aangifte dan anderen? En waarom blijft geweld in de huiselijke sfeer buiten beeld, ondanks dat dit volgens de andere onderzoeken en respondenten relatief vaak zou voorkomen?

Wat zijn beleidsimplicaties voortkomend uit dit rapport?
Ten eerste dienen er inspanningen geleverd te worden om de aangiftebereidheid onder LBHTQ-gemeenschappen te vergroten. Dit kan door het aangifteproces meer laagdrempelig te maken voor slachtoffers door agenten van meer informatie te voorzien over de verschillende LHBTQ-gemeenschappen en via trainingen meer sensitief te maken in de omgang met LHBTQ-personen. Aan de kant van LHBTQ-gemeenschappen dient de voorlichting over het aangifteproces (en wat je er wel en niet van kunt verwachten) vergroot te worden. Ten tweede dient anti-LHBTQ geweld beter geregistreerd te worden in het aangifteproces en via aanpassing van de wetgeving, zodat duidelijker wordt dat bij geweldsincidenten anti-LHBTQ gerelateerd motieven hebben meegespeeld. Ten derde dient bij mogelijk vervolgonderzoek naast strafdossiers waarbij expliciet sprake is van tegen LHBTQ-personen gericht geweld, ook gezocht te worden in strafdossiers waarin anti-LHBTQ-geweld verdekt naar voren komt, bijvoorbeeld door dossiers te scannen waarin sprake is van huiselijk geweld.

Hieronder wordt uitgebreider antwoord gegeven op de onderzoeksvragen.

1) Wat is er bekend over de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland?

Uit de onderzoeksliteratuur komt naar voren dat LHBTQ-personen meer geweld ervaren dan heteroseksuele personen: zij voelen zich vaker onveilig en worden vaker slachtoffer van geweld. In grote lijnen zijn LHBTQ-personen en heteroseksuele personen slachtoffer van hetzelfde type geweld. In het merendeel van gevallen gaat het om verbaal geweld (zoals bedreigingen) en komt fysiek geweld (zoals mishandeling) minder voor. Een verschil is dat LHBTQ-personen relatief vaak slachtoffer worden van online geweld.

Uit de politieregistraties blijkt dat er met name veel registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid plaatsvinden. In 2021 waren er 2.113 registraties met betrekking tot discriminatie van seksuele gerichtheid en 53 met betrekking tot geslacht. In de periode 2017-2021 neemt zowel het aantal registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid als van geslacht (fors) toe.

Duiding
Het is niet duidelijk in hoeverre politieregistraties betrekking hebben op LHBTQ-personen als daadwerkelijk slachtoffer. Analyse van de registraties toont aan dat een groot deel gaat over politieagenten in functie of mensen waartegen met ‘homo’ wordt gescholden. Voor wat betreft de

toename van het aantal registraties tussen 2017-2021 is het de vraag of dit betekent dat deze vormen van discriminatie vaker voorkomen of dat dit andere oorzaken heeft die samenhangen met beleid en registratie.

2) Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?

Vanuit de literatuur zijn vier vormen van geweld tegen LHBTQ-personen te onderscheiden: verbaal (online) geweld, fysiek geweld, seksueel geweld en materieel geweld. Deze vormen van geweld komen zowel voor in de openbare ruimte als in de privésfeer. Uit de literatuur komen twee specifieke soorten van geweld in de privésfeer naar voren: huiselijk geweld en eergerelateerd geweld.

Uit de politieregistraties valt op te maken dat discriminatie op grond van seksuele gerichtheid grotendeels uitlatingen betreft (60,7 procent in 2021), veelal belediging op grond van (vermeende) homoseksuele gerichtheid. Hiervan heeft een groot deel betrekking op politieagenten in functie of op mensen waartegen met 'homo' wordt gescholden. Dit duidt op normalisering in de samenleving voor het schelden met 'homo'. Een deel van de incidenten betreft andere geweldsvormen, zoals bedreiging (15,3 procent in 2021) en fysiek geweld in combinatie met een uitlating (14,5 procent in 2021).

In de strafdossiers is gekeken naar 70 unieke casussen (die samen 88 strafdossiers omvatten) waarbij sprake was van LHBTQ-gerelateerd geweld. De meeste van deze casussen gaan over verbale geweldincidenten (31 casussen), gevolgd door fysiek geweld (26 casussen). Huiselijk geweld (5 casussen), online geweld (5 casussen) en materieel geweld (3 casussen) komen aanzienlijk minder vaak voor in de dossiers.

De verschillen tussen de vormen van geweld in de politieregistraties en de strafdossiers worden mogelijk veroorzaakt doordat bij fysiek geweld makkelijker vervolging plaats kan vinden dan bij verbaal geweld. Dit heeft er bijvoorbeeld mee te maken of er een verdachte in beeld is zodat tot vervolging overgegaan kan worden.

De meeste daders uit de strafdossiers worden vervolgd voor eenvoudige belediging (Art. 266 WvSr, 39 procent van de vervolgingen). Hier is sprake van verbaal geweld (schelden) soms in combinatie met fysiek geweld. In iets meer dan een kwart van de gevallen is er sprake van mishandeling (Art. 300 WvSr), waarbij het veelal gaat om mishandeling van mensen in de openbare ruimte, bijvoorbeeld voor een supermarkt, op straat na het uitgaan of in een park.

Modus operandi van daders van LHBTQ-gerelateerd geweld zoals afgeleid uit de strafdossiers
Uit de dossiers ontstaat een beeld van de context waarbinnen deze daders handelen. Geweld vindt veelal plaats in de openbare ruimte, bijvoorbeeld op straat of in parken (37 van de 70 casussen) en in mindere mate in de huiselijke sfeer (12 casussen), in het verkeer (8 casussen) of online (7 casussen). Ongeveer de helft van de 88 daders handelde binnen een groep. In bijna vier op de vijf strafzaken kennen de dader(s) en slachtoffer(s) elkaar niet. Iets minder dan een derde van de daders is (vermoedelijk) onder invloed wanneer zij het misdrijf plegen. In de meeste van deze gevallen gaat het om alcoholgebruik.

Duiding
De locaties waar het geweld in de strafdossiers plaatsvindt komt slechts gedeeltelijk overeen met ander onderzoek. Met name geweld dat in de privésfeer plaatsvindt, komt niet terug in de strafdossiers. Mogelijk komt dit vanwege de selectie van dossiers en/of omdat huiselijk geweld

zodanig geregistreerd wordt dat dit niet in de gehanteerde zoekopdrachten terugkomt. Een andere context die wel uit de literatuur naar voren komt maar niet veelvuldig in de strafdossiers is aangetroffen, betreft geweld tegen LHBTQ-uitgaanspubliek rondom plaatsen waar LHBTQ-personen samenkomen.

De constatering op basis van de strafdossiers dat daders en slachtoffers elkaar vaak niet kennen, wijkt eveneens af van wat er uit ander onderzoek naar LHBTQ-geweld en geweld in het algemeen naar voren komt. Mogelijk dat dit een registratiekwestie is. Een andere mogelijkheid is dat er makkelijker aangifte wordt gedaan van geweld begaan door onbekenden of dat geweld in de openbare ruimte vaker tot een veroordeling leidt. Bijvoorbeeld vanwege de aanwezigheid van getuigen bij geweld in de openbare ruimte.

3) Welke groepen binnen de LHBTQ-gemeenschap zijn het meest kwetsbaar voor geweld?

Op basis van de literatuur worden vier kwetsbare LHBTQ-groepen onderscheiden.

- Jongeren
- Transpersonen
- Biseksuele vrouwen
- LHBTQ-uitgaanspubliek

De politieregistraties geven geen duidelijk inzicht in kwetsbare groepen. Enkel kan geconcludeerd worden dat discriminatie vanwege geslacht vaak betrekking heeft op transpersonen. Het is echter de vraag of dit komt doordat zij vaak slachtoffer zijn, of dat dit beeld ontstaat vanwege het bestaan van de discriminatiegrond 'geslacht' waarbinnen discriminatie tegen transpersonen vaak wordt ondergebracht. Zo zal discriminatie tegen homoseksuele, lesbische en biseksuele personen samengevoegd worden binnen de discriminatiegrond 'seksuele gerichtheid'.

De kwetsbare groepen die uit de literatuur naar voren komen zien we, los van de jongeren, weinig terug in de dossiers. Twee derde van de aangetroffen dossiers heeft betrekking op slachtoffers met een homoseksuele gerichtheid, namelijk 78 van de in totaal 119 slachtoffers. Dit is zeer opvallend aangezien andere onderzoeken aantonen dat lesbische en biseksuele vrouwen en transpersonen relatief vaak geweldsslachtoffer zijn.

Slachtoffers in de strafdossiers naar leeftijd
Ruim een derde van de slachtoffers in de strafdossiers is een jongvolwassene in de leeftijd van 18-25 jaar. Dit strookt met wat er bekend is uit ander onderzoek. De slachtoffergroepen bestaande uit 26-35 en 36-55-jarigen zijn eveneens groot (respectievelijk 28 procent en 25 procent).

Duiding
Het grote aantal dossiers met homoseksuele mannen als slachtoffer, is opvallend te noemen omdat onderzoek laat zien dat ook andere groepen vaak slachtoffer zijn van geweld. Het is daarom aannemelijk dat de strafdossiers een vertekend beeld geven. Een mogelijke verklaring ligt in de registratie van geweldsdelicten. Bijvoorbeeld omdat binnen de politie minder bekendheid is over trans-, biseksuele en queerpersonen of omdat binnen de LHBTQ-gemeenschap bepaalde groepen te maken krijgen met geweld dat minder snel geregistreerd wordt als LHBTQ-gerelateerd geweld. Een andere mogelijkheid is de aangiftebereidheid onder slachtoffers (zie vraag 4). Een derde mogelijkheid is de opzet van deze studie, waardoor een deel van de dossiers met LHBTQ-slachtoffers buiten het

zicht zijn gebleven. Wellicht wordt het vertekende beeld veroorzaakt door een combinatie van genoemde factoren.

4) In hoeverre doen LHBTQ-personen aangifte van verschillende geweldsincidenten en welke factoren zijn hierop van invloed?

Uit verschillende onderzoeken blijkt een lage bereidheid onder LHBTQ-personen om aangifte te doen (of melding te maken) van een geweldsincident. Dit is een algemeen verschijnsel: ook heteroseksuele personen zijn weinig geneigd om aangifte te doen. Ondanks dat, is er een opvallend lage aangiftebereidheid bij groepen zoals biseksuele en lesbische vrouwen, LHBTQ-personen met een migratieachtergrond, LHBTQ-sekswerkers en transpersonen die slachtoffer zijn van fysiek geweld (mishandeling). In de literatuur en onder door ons geïnterviewde belangenverenigingen en slachtofferrespondenten worden verschillende verklaringen gegeven voor de lage aangiftebereidheid onder LHBTQ-personen:

- *Zelfinschatting van de ernst van het geweld* ('is het erg genoeg om aangifte van te doen?'). Slachtoffers beschouwen voorvallen of incidenten inmiddels als 'normaal' gedrag waarmee je hebt om te gaan en/of maken een afweging of het doen van aangifte de inspanning waard is.
- *De dader is een bekende van het slachtoffer.* Slachtoffers doen in dit geval mogelijk geen aangifte, omdat zij na één of meerdere geweldsvoorvallen nog altijd in contact staan met de dader.
- *Het handelen van de politie.* Slachtoffers hebben negatieve ervaringen met de politie bij het afhandelen van aangiftes (onbekendheid met doelgroepen, niet sensitief interacteren) en/of wantrouwen de politie, ingegeven door bijvoorbeeld politieoptreden tijdens demonstraties en andere bijeenkomsten of door een algemeen wantrouwen tegenover overheidsinstanties.
- *Hobbels in de rechtsgang* waardoor slechts weinig aangiftes leiden tot een daadwerkelijke veroordeling (gebrek aan afhandelingservaring bij de politie, te weinig rechtserkenning van de LHBTQ-achtergrond voor geweldsdaden).
- *Registratie van incidenten*. Het doen van aangifte op grond van bepaalde vormen van seksuele gerichtheid is moeilijk of zelfs niet mogelijk. Een voorbeeld is artikel 137c WvSr dat betrekking heeft op aanzetten tot haat en groepsbelediging. Transpersonen en biseksuele personen kunnen zich niet op dit artikel beroepen omdat seksuele voorkeur wel als grond wordt genoemd (met uitzondering van biseksualiteit), maar gender niet.

Degene die aangifte hebben gedaan in de strafdossiers, geven relatief vaak aan dat zij het zat zijn om beledigd te worden vanwege hun seksuele gerichtheid of genderidentiteit of -expressie.

Duiding
Zoals eerder gezegd, hebben de door ons geanalyseerde strafdossiers voornamelijk betrekking op incidenten tegen homoseksuele mannen, die zich afpelen in de openbare ruimte. Dit is een vertekend beeld, dat mogelijk samenhangt met de lage aangiftebereidheid onder lesbische, biseksuele, trans- en queerpersonen. De hierboven genoemde verklaringen spelen daarbij een rol.

5) Welke regionale verschillen bestaan er met betrekking tot geweld tegen LHBTQ-personen?

In het onderzoek is weinig inzicht verkregen in regionale verschillen met betrekking tot geweld tegen LHBTQ-personen. Alleen op basis van politieregistraties kan iets gezegd worden over verschillen in aantal registraties naar politie-eenheid. Met name bij eenheden binnen de Randstad en Oost-

Nederland zijn meer registraties dan bij andere eenheden. Ook is het opvallend te noemen dat het aantal registraties bij een aantal eenheden fors toeneemt in de periode 2017-2021, terwijl in andere eenheden een veel wisselender beeld zichtbaar is. Wanneer gekeken wordt naar het aantal registraties per eenheid gerelateerd aan het inwoneraantal, dan valt op dat het aantal registraties in Amsterdam en de andere Randstedelijke gebieden het grootst is. Het blijft echter lastig om de verschillen tussen eenheden te duiden omdat er ook verschillen zijn in capaciteit van de eenheden en de omvang van de aldaar woonachtige LHBTQ-gemeenschap.

6) Wat zijn de achtergrondkenmerken van daders die betrokken zijn bij de verschillende categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen?

In de literatuur en uit politieregistraties komt naar voren dat plegers van geweld tegen LHBTQ-personen veelal minderjarige of jongvolwassen mannen zijn. In de literatuur wordt soms verwezen naar de (niet-Westerse) migratieachtergrond van daders, zijn er indicaties dat een hogere mate van religiositeit gepaard gaat met een grotere kans op daderschap en zijn daders vaak bekenden van slachtoffers. In de politieregistraties valt op dat in 2021 ruim driekwart van de verdachten antecedenten heeft.

Uit de analyse van strafdossiers komt op een aantal punten een vergelijkbaar beeld naar voren als uit de literatuur en de politieregistraties. Daders zijn bijna allen man, vaak minderjarigen of jongvolwassene waarvan een deel bij de ouders woont. Een klein deel van de daders (twaalf van de 88) geeft expliciet aan een religie te belijden (christelijk, moslim, religie niet bekend). Daders met een christelijke achtergrond behoren relatief vaak tot een oudere leeftijdsgroep. Bij veel van de daders waarvan bekend is dat zij een religie aanhangen, spelen religieuze overtuigingen een rol bij het incident. In deze gevallen geven daders openlijk toe dat zij niet-heteroseksualiteit afwijzen.
Omdat in eerder onderzoek aandacht is besteed aan de migratieachtergrond van plegers hebben ook wij hier naar gekeken in de strafdossiers. Hiervoor is nationaliteit als indicator gebruikt omdat migratieachtergrond (op basis van geboorteland persoon/ouders) niet wordt geregistreerd binnen de strafdossiers. De helft van de plegers heeft de Nederlandse nationaliteit. Zij zijn hiermee veruit de grootste groep. Iets minder dan een op de vijf plegers heeft de (Nederlands-)Marokkaanse nationaliteit. Deze groep is relatief jong: zes van de zestien daders zijn minderjarig en vier zijn tussen de 18 en 25 jaar.
Driekwart van de 88 daders heeft al antecedenten voordat zij veroordeeld worden voor LHBTQ-gerelateerd geweld. Daders bezitten vaak risicokenmerken waarvan bekend is dat deze de kans vergroten om in aanraking te komen met de politie. Het gaat bijvoorbeeld om het hebben van een (gedrags)stoornis, een moeilijke jeugd/opvoeding, en het rondhangen in groepen op straat (vooral onder jongeren). Hoewel niet met zekerheid de sociaaleconomische positie vastgesteld kan worden op basis van de dossiers, wijzen de verhalen van de verdachten en contextuele factoren erop dat zij relatief vaak een kwetsbare sociaaleconomische positie hebben. Een groot deel van de daders heeft geen vaste baan, kan moeilijk rondkomen en/of leeft van een uitkering.

Verder is in de strafdossiers gekeken naar de seksuele gerichtheid van daders. Bij een kwart van de daders komt naar voren dat zij zelf heteroseksueel zijn. In een groot deel van de gevallen blijft dit onduidelijk, maar op basis van uitlatingen tijdens het verhoor kan worden aangenomen dat het overgrote deel van deze daders zichzelf als heteroseksueel identificeert. Tot slot is er een groep van veertien daders, die relatief vaak betrokken is bij incidenten met verbaal geweld, die aangeeft geen probleem te hebben met LHBTQ-personen.

Duiding
Het is de vraag in hoeverre het beeld van daders van geweld tegen LHBTQ-personen zich onderscheid van geweldsplegers in het algemeen. Vergeleken met de totale groep geweldplegers in Nederland is het percentage mannelijke plegers van LHBTQ-geweld bovengemiddeld. Verder lijken daders van LHBTQ-gerelateerd geweld in vergelijking met verdachten van criminaliteit in het algemeen bovengemiddeld vaak antecedenten te hebben (vanwege het kleine aantal onderzochte dossiers dient deze bevinding met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd).

Naast verschillen zijn er ook overeenkomsten: wat betreft het kenmerk nationaliteit komt het percentage Nederlandse daders en daders met een niet-Nederlandse nationaliteit grotendeels overeen met verdachtencijfers van alle criminaliteit in Nederland. Ook is bekend dat jongeren over het algemeen vaker verdacht zijn van misdrijven dan ouderen. Dat met name jongeren als dader uit de strafdossiers komen is in die zin niet verrassend. Ook de kwetsbare sociaal-emotionele en sociaal-maatschappelijke positie van daders van LHBTQ-geweld geldt meer algemeen voor geweldsplegers.

7) Welke motieven kunnen aan de verschillende dadertypes worden toegeschreven?

In de literatuur worden verschillende verklaringen genoemd voor gewelddadig gedrag tegen LHBTQ-personen. Zo kan het zijn oorsprong hebben in opvattingen over het onderscheid en de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen en/of gebaseerd zijn op a) een traditioneel normen en waardenpatroon, ingegeven door een bepaalde (religieuze) levensovertuiging b) de behoefte aan erkenning/goedkeuring van vrienden of familieleden of c) op eigen gevoelens van angst en ongemak bij daders. Deze opvattingen komen tot uiting in gedrag wanneer iemand afwijkt van de gendernorm (lees: heteronorm), wat een ‘trigger’ kan zijn voor geweld tegen LHBTQ-personen. Hoe meer of hoe zichtbaarder iemand afwijkt van deze norm, hoe meer plegers ‘getriggerd’ worden om over te gaan tot ‘actie’.

Bij 38 van de 70 daders in de strafdossiers is onduidelijk wat hun motief was. Het grootste deel van de daders waarbij het motief wel duidelijk is, geeft aan dat zij een afkeer hebben van LHBTQ-uitingen. Bijvoorbeeld vanuit hun religieuze overtuiging of ideeën over gender in de samenleving. Voor het grootste deel van de daders geldt echter dat zij achteraf niet precies weten waarom ze geweld hebben gepleegd. Veel van deze daders geven aan niks te hebben tegen LHBTQ-personen. Zij geven bijvoorbeeld aan impulsief te hebben gescholden. Dit is vaak het geval bij incidenten waarbij een opstootje ontstaat dat aanvankelijk niet gerelateerd is aan een LHBTQ-uiting.

Behalve het motief, kan ook gekeken worden naar welke situatie aanleiding gaf tot het geweldsincident. De meest voorkomende aanleidingen van geweld in de strafdossiers zijn fysieke uitingen (10 van de 70 casussen) of het gedrag of de kleding van de slachtoffers die (in de ogen van de dader) een uiting zijn van een seksuele gerichtheid of genderexpressie die afwijkt van de (hetero)norm (14 van de 70 casussen).

Duiding
De motieven en aanleiding van LHBTQ-gerelateerd lijken specifiek te gelden voor dit type daders in plaats voor daders in het algemeen. Een groot deel van het geweld lijkt zijn aanleiding te vinden in fysieke uitingen en gedragingen op straat waarbij het specifiek gaat om gedragingen en uitingen die afwijken van de heteroseksuele en gendernormen. De bevindingen uit de strafdossiers sluiten daarmee aan bij uitkomsten uit de literatuur. Afkeer van LHBTQ-uitingen, zowel fysiek als gedragingen, speelt blijkbaar een belangrijke rol bij een deel van het geweld.

De beperkte mate waarin religie een rol speelt bij LHBTQ-gerelateerd geweld in de onderzochte strafdossiers, is moeilijk te duiden. In sommige onderzoeken wordt religiositeit in verband gebracht met een negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit. In de strafdossiers is het aandeel gelovige daders kleiner dan het percentage gelovigen in Nederland. Echter zijn er alleen uitspraken gedaan over iemands religiositeit wanneer dit in de verhoren duidelijk ter sprake kwam. Het is dus mogelijk dat een groter deel van de daders zich als gelovig identificeert dan uit de dossiers naar voren komt. Dit neemt echter niet weg dat het aantal incidenten dat expliciet religieus gemotiveerd is, relatief beperkt is.

Daderprofielen

Om de verschillen in motieven en aanleidingen te structureren zijn op basis van de strafdossiers vier daderprofielen opgesteld. Daarbij is gekeken naar verschillende aspecten (zoals zelfverklaard motief, contextuele factoren en achtergrondkenmerken). Het gaat om de profielen 'afkeer van LHBTQ', 'schelden als reflex', 'groepsagressie' en 'grappen ten koste van'. De profielen vormen archetypen die gebaseerd zijn op kwalitatieve onderzoeksmethoden. In de praktijk zal er vaak sprake zijn van een combinatie van kenmerken en kunnen daders ook afwijken van deze archetypen.

Daderprofiel: Afkeer van LHBTQ
De grootste groep bestaat uit daders (26 personen) die vanuit afkeer tegen LHBTQ-uitingen geweld tegen LHBTQ-personen begaan. Bij deze daders lijken uitingen van LHBTQ, opgevat te worden als een 'aanval' op traditionele normen en waarden en de inrichting van de samenleving. Hierna volgt een overzicht van de persoons- en sociale kenmerken en incidentkenmerken behorende tot dit daderprofiel.

Persoons- en sociale kenmerken	**Incidentkenmerken**
• Man • 25-36 jaar • Vermoedelijk heteroseksueel • Relatief vaak religieus (katholiek/protestants/islamitisch) • Traditionele opvattingen over seksualiteit • Een deel is een verward persoon en/of dakloze • Heeft een lage sociaaleconomische positie (uitkeringsafhankelijk/ laagbetaald) • Verleden met zorgdiensten • Heeft antecedenten (soms voor vergelijkbare discriminatiefeiten) • Weinig beschermende factoren aanwezig	• Ziet LHBTQ als (impliciete) aanval op de heteronormatieve waarden • Neemt aanstoot aan uitingen van LHBTQ (fysiek en gedrag) • Keurt gedrag openlijk af (geen controle over eigen handelen) • Handelt solo • Fysiek en verbaal geweld • In de openbare ruimte

Daderprofiel: Schelden als reflex
De op een na grootste groep betreft daders waarbij het geweld zich uit door te schelden met discriminerende woorden tegen LHBTQ-personen (20 personen). Binnen dit heeft in veel gevallen de aanleiding niets te maken met de seksuele gerichtheid, en is het onduidelijk waarom er bijvoorbeeld met 'homo' wordt gescholden. Hieronder volgt een overzicht van de persoons- en sociale kenmerken en incidentkenmerken behorende tot dit daderprofiel.

Persoons- en sociale kenmerken	Incidentkenmerken
• Man • 18-35 jaar • Nederlandse nationaliteit/ (Nederlands-)Marokkaanse nationaliteit • Heeft antecedenten (voor ander soort feiten) • Laag opgeleid, kwetsbare sociaaleconomische positie • Vindt schelden tegen/met LHBTQ normaal	• Aanvankelijk aanleiding conflict is niet gerelateerd aan LHBTQ-uiting • LHBTQ wordt erbij gehaald na escalatie • Verbaal geweld, soms escalerend in fysiek geweld • Slachtoffer kan zowel een bekende als onbekende van dader zijn • Vindt plaats in de openbare ruimte of in de privésfeer

Daderprofiel: Groepsagressie

Daders die tot dit profiel behoren, plegen geweld tegen LHBTQ-personen als onderdeel van een groep (18 personen), vaak een groep 'hangjongeren'. Er is hierbij vaak sprake van meerdere geweldplegers. De aanleiding voor geweld heeft binnen deze dadergroep veelal te maken met het zichtbaar zijn als (vermeend) LHBTQ-persoon. Hieronder een overzicht van de persoons- en sociale kenmerken en incidentkenmerken.

Persoons- en sociale kenmerken	Incidentkenmerken
• Man • Jonge daders (minderjarig en <25 jaar) • Nederlandse nationaliteit/ (Nederlands-)Marokkaanse nationaliteit • Relatief vaak eerder in beeld geweest bij politie • Schoolgaand/studerend • Lid van groep hangjongeren/problematische jongerengroep	• Fysiek geweld • Pestgedrag • Geweld zonder aanleiding • In het openbaar en het OV • Reactie op heteronorm afwijkend gedrag

Daderprofiel: Grappen 'ten koste van'

Het laatste profiel heeft betrekking op personen die denken een grap te kunnen maken ten koste van LHBTQ-personen (9 personen). Daders binnen dit profiel denken zelf een leuke 'grap' te maken, maar hebben niet door dat dit ten koste gaat van LHBTQ-personen en dat dit als kwetsend kan worden ervaren. Hieronder een overzicht van de persoons- en sociale kenmerken en incidentkenmerken.

Persoons- en sociale kenmerken	Incidentkenmerken
• Man • Heteroseksueel • Nederlandse nationaliteit • Geen strafblad • Hoger opgeleid/stabiel leven • Spijt van incident • Weinig risico- veel beschermende factoren aanwezig	• Materieel/verbaal geweld • In groepsverband • Tegen LHBTQ in algemeen • Niet sensitief voor LHBTQ • Vastgelegd op sociale media • Maken van een statement/voor een publiek • Daders kennen slachtoffer niet persoonlijk

In hoeverre zijn de vier opgestelde daderprofielen ook van toepassing op geweld tegen LBTIQ-personen? (N.B.: de H is weggelaten)

Omdat de strafdossiers met name betrekking hebben op homoseksuele slachtoffers, is het de vraag in hoeverre deze ook herkenbaar zijn voor andere groepen. Vanuit die gedachten zijn er gesprekken gevoerd met zeven slachtoffers en tien personen van zes LBTIQ-belangenverenigingen. Deze

organisaties en slachtofferrespondenten herkennen zich in de vier geschetste daderprofielen. Daarbij hebben zij de daderprofielen verder aangescherpt en uitgebreid. Zo zijn zij van mening dat door de politiek ingegeven opvattingen een rol kunnen spelen bij het daderprofiel 'Afkeer van LHBTQ' en kunnen ook jongeren uit hoger opgeleide milieus daders zijn. Daarnaast is naar voren gekomen dat daders, meer dan uit de vier door ons geschetste daderprofielen blijkt, bekenden kunnen zijn van slachtoffers (familie, collega's, verenigingsleden, dates). Als verklaring voor het grotendeels uitblijven van dossiers waarbij sprake was van (verbaal en fysiek) geweld in de privésfeer, wordt benoemd dat het kennen van de dader een sterk drempelverhogend effect kan hebben op het doen van aangifte.

Duiding
In de literatuur over geweldplegers in het algemeen zijn verschillende overeenkomsten te zien met de profielen 'afkeer van LHBTQ', 'schelden als reflex' en 'groepsagressie'. Met name voor het profiel 'groepsagressie' valt op dat het veel overeenkomsten vertoont met al bestaande profielen van geweldsplegers. In die zin lijkt dit profiel breder te gelden dan alleen voor geweld tegen LHBTQ-personen. Overeenkomstige aspecten die uit de andere profielen naar voren komen zijn de voorgeschiedenis met zorgverlening, zwakke sociaaleconomische positie, mentale gezondheidsproblematiek en het impulsief handelen.

Conclusie

De strafdossiers geven waardevolle maar tegelijkertijd beperkte inzichten in de kenmerken van daders, slachtoffers en vormen van LHBTQ-gerelateerd geweld. De informatie is waardevol omdat het betrekking heeft op bewezen feiten waarbij een gerechtelijke uitspraak heeft plaatsgevonden. Tegelijkertijd is het lastig om de uitkomsten op waarde te schatten vanwege het beperkte aantal dossiers en zijn er aanwijzingen dat de dossiers een onvolledig beeld schetsen. De strafdossiers geven vooral inzicht in het geweld dat zich afspeelt in de openbare ruimte waarbij de daders veelal onbekenden zijn. Het geweld dat zich afspeelt in de privésfeer en gericht is tegen andere groepen dan mannen met een homoseksuele gerichtheid, blijft grotendeels onbelicht.

De uitkomsten van dit onderzoek wekken de indruk dat voor een deel van de bevolking het normaal is geworden om te schelden met LHBTQ-gerelateerde termen of om zich op andere manieren te verzetten tegen LHBTQ-uitingen, bijvoorbeeld via vernieling of fysiek geweld. Bij drie van de vier geformuleerde daderprofielen lijkt dit het geval. De groep daders die geweld pleegt omdat zij een afkeer hebben van LHBTQ-uitingen, is het grootst van de onderscheiden groepen. Dit is extra zorgelijk omdat zij tolerantie ten opzichte van LHBTQ-personen afwijzen en vinden dat daar geen plaats voor is in de maatschappij.

Waar geweld vanuit groepsgedrag of afkeer van LHBTQ-personen, gezien kan worden als criminaliteit die helaas altijd zal bestaan binnen een samenleving, wijzen de profielen waarbij wordt gescholden uit reflex of grappen worden gemaakt ten koste van LHBTQ-personen op een veel breder maatschappelijk probleem. Het lijkt erop dat een grote groep, met name heteroseksuele mannen, het grappig of normaal vindt om met dit soort termen te schelden. Een deel van hen heeft zelf vaak het idee dat hun uitingen onschuldige kleedkamerpraat betreft. Ook komt veel geweld tegen LHBTQ-personen voort uit een gebrek aan respect en uit onbegrip voor mensen die afwijken van de hetero- en gendernormen in de samenleving. Hier is sprake van tekortschietende sensitiviteit waardoor vaak onnodig, en mogelijk ook onbedoeld, LHBTQ-personen kwetsend worden bejegend.

Welke maatregelen zouden mogelijk effectief kunnen zijn in het voorkomen en bestrijden van geweld tegen LHBTQ-personen?

De uitkomsten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden om toekomstig beleid te vormen. Voor het prioriteren van beleid nemen we vier knelpunten rondom LHBTQ-gerelateerd geweld waarop het beleid ingezet kan worden.

1. *Een deel van het LHBTQ-gerelateerd geweld komt voort uit intolerantie en afkeer van LHBTQ-personen en/of -uitingen*

Het daderprofiel 'afkeer van LHBTQ' is de grootste van de onderscheiden daderprofielen. Deze daders lijken LHBTQ-uitingen niet te tolereren in de openbare ruimte en plegen vaak bewust geweld tegen LHBTQ-personen. Om die reden dient er beleid te gemaakt te worden waarmee een sterk signaal wordt afgegeven tegen daders van LHBTQ-gerelateerd geweld. Om dit te verwezenlijken dient er in zijn algemeenheid genoeg capaciteit en middelen bij betrokken instanties beschikbaar te zijn.

2. *Een deel van het geweld duidt op een normalisatie in de samenleving om te schelden met LHBTQ-gerelateerde termen*

De profielen 'groepsagressie', 'schelden uit reflex' en 'grappen ten koste van' duiden op een bepaalde mate van normalisatie in de samenleving rondom het schelden met LHBTQ-gerelateerde termen. Om dit tegen te gaan zal vooral ingezet moeten worden op brede maatschappelijke voorlichting en educatie op verschillende niveaus.

3. *LHBTQ-personen doen weinig aangifte van geweldsincidenten*

Uit zowel de literatuur als de gesprekken met belangenverenigingen en slachtoffers komt naar voren dat vanwege verschillende redenen weinig aangifte wordt gedaan van geweldsincidenten. Dit heeft deels te maken met het beperkte vertrouwen in het handelen van de politie, een gebrek aan kennis over de mogelijkheden onder de doelgroepen en wetgeving die niet inclusief is voor alle groepen. In de toekomst dient daarom ingezet te worden op voorlichting en sensitiviteitstrainingen voor handhavende instanties, voorlichting over rechten en mogelijkheden over aangifte onder LHBTIQ-personen. Tot slot dient ervoor gezorgd te worden dat wet- en regelgeving inclusief ingericht is zodat alle groepen zich gehoord voelen.

4. *Er is nog veel onduidelijk over geweld tegen specifiek groepen zoals intersekse en aseksuele personen*

Uit de literatuur en gesprekken met belangenverenigingen voor intersekse en aseksuele personen, komt het beeld naar voren dat groepen met verschillende vormen van geweld te maken krijgen. Zij benoemen vaak gelijk te worden gesteld met LHBT-groepen maar dat dit vaak niet terecht is. Om die reden is toekomstig onderzoek nodig. Bijvoorbeeld naar de registratie van geweld om meer inzicht te krijgen in andersoortige daders, slachtoffergroepen en de prevalentie.

Inhoudsopgave

Voorwoord 3

Samenvatting 5

1. Inleiding 19
   1.1 De centrale onderzoeksvraag 20
   1.2 LHBTQ als gehanteerde afkorting 21
   1.3 Opbouw van het rapport 22

2. Wat is er al bekend over LHBTQ-gerelateerd geweld? 23
   2.1 Vormen van geweld tegen LHBTQ-personen 23
   2.2 Prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland 25
   2.3 Plegers van LHBTQ-gerelateerd geweld 27
   2.4 Aangiftebereidheid 29
   2.5 Bevindingen aan de hand van onderzoeksvragen 30

3. Onderzoeksmethoden en -verantwoording 33
   3.1 Literatuuronderzoek 33
   3.2 Enquête onder LHBTQ-personen 34
   3.3 Heranalyse van politieregistraties 34
   3.4 Analyse van strafdossiers 36
   3.5 Interviews met slachtoffers en belangenverenigingen 38
   3.6 Beperkingen van dit onderzoek 39

4. LHBTQ-discriminatie in politieregistraties 41
   4.1 Meldingen van discriminatie vanwege geslacht of seksuele gerichtheid 41
   4.2 Verdachten in de politieregistraties 2017-2021 43
   4.3 Registraties naar regio 2017-2021 44
   4.4 Bevindingen aan de hand van de onderzoeksvragen 46

5. Over de slachtoffers en context van de geweldsincidenten 49
   5.1 Slachtoffers 49
   5.2 Soort geweld en locatie 50
   5.3 Bevindingen aan de hand van de onderzoekvragen 52

6. Over de daders 55
6.1 Persoonskenmerken 55
6.2 Incidentkenmerken 57
6.3 Sociale context van de daders 59
6.4 Bevindingen aan de hand van de onderzoeksvragen 62

7. Daderprofielen 69
7.1 Afkeer van LHBTQ 70
7.2 Schelden als 'reflex' 73
7.3 Groepsagressie 75
7.4 Grappen 'ten koste van' 76
7.5 Conclusie 78

8. Reflectie van LBTIQ-belangenverenigingen en slachtoffers 83
8.1 Inleiding 83
8.2 Herkenbaarheid daderprofielen 84
8.3 Aangiftebereid, -afhandeling en -registratie 87
8.4 Bevindingen aan de hand van onderzoeksvragen 91

9. Conclusie 93
9.1 Reflectie op de uitkomsten 93
9.2 Beleidsimplicaties 99

Literatuur 103
Bijlage 1: Uitkomsten enquête onder LHBTQ-personen 109
Bijlage 2: Selectie van strafdossiers 111
Bijlage 3: Analyse template strafdossiers 113
Bijlage 4: Uitleg wetsartikelen 115
Bijlage 5: Aanvullingen hoofdstuk 5 117
Bijlage 6: Aanvullingen hoofdstuk 6 119
Bijlage 7: Aanvullingen hoofdstuk 7 121

1. Inleiding

In september 2023 verscheen een artikel in de Groene Amsterdammer over sterk toenemende online vijandigheden tegen LHBTQ-personen, met name tegen transpersonen. Het artikel schetst hoe online intolerantie en haat hand in hand gaan met steeds luider klinkende anti-LHBTQ geluiden op straat en in het uitgaansleven. Dit is ook terug te zien in politiecijfers. De politie registreerde in 2018 1.505 discriminatie-incidenten op grond van seksuele gerichtheid (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties et al., 2022). In 2021 waren dit 2.114 incidenten, een toename van ruim 40 procent. Seksuele gerichtheid is, na herkomst, de discriminatiegrond waarop de meeste incidenten betrekking hebben (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2022).

In het rapport dat voor u ligt zal onder meer naar voren komen dat een deel van de personen die tot slachtoffergroepen behoren, zich zorgen maken over het klimaat van intolerantie en over de (on)vrijheid waarin zij kunnen leven. Dit beeld wordt bevestigd door onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau waaruit blijkt dat lesbische, homoseksuele en biseksuele personen zich vaker onveilig voelen. Bovendien zijn zij vaker slachtoffer van geweld dan heteroseksuele personen (Huijnk et al., 2022). Maar wat betreft de daders van dit geweld? Wie zijn deze personen? Waarom richten zij hun pijlen op de Regenboog en gedragen zij zich gewelddadig? Hier is nog weinig over bekend. Deze kennis is echter van groot belang, omdat inzichten in wat daders drijft om geweld te plegen, ook sleutels bevatten om dit geweld terug te dringen.

In dit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum, hebben wij ons beziggehouden met de vraag wie de daders van geweld tegen LHBTQ-personen zijn. Wat zijn hun motieven? Wat zijn achtergrondkenmerken van daders? En binnen welke context vinden geweldsincidenten plaats? Centraal stond een analyse van strafdossiers uit de periode 2017-2021 waarbij seksuele gerichtheid, genderexpressie of genderidentiteit een rol speelde. Het gaat hier om zaken waarbij plegers door de rechter schuldig zijn bevonden. Op basis hiervan, ondersteund door materiaal uit een literatuur- en een vragenlijstonderzoek, zijn vier daderprofielen opgesteld.
Omdat veel strafdossiers betrekking hadden op slachtoffers met een homoseksuele gerichtheid, zijn aanvullende data verzameld via interviews met belangenverenigingen zoals de Nederlandse organisatie voor seksediversiteit (NNID), Transnetwerk Nederland, de Nederlandse Organisatie Aseksualiteit, regionale COC-afdelingen, Bi+ en via gesprekken met LBTQ-personen die geweld hebben ervaren (N.B.: dus geen homoseksuele mannen).

Seksuele gerichtheid, genderidentiteit en genderexpressie

In dit rapport komen enkele termen naar voren die voor de lezer wellicht nadere toelichting behoeven:

Seksuele gerichtheid heeft betrekking op het vermogen van personen om zich seksueel en affectief aangetrokken te voelen en om intieme en seksuele relaties aan te gaan met individuen van hetzelfde geslacht of meer dan één geslacht (European Union Agency for Fundamental Rights, 2009). Seksuele gerichtheid is sinds 22 februari 2023 in artikel 1 van de Grondwet opgenomen als non-discriminatiegrond.

Genderidentiteit verwijst naar de interne en individuele ervaring van elke persoon zijn geslacht, dat al dan niet overeenkomt met het bij de geboorte toegewezen geslacht, inclusief het persoonlijk gevoel over het lichaam en andere uitingen van geslacht, inclusief kleding, spraak en manieren (European Union Agency for Fundamental Rights, 2009). Genderidentiteit is niet hetzelfde als seksuele gerichtheid. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat homoseksuele mannen een geweldsincident ervaren vanwege hun seksuele gerichtheid, terwijl een transpersoon zichzelf als heteroseksueel kan beschouwen maar geweld ervaart vanwege de genderidentiteit.

Genderexpressie kan worden beschouwd als de manier waarop personen zich uitdrukken binnen de verschillende mogelijkheden die het genderspectrum biedt – zoals mannelijkheid, vrouwelijkheid, androgynie, etc. Genderexpressie verwijst naar het zichtbare aspecten (zoals uiterlijk, kleding, spraak en gedrag) van iemands genderidentiteit (European Union Agency for Fundamental Rights, 2009).

1.1 De centrale onderzoeksvraag

Dit onderzoek heeft als doel om een beeld te krijgen van a) de daders van geweld tegen LHBTQ-personen en b) de context waarbinnen deze incidenten plaatsvinden. De centrale onderzoeksvraag luidt:

Welke kenmerken en motieven hebben daders van geweld gericht tegen LHBTQ-personen en wat is de aard en omvang van dit geweld?

Om deze vraag te beantwoorden hebben wij ons gericht op de volgende deelvragen:

Over de aard, prevalentie en slachtoffers van geweld tegen LHBTQ-personen:

1) Wat is er bekend over de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland?
2) Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?
3) Welke groepen binnen de LHBTQ-gemeenschap zijn het meest kwetsbaar voor geweld?
4) In hoeverre doen LHBTQ-personen aangifte van verschillende geweldsincidenten en welke factoren zijn hierop van invloed?
5) Welke regionale verschillen bestaan er met betrekking tot geweld tegen LHBTQ-personen?

Over de daders:

6) Wat zijn de achtergrondkenmerken van daders die betrokken zijn bij de verschillende categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen?
7) Welke motieven kunnen aan de verschillende dadertypes worden toegeschreven?

Voor verdere beleidsontwikkeling ter bevordering van de veiligheid van LHBTQ-personen:

8) Welke maatregelen zouden mogelijk effectief kunnen zijn in het voorkomen en bestrijden van geweld tegen LHBTQ-personen?

1.2 LHBTQ als gehanteerde afkorting

Er kunnen verschillende afkortingen gebruikt worden om de grotere gemeenschap te benoemen waartoe bijvoorbeeld lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuele, intersekse en transpersonen behoren, zoals LHBTI, LHBTI+ of LHBTIQ. De Europese Commissie hanteert de afkorting LHBTIQ, gebaseerd op een onderscheid naar de volgende vier groepen (Europese Commissie, 2020).

1. Personen die zich aangetrokken voelen tot personen van hetzelfde geslacht (*lesbiennes, homoseksuelen*) of beide geslachten (*biseksuelen*);
2. Personen waarvan de genderidentiteit en/of genderexpressie niet overeenkomt met het geslacht dat hen bij de geboorte is toegewezen (*transpersonen*);
3. Personen die geboren zijn met geslachtskenmerken die niet passen bij de typische definitie van mannelijk of vrouwelijk (*interseksuelen*);
4. Personen waarvan de identiteit niet past in een binaire classificatie van seksualiteit of geslacht (*queers*). Queers verzetten zich tegen het man-vrouw onderscheid en elke identiteitsvorm in het algemeen.

De afkorting die de Europese Commissie hanteert is voor ons leidend, echter wel in combinatie met bevindingen uit de analyse van de strafdossiers. Uit deze analyse bleek namelijk dat geen van de strafdossiers betrekking had op intersekse personen. Om deze reden is besloten om de 'i' niet op te nemen in de door ons gehanteerde afkorting. *Wij zullen in dit rapport dus de afkorting 'LHBTQ' gebruiken wanneer wordt verwezen naar de gemeenschap als geheel.* Wij geven een toelichting wanneer van deze term wordt afgeweken, bijvoorbeeld bij verwijzing naar bestaand onderzoek naar specifieke groepen. Zo is de LHBT-monitor van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Huijnk et al., 2022) gericht op lesbische, homoseksuele, biseksuele en transpersonen.

Hoewel de groepen intersekse en aseksuele personen niet in de afkorting zijn opgenomen, hebben we wel getracht om recht te doen aan hun ervaringen met geweld via gesprekken met het NNID, de Nederlandse organisatie voor seksediversiteit die zich in het bijzonder inzet voor intersekse en de Nederlandse Organisatie Aseksualiteit (NOA)[1]. Hiervan wordt verslag gedaan in hoofdstuk 8.

Tot slot wijzen wij de lezer erop dat, hoewel in dit rapport wordt gesproken over 'de LHBTQ-gemeenschap', wij ons realiseren dat er binnen deze gemeenschap veel diversiteit is, ook met betrekking tot geweld. Zo is de aanleiding voor geweld niet bij alle groepen hetzelfde. Bij de ene groep speelt bijvoorbeeld de seksuele gerichtheid een rol, maar bij andere groepen wordt geweld ervaren

[1] Aseksualiteit wordt op de NOA-website omschreven als: 'het ervaren van geen of weinig seksuele aantrekking naar andere personen'.

vanwege de genderidentiteit, genderexpressie of geslachtkenmerken. Daarbij is er een groot verschil in de mate van zichtbaarheid van gedrag en uitingen en in hoeverre dit zichtbaar is als afwijkend van de (hetero)norm.

1.3 Opbouw van het rapport

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op wat er vanuit de literatuur al bekend is met betrekking tot (daders van) geweld tegen LHBTQ-personen. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksopzet van de studie beschreven. Daarin worden de gehanteerde onderzoeksmethodes en gemaakte keuzes met betrekking tot het onderzoek toegelicht. In hoofdstuk 4 worden gegevens uit de politieregistraties besproken. In hoofdstuk 5 gaan wij in op de slachtoffers en de context waarbinnen de onderzochte geweldsincidenten plaatsvinden, afgeleid uit een analyse van strafdossiers. Hoofdstuk 6 is gewijd aan (achtergrond)kenmerken van daders van geweld tegen LHBTQ-personen, eveneens gebaseerd op strafdossiers, aangevuld met cijfers uit politieregistraties en data uit de enquête. In hoofdstuk 7 schetsen wij de daderprofielen, gebaseerd op de bevindingen uit de twee daaraan voorafgaande hoofdstukken. Hoofdstuk 8 betreft de reflectie op de daderprofielen en een beschouwing op aangiftebereidheid vanuit het perspectief van LBTIQ-belangenverenigingen en -slachtoffers. Het rapport wordt afgesloten met conclusies en daaruit afgeleide beleidsimplicaties (hoofdstuk 9).

2. Wat is er al bekend over LHBTQ-gerelateerd geweld?

In dit hoofdstuk besteden wij aandacht aan de onderzoeksliteratuur met betrekking tot geweld tegen LHBTQ-personen. Eerst kijken we in welke verschijningsvormen geweld voorkomt. Vervolgens gaan wij in op de prevalentie van geweld (de mate waarin geweld voorkomt) en wat we tot nu toe weten van daders. Tot slot besteden we aandacht aan de aangiftebereidheid omdat dit van grote invloed is op het in het vizier krijgen van daders. We sluiten dit hoofdstuk af met enkele bevindingen.

2.1 Vormen van geweld tegen LHBTQ-personen

Geweld tegen LHBTQ-personen wordt in diverse onderzoeken vanuit verschillende invalshoeken belicht. Zo kan een bepaalde groep centraal staan, bijvoorbeeld transslachtoffers (Motmans et al., 2015) en/of is de aandacht gericht op een categorisering van geweld (D'haese et al., 2014). Ook de breedte van de definitie kan variëren. Zo hanteren Chakraborti et al. (2014) de term 'hate crime', die zij omschrijven als 'acts of violence, hostility and intimidation directed towards people because of their identity or perceived 'difference''. Daden van geweld ('acts of violence) worden in deze omschrijving losgekoppeld van intimidatie, terwijl in andere onderzoeken intimidatie weer wel tot daden van geweld worden gerekend (Huijnk et al., 2022). Verder kan de focus gericht zijn op de zwaarte van het geweld. Motmans et al. (2015) stellen dat de tijdsduur, frequentie en het soort geweld gezamenlijk bepalen of een incident als 'licht' dan wel 'zwaar' wordt bevonden. Omdat de subjectieve belevenis van een incident afhankelijk is van persoonlijke kenmerken en context, kunnen volgens de auteurs moeilijk uitspraken worden gedaan over of het ene incident 'zwaarder' is dan een ander incident. Binnen dit onderzoek sluiten we aan bij de definitie van LHBTQ-geweld van Motmans et al. (2015). Zij definiëren LHBTQ-geweld als: *geweld dat gemotiveerd wordt door de vooroordelen of afkeer van de dader ten aanzien van LHBTQ-personen of door de (veronderstelde) LHBTQ-identiteit van een persoon*. In deze omschrijving staat het perspectief van de dader centraal en kan ook een heteroseksueel persoon gezien worden als slachtoffer van LHBTQ-gerelateerd geweld, bijvoorbeeld wanneer een dader een heteroseksuele man aanziet voor homoseksuele man.

Zoals gezegd komt geweld tegen LBHTQ-personen voor in diverse verschijningsvormen. D'haese et al. (2014) en Motmans et al. (2015) onderscheiden vier categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen: verbaal, fysiek, seksueel en materieel geweld. Deze indeling komt grotendeels met andere onderzoeken. In tabel 2.1, waarin ook wordt verwezen naar andere literatuurbronnen, worden deze categorieën beschreven en geïllustreerd met een aantal voorbeelden.

Tabel 2.1: Vormen van geweld tegen LHBTQ-personen (D'haese et al., 2014; Motmans et al, 2015) en bijbehorende voorbeelden

Geweldvorm	Beschrijving	Voorbeelden
Verbaal (online) geweld (Huijnk e.a. 2022)	Iemand (bewust of onbewust) met woorden geweld aandoen	Beledigen, verwijten, discriminerend bejegenen, naroepen, uitschelden, uitlachen, bedreigen, intimideren, belasteren, chanteren
Fysiek geweld (Jackman, 2002; Act4Respect, 2019; Politie z.d.)	Opzettelijke ongewenste lichamelijke mishandeling, al dan niet gebruikmakend van een voorwerp, wapen of substantie	Slaan, steken, snijden, bijten, spugen, duwen, trekken, trappen, schoppen, wurgen, verminken, vermoorden
Seksueel geweld (Walby et al. 2017; Stotzer 2009; Bruynooghe en Noelanders, 1998)	Expliciete en ongewenste handelingen of gedragingen	Verkrachten, aanranden, seksueel misbruiken
Materieel geweld	Beschadiging of diefstal (van persoonlijke eigendommen)	Vernielen, stelen, bekladden

Naast verschijnings*vormen* van geweld, kan ook een onderscheid worden gemaakt naar *plaatsen* waar geweld zich afspeelt. Geweld doet zich zowel voor in de openbare (digitale) ruimte, denk aan geweld op straat, in het uitgangsleven of via haatberichten op sociale media, als in de privésfeer ('achter de voordeur'). In beide domeinen manifesteert geweld zich op verschillende manieren. Wij willen hier twee soorten geweld uitlichten die betrekking hebben op de privésfeer vanwege de grote impact die deze kunnen hebben op slachtoffers, namelijk huiselijk geweld en eergerelateerd geweld.

Huiselijk geweld is geweld dat plaatsvindt in de huiselijke kring van betrokkenen en verwijst naar de sociale (machts)relatie tussen het slachtoffer en de dader: slachtoffers en daders zijn bekenden van elkaar (Walby et al., 2017; Movisie, 2022). Huiselijk geweld kan verschillende vormen aannemen, zoals lichamelijk, seksueel, psychisch of materieel geweld en gericht zijn op personen van verschillende groepen. Bij sommige groepen slachtoffers blijkt vaker sprake van daders met bepaalde kenmerken of relaties met het slachtoffer. Uit onderzoek onder transpersonen komt bijvoorbeeld naar voren dat, afhankelijk van de leeftijd van het slachtoffer, (stief)vaders of (ex)partners het vaakst als dader worden genoemd (Van Oosterhout, 2019).

Eergerelateerd geweld vormt een ander cluster van geweld dat voorkomt in de privésfeer. Uit onderzoek van Movisie (2021a) blijkt dat normafwijkende seksuele oriëntatie, genderidentiteit of gedragingen aanleiding kunnen zijn tot geweld met als motief het beschermen of zuiveren van de familie-eer. In culturen waar dit plaatsvindt – Movisie noemt hier de Turkse, Koerdische, Irakese, Afghaanse, Hindoestaanse, Marokkaanse en orthodox-christelijke cultuur – is vaak sprake van afgebakende rollenpatronen tussen mannen en vrouwen. Binnen deze rolverdeling heeft de man veelal als taak om de familie-eer te beschermen. Eergerelateerd geweld wordt dan ook vaak gepleegd door mannen en kan zich in verschillende vormen voordoen, zoals opsluiting, mishandeling, verstoting, uithuwelijking, gedwongen deelname aan 'genezingsprocessen', heropvoedingskampen, hormoonbehandelingen tot aan moord (eerwraak). In hetzelfde onderzoek wordt tegelijkertijd benoemd dat er weinig zicht is op de omvang van eergerelateerd geweld tegen LHBTQ-personen, omdat hier nog geen specifiek onderzoek naar is gedaan.

2.2 Prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland

In deze paragraaf gaan wij dieper in op wat er bekend is uit onderzoek de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland: in welke mate komt dit geweld voor? We plaatsen daarbij als kanttekening dat cijfers vertekend kunnen zijn vanwege het *dark number*-verschijnsel: incidenten die niet gemeld en daardoor niet geregistreerd worden. Dit komt zowel voor in onderzoek als in officiële registratiecijfers, met name politiecijfers. Dit laatste lijkt vooral veroorzaakt te worden door de lage aangiftebereidheid binnen de LHBTQ-gemeenschap. Veel LHBTQ-personen doen geen aangifte van geweldsincidenten, waardoor deze niet terug te vinden zijn in politiedossiers. Bovendien zouden bepaalde subgroepen binnen de LHBTQ-gemeenschap, zoals transpersonen, minder snel geneigd zijn aangifte te doen dan andere groepen. We zullen later in dit hoofdstuk terugkomen op het thema aangiftebereidheid.

Geweld tegen LHBTQ-personen in algemene zin

Het meest recente beeld over geweld tegen LHBT-personen in Nederland is afkomstig uit de LHBT-monitor van het SCP (Huijnk et al., 2022). De monitor laat zien dat lesbische, homoseksuele en biseksuele personen zich vaker onveilig voelen en vaker slachtoffer worden van geweld dan heteroseksuelen. Zo gaf 11 procent van de homoseksuele respondenten en 9 procent van de biseksuele respondenten een bevestigend antwoord op de vraag of zij in de afgelopen vijf jaar te maken hadden gehad met geweldsdelicten, tegen 7 procent van de heteroseksuele respondenten. Plegers waren in veel gevallen een bekende van het slachtoffer: 42 procent van de homoseksuele en 51 procent van de biseksuele respondenten gaf aan de dader te kennen. Onderzoek van het European Union Agency for Fundamental Rights komt met vergelijkbare cijfers. Volgens dit onderzoek ligt het percentage LHBTQ-personen dat fysiek of seksueel geweld heeft meegemaakt in Nederland op 11 procent (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020).

Wat betreft geweldsvormen blijkt uit de LHBT-monitor dat LHBT-personen en heteroseksuelen in grote lijnen hetzelfde type geweld meemaken (Huijnk et al., 2022). Bij beide groepen gaat het in het merendeel van de geweldsdelicten om bedreiging (verbaal geweld). Fysieke mishandeling komt minder voor. Een verschil is dat LHBT-personen relatief vaak slachtoffer worden van online geweld. Lesbische, homoseksuele en biseksuele respondenten ervaren significant meer online laster en stalken dan heteroseksuele respondenten. Daarbij krijgen biseksuele respondenten significant vaker te maken met online bedreigingen dan heteroseksuele respondenten. In onderzoek van Movisie (2022) is specifiek gekeken naar online seksuele intimidatie jegens LHBTQ-personen. Hieruit kwam naar voren dat van de ondervraagde vrouwen de biseksuele vrouwen met 24 procent aanzienlijk meer online seksuele intimidatie ervaren dan lesbische en heteroseksuele vrouwen (respectievelijk 9 en 6 procent). Ook bij andere vormen van geweld blijken biseksuele vrouwen vaker slachtoffer te zijn. Hierover meer in de volgende sectie. Bij de ondervraagde mannen lagen de verhoudingen anders. Van de ondervraagde mannen gaf 19 procent van de homoseksuele mannen aan te maken hebben gehad met online seksuele intimidatie, tegenover 15 procent van de biseksuele en 3 procent van de heteroseksuele mannen.

Enkele groepen zijn extra kwetsbaar

Een aantal groepen uit de LHBTQ-gemeenschap lijkt bovengemiddeld groot risico te lopen slachtoffer te worden van geweld, zoals bijvoorbeeld uit onderzoek van Movisie met betrekking tot online seksuele intimidatie zichtbaar werd.

In deze sectie zoomen wij in op de volgende extra kwetsbare groepen:

- Jongeren
- Transpersonen
- Biseksuele vrouwen
- LHBTQ-uitgaanspubliek

Wij merken hierbij op dat er nog weinig bekend is over geweld tegen sommige groepen, zoals intersekse, non-binaire personen en LHBTQ-personen met een migratieachtergrond. Van deze groepen is dus ook onbekend of het groepen zijn die extra risico lopen om geweldsslachtoffer te worden.

Jongeren

Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat LHBT-jongeren een zeer kwetsbare groep vormen voor geweld onder LHBT-personen. Dit geldt zowel voor gevoelens van onveiligheid als voor slachtofferschap van geweld. Het gaat hierbij om verschillende geweldsvormen zoals seksueel en online geweld, emotionele verwaarlozing, mishandeling thuis of pestgedrag (Act4Respect, 2019; Huijnk et al., 2022). Zo worden jongeren die zich niet als man of vrouw identificeren vaker gepest in zowel het basis- als voortgezet onderwijs en worden jongeren die nog niet (zeker) weten wat hun seksuele oriëntatie is (*questioning youth*), vaker gepest dan heteroseksuele jongeren (Huijnk et al., 2022). Ook jongens die zich 'meisjesachtig' gedragen en meisjes die zich 'jongensachtig' gedragen ervaren meer pestgedrag dan andere jongeren (Movisie, 2021b). Transjongeren vormen een groep binnen de gemeenschap van LHBTQ-jongeren die het extra zwaar te verduren lijkt te hebben. Hierover meer in de volgende sectie.

Transpersonen

Transpersonen krijgen veel te maken met geweld (Movisie, 2021b). Uit onderzoek van Van Oosterhout (2019) blijkt dat de verschillende vormen van geweld, zoals mishandeling, bedreiging en fysiek en seksueel geweld 2 tot 7 keer vaker voorkomt onder transpersonen dan bij wat bekend is over de bevolking in het algemeen. 40 procent van de respondenten maakte in het jaar voorafgaand aan het onderzoek in de huiselijke sfeer incidenten mee die regelmatig voorkwamen (psychisch geweld, lichtere vormen van fysiek geweld). Verder komt uit het onderzoek naar voren dat personen die zichtbaar transpersoon zijn een grotere kans lopen om slachtoffer te worden van fysiek geweld dan bij transpersonen bij wie dit veel minder/niet zichtbaar is.

Eerdere bevindingen van onderzoek naar geweld tegen jongeren, laat onder andere zien dat 21 procent van de transjongeren voor hun zestiende jaar te maken kreeg met huiselijk geweld; ruim twee keer zo vaak als bij cisgender leeftijdsgenoten (jongeren waarvan de genderidentiteit overeenkomst met het geboortegeslacht) (Rutgers, 2017). Een vergelijkbare uitkomst wordt gevonden door Scholte et al. (2016): een op de vijf schoolgaande transpersonen die uit de kast zijn, geeft aan slachtoffer te zijn geweest van grof lichamelijk geweld. Ruim 40 procent geeft aan verbaal geweld te (hebben) ervaren.

Biseksuele vrouwen

Ook biseksuele vrouwen lijken extra risico te lopen slachtoffer te worden van een geweldmisdrijf. Zo ervaren biseksuele vrouwen veel vaker geweld achter de voordeur (huiselijk geweld) dan heteroseksuele vrouwen: 21 tegenover 9 procent. (Movisie, 2022). Op het gebied van seksueel

geweld zijn er eveneens grote verschillen. In de LHBT-monitor van het SCP wordt gesteld dat biseksuele vrouwen veelvuldig en bovengemiddeld vaak te maken hebben met verschillende vormen van seksueel geweld. Huijnk et al. (2022) benoemen dat één op de drie biseksuele vrouwen de afgelopen vijf jaar slachtoffer is geweest van fysiek seksueel geweld en bijna de helft (44 procent) is het afgelopen jaar slachtoffer geweest van ten minste één vorm van seksueel geweld. Bij lesbische vrouwen bedroeg dit aandeel (slachtoffers van ten minste één vorm van seksueel geweld) 24 procent, onder heterovrouwen 14 procent. Biseksuele vrouwen blijken vergeleken met lesbische en heteroseksuele vrouwen dus kwetsbaarder voor seksueel geweld.

LHBTQ-uitgaanspubliek

Geweld tegen LHBTQ-personen speelt zich deels af rond plaatsen waar mensen samenkomen, zoals homo-ontmoetingsplaatsen (Huijnk et al., 2022). Aanwezigheid bij deze gelegenheden maakt het gemakkelijker om LHBTQ-personen te identificeren, wat de hoge frequentie van geweld (mede) in deze context kan verklaren (Waldner & Berg, 2008). Ook zou alcoholgebruik ervoor zorgen dat geweld tijdens het uitgaan meer voorkomt, omdat LHBTQ-personen onder invloed kwetsbaarder overkomen en meer LHBTQ-stereotiep gedrag vertonen (Waldner & Berg, 2008). Stereotiep of gender-non-conform gedrag, en daarmee zichtbaarheid, lijkt ook versterkt te worden bij LHBTQ-uitgaansgelegenheden, omdat dit gedrag binnen dit soort gelegenheden meer geaccepteerd zou zijn (Van Lisdonk, 2018). Deelname aan het uitgaansleven en aanwezigheid bij LHBTQ-uitgaansgelegenheden in het bijzonder zou daarmee het risico op slachtofferschap vergroten.

2.3 Plegers[2] van LHBTQ-gerelateerd geweld

Nu we hebben gekeken naar de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen en welke groepen extra kwetsbaar lijken, wordt het tijd om te zien wat uit de onderzoeksliteratuur bekend is over de plegers van dit soort geweld. We besteden eerst aandacht aan achtergrondkenmerken van plegers, vervolgens gaan we in op achterliggende motieven.

Achtergrondkenmerken van plegers

Onderzoek wijst uit dat plegers van geweld tegen LHBTQ-personen voornamelijk *mannen* zijn (Van San en de Boom, 2006; Act4Respect, 2019). Zo blijkt uit onderzoek naar discriminatie van LHBTQ-personen van de European Union Agency for Fundamental Rights (2020) dat fysiek of seksueel geweld in 77 procent van de gevallen door een man werd gepleegd. Binnen de groep mannen valt verder op dat plegers vaak *jonge mannen* zijn tussen de 17 en 30 jaar (Act4Respect, 2019) en dat in een aantal studies wordt verwezen naar de *(niet-Westerse) migratieachtergrond* van plegers. De slachtoffers die voor het onderzoek van Van San & De Boom (2006) werden bevraagd, omschreven het uiterlijk van de daders in de helft van de gevallen als “buitenlands”. Dit komt overeen met andere onderzoeksbevindingen in de Amsterdamse context, die in het kader van geweld tegen LHBTI-personen wijzen op jonge mannelijke daders met een niet-Westerse achtergrond (De Gooijer et al. 2021).

Een ander achtergrondkenmerk is dat de *dader vaak een bekende* is van het slachtoffer. Huijnk et al. (2022) constateren dat dit het geval is bij bijna de helft van de geweldsdaden tegen LHB-personen

[2] Er wordt in deze paragraaf bewust gesproken over plegers in plaats van daders. De term daders wordt meestal gebruikt voor mensen die door de rechter zijn veroordeeld. De term plegers is breder en gaat over mensen die geweld hebben gepleegd. Het gaat alleen om gedrag dat in het verleden is vertoond. Deze kwalificatie zegt niets over de identiteit van de pleger of over zijn toekomstige gedrag (De Haas, 2012).

(hetzelfde geldt overigens ook voor hetero-personen). In hun onderzoek komt verder naar voren dat voor biseksuele personen de pleger vaker een bekende is dan voor lesbische/homoseksuele personen. Plegers die men kent zijn vooral bekenden uit de buurt, van werk, studie of uit andere kringen (ook hier zijn nauwelijks verschillen met hetero-personen). Familieleden en (ex-)partners worden in dit onderzoek het minst vaak als pleger genoemd. Als het specifiek over huiselijk geweld gaat, dan blijkt uit onderzoek van Van Oosterhout (2019) dat onder transjongeren (18-24 jaar) de dader in de helft van de gevallen de (stief)vader en/of (stief)moeder is.

Een derde achtergrondkenmerk is *de mate van religiositeit* van daders. Keuzenkamp & Kuyper (2013) concluderen dat praktiserend religieuzen (gedefinieerd als mensen die minimaal eens per week een religieuze bijeenkomst bijwonen) vaker een negatieve houding hebben ten opzichte van homoseksualiteit. Overigens hoeven homo-negatieve opvattingen gebaseerd op een religieuze overtuiging niet noodzakelijk te leiden tot geweld. Deze kan daar wel een voedingsbodem voor zijn.

Achterliggende motieven

Afwijken van de gendernorm kan een 'trigger' zijn voor geweld tegen LHBTQ-personen. Hoewel tolerantie ten opzichte van LHBTQ-personen nog altijd wordt gezien als de maatschappelijke norm en onderdeel van de Nederlandse identiteit, worden er met name vanuit de LHBTQ-gemeenschap steeds vaker vraagtekens gezet bij de vooruitstrevendheid van Nederland op het gebied van LHBTQ-rechten (Van Lisdonk, 2018). Heteroseksualiteit wordt gezien als de gebruikelijke seksuele oriëntatie en bijvoorbeeld homoseksualiteit wordt geaccepteerd zolang het de heteronormativiteit (de veronderstelling dat heteroseksualiteit de normale of natuurlijke toestand is) niet in twijfel trekt (Van Lisdonk, 2018). De Nederlandse samenleving laat zich dus kenmerken door een algemeen positieve houding ten opzichte van LHBTQ-personen waar tegelijk veel waarde wordt gehecht aan 'normaal doen'. LHBTQ-gerelateerd geweld zou daarom vaker plaatsvinden tegen mensen die zich (waarneembaar) niet gedragen in overeenstemming met hun toegewezen/biologische geslacht: personen ervaren vooral discriminatie en geweld wanneer zij niet aan de gendernorm voldoen (Van Lisdonk, 2018). Jongens/mannen die afwijken van de gendernorm, bijvoorbeeld door zich vrouwelijk te gedragen, worden hier harder op afgerekend en ervaren meer stigmatisering dan meisjes/vrouwen die niet aan de gendernorm voldoen (Baams et al., 2013). Deze redenering volgend is het ook niet verbazingwekkend dat transpersonen nog vaker geweld meemaken dan LHB-personen – en dan vooral degenen die 'merkbaar' trans zijn, bijvoorbeeld aan het begin van een eventuele transitie (Motmans et al., 2015). In grote lijnen lijkt het erop neer te komen dat hoe meer of hoe duidelijker/zichtbaarder iemand niet voldoet aan de gendernorm, hoe meer plegers 'getriggerd' worden om over te gaan tot 'actie', wat zich kan uiten in bijvoorbeeld pestgedrag of andersoortig geweld.

Geweld dat gericht is op houdingen of gedragingen die afwijken van de gendernorm (lees: heteronorm) is vanuit verschillende perspectieven te verklaren. Jewel & Morrison (2012) dragen hier enkele theorieën voor aan. Deze zijn geformuleerd rondom het fenomeen homonegativiteit, maar kunnen ook worden toegepast op de LHBTQ-gemeenschap als geheel. Een eerste theorie verwijst naar het *gender belief system*, dat is opgebouwd uit stereotypen en verwachtingen die als passend worden beschouwd voor 'mannen' dan wel 'vrouwen'. Daarnaast is het concept *hegemonic masculinity* van belang. Hierin staat centraal dat dominante vormen van mannelijkheid – veelal heteroseksuele mannelijkheid – voortvloeien uit (machts)verschillen tussen mannen en tussen mannen en vrouwen, en deze tegelijkertijd in stand houden. Volgens deze theorie hebben andere (*non-hegemonic*) vormen van mannelijkheid, zoals homo- en transseksuele mannelijkheid, minder status omdat zij geassocieerd worden met vrouwelijkheid. Hegemonic masculinity veronderstelt hiermee ook een lagere status van vrouwen en vrouwelijkheid, vergeleken met (traditionele) mannelijkheid. Daarnaast kan geweld tegen

LHBTQ-personen een uiting zijn van bepaalde houdingen, impliciete veronderstellingen en emoties. Zo kan het dienen als uiting van een bepaald traditioneel normen en waardenpatroon (*value-expression*), wat weer gebaseerd kan zijn op een (religieuze) levensovertuiging. Het kan ook dienen als manier om erkenning en goedkeuring te krijgen van bepaalde groepen vrienden of familieleden (*social-expression).* Tot slot kan er sprake zijn van een defensieve functie (*defense expression)*, waarmee plegers hun eigen gevoelens van angst en ongemak proberen te verlichten door zich gewelddadig te gedragen tegen LHBTQ-personen.

2.4 Aangiftebereidheid

Een belangrijke vraag bij onderzoek naar geweld en slachtofferschap is in hoeverre LHBTQ-personen bereid zijn tot het doen van een melding of aangifte en vervolgens welke zaken ook daadwerkelijk worden opgepakt door de politie en het Openbaar Ministerie. Binnen het kader van dit onderzoek is deze vraag van belang omdat het doen van aangifte een eerste cruciale stap is in het in beeld krijgen van daders van geweld tegen LHBTQ-personen.

Lage aangiftebereidheid algemeen verschijnsel, maar erg laag voor specifieke groepen

Er zijn diverse mogelijkheden om LHBTQ-gerelateerd geweld bij instanties kenbaar te maken. Men kan daarvoor terecht bij de politie, maar ook bij een antidiscriminatievoorziening (ADV), het College voor de Rechten van de Mens en bij het Meldpunt Internet Discriminatie (MiND). Bovendien probeert Roze in Blauw, het netwerk binnen de politie voor de LHBTQ-gemeenschap, de drempel voor slachtoffers te verlagen wanneer zij een melding of aangifte willen doen.

Ondanks deze vele mogelijkheden is het al jaren bekend dat maar weinig LHBTQ-personen, die slachtoffer worden van geweld, aangifte doen of een melding maken van wat hen is overkomen. Dit is een algemeen verschijnsel. Uit de LHBT-monitor 2022 (Huijnk et al., 2022) blijkt bijvoorbeeld dat het merendeel van zowel LHB- als heteroseksuele personen dat te maken krijgt met geweld, geen melding doet bij de politie. Deze resultaten komen overeen met die van de vorige LHBT-monitors (Kuyper, 2017; Van Beusekom en Kuyper, 2018).

Diverse onderzoeken wijzen op verschillen in de aangiftebereidheid tussen groepen LHBTQ-personen. Onder lesbische- en biseksuele vrouwen lijkt deze problematiek in versterkte mate te spelen (Movisie: 2011). Onder homoseksuele mannen, LHBTQ-personen met een migratieachtergrond en LHBTQ-sekswerkers geldt dat de meldingsbereidheid extreem laag is: minder dan 10 procent doet aangifte, zelfs bij zware mishandeling (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020). Uit een onderzoek van Van Oosterhout (2019) onder transpersonen in Nederland komt naar voren dat één op de acht incidenten (13,3 procent) wordt gemeld bij de politie. In 30 procent van de gevallen doen de bevraagde transpersonen aangifte of melding van fysiek geweld, mishandeling of bedreiging. Dit cijfer is fors lager dan gemiddeld onder de Nederlandse bevolking, waarvan bijna 60 procent aangifte of melding doet van vergelijkbare incidenten.

Verklaringen: inschatting ernst geweld, vertrouwen in politie en hobbels in de rechtsgang

Er worden in de literatuur verschillende verklaringen gegeven voor de lage aangiftebereidheid onder LHBTQ-personen. Een eerste heeft te maken met de *zelfinschatting van de ernst van het geweld*. Slachtoffers doen in dit geval geen aangifte omdat ze het voorval niet belangrijk genoeg vinden, het geen zaak van de politie vinden of het zelf willen oplossen. Zo komt het onder lesbische- en biseksuele

vrouwen regelmatig voor dat zij ervaren geweld bagatelliseren en denken dat ze alleen naar de politie kunnen wanneer ze te maken hebben gehad met zwaar fysiek geweld (Movisie, 2011).

Een tweede verklaring heeft betrekking op *(gebrek aan) vertrouwen in de politie*. Een deel van de slachtoffers geeft aan geen vertrouwen te hebben in de afhandeling van incidenten door de politie, en om die reden geen aangifte doet (Van Oosterhout 2019). Zij zijn van mening dat aangifte "toch niets uithaalt" (Jeene & Oomes, 2009) of er toch niets aan gedaan zal worden (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020). Ook uit de internationale literatuur blijkt dat negatieve ervaringen met politieagenten ervoor zorgen dat LHBTQ-personen wantrouwen koesteren jegens de politie en daarom niet snel geneigd zijn aangifte te doen van geweld dat hen is overkomen (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Bovendien zou de politie het slachtofferschap van LHBTQ-personen vaak in twijfel trekken (Moran & Sharpe, 2004; Miles-Johnson, 2015a, 2015b).

Een factor die mogelijk meespeelt bij de lage aangiftebereidheid is dat er maar in weinig gevallen tot een veroordeling wordt gekomen vanwege *hobbels in de rechtsgang*. Van de 1.000 tot 1.500 meldingen en aangiftes van LHBTQ-discriminatie die er ieder jaar worden gedaan, zou slechts een heel beperkt aantal leiden tot een veroordeling (Kamphorst, 2020). Eén van de mogelijke oorzaken is het gebrek aan ervaring bij de politie om tot een goed onderbouwde aangifte te komen. Zo bestaat er een landelijke code voor LHBTI-discriminatie maar zouden agenten vaak niet weten wanneer ze die moeten toepassen. Een andere oorzaak is de wijze waarop het strafrechtsysteem is ingericht. Zo zijn discriminerende of beledigende uitlatingen op grond van iemands gerichtheid strafbaar, maar voor het plegen van geweld dat wordt ingegeven door bijvoorbeeld homohaat bestaan geen aparte strafbepalingen. Als discrimineren het uitgangspunt is, maar de verdachte doet dat via geweld, bijvoorbeeld mishandeling, dan ligt vervolging voor mishandeling vaak meer voor de hand dan vervolging voor discriminatie, aangezien mishandeling vaak eenvoudiger aan te tonen is. Overigens staat in de richtlijnen van het OM dat bij misdrijven waarbij sprake lijkt van LHBTI-discriminatie een hogere straf kan worden geëist en dat deze vorm van discriminatie niet als afzonderlijk strafbaar feit hoeft te worden bewezen. Rechters hebben dus wel de mogelijkheid om een discriminatoir aspect mee te nemen bij het bepalen van de strafmaat, al blijkt uit de praktijk dat dit niet automatisch gebeurt (Kamphorst, 2020).

2.5 Bevindingen aan de hand van onderzoeksvragen

In dit hoofdstuk is een overzicht gegeven van wat in de onderzoeksliteratuur bekend is over geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland. De bevindingen vatten we samen aan de hand van de onderzoeksvragen

Over de aard, prevalentie en slachtoffers van geweld tegen LHBTQ-personen:

- Wat is er bekend over de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland?
  LHBTQ-personen ervaren meer geweld dan personen die niet van de hetero- en/of gendernorm afwijken: zij voelen zich vaker onveilig en worden vaker slachtoffer van geweld. In grote lijnen zijn LHBTQ-personen en heteroseksuele personen slachtoffer van hetzelfde type geweld. In het merendeel van gevallen gaat om verbaal geweld (zoals bedreigingen) en komt fysieke geweld (zoals mishandeling) minder voor. Een verschil is dat LHBTQ-personen relatief vaak slachtoffer worden van online geweld.

Wat is er al bekend over LHBTQ-gerelateerd geweld?

- Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?
  Er zijn vier vormen van geweld tegen LHBTQ-personen te onderscheiden: verbaal (online) geweld, fysiek geweld, seksueel geweld en materieel geweld. Deze vormen van geweld komen zowel voor in de openbare ruimte als in de privésfeer. Uit de literatuur komen twee specifieke soorten geweld in de privésfeer naar boven: huiselijk geweld en eergerelateerd geweld.

- Welke groepen binnen de LHBTQ-gemeenschap zijn het meest kwetsbaar voor geweld?

  Vier groepen binnen de LHBTQ-personen lijken extra kwetsbaar voor geweld:
  - Jongeren (pestgedrag, bijvoorbeeld op school)
  - Transpersonen (fysiek en seksueel geweld; bij transjongeren fysiek huiselijk geweld)
  - Biseksuele vrouwen (huiselijk geweld, seksueel geweld)
  - LHBTQ-uitgaanspubliek

- In hoeverre doen LHBTQ-personen aangifte van verschillende geweldsincidenten en welke factoren zijn hierop van invloed?

  De bereidheid onder LHBTQ-personen om aangifte te doen (of melding te maken) van een geweldsincident is laag. Dit is echter een algemeen verschijnsel: ook heteroseksuele personen zijn weinig geneigd om aangifte te doen. Dit gezegd hebbende, blijkt er binnen specifieke groepen een opvallend lage aangiftebereid te zijn. Bijvoorbeeld onder biseksuele en lesbische vrouwen, LHBTQ-personen met een migratieachtergrond, LHBTQ-sekswerkers en transpersonen die slachtoffer zijn van fysiek geweld (mishandeling).

  In de literatuur worden verschillende verklaringen gegeven voor de lage aangiftebereidheid onder LHBTQ-personen:
  - Zelfinschatting van de ernst van het geweld ('erg genoeg om aangifte van te doen?')
  - (Gebrek aan) vertrouwen in de politie
  - Hobbels in de rechtsgang waardoor slechts weinig aangiftes leiden tot een daadwerkelijke veroordeling (gebrek aan afhandelingservaring bij de politie, te weinig rechtserkenning van de LHBTQ-achtergrond voor geweldsdaden).

Over de daders:

- Wat zijn de achtergrondkenmerken van daders die betrokken zijn bij de verschillende categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen?

  In de literatuur wordt een aantal achtergrondkenmerken van daders van geweld tegen LHBTQ-personen genoemd. Daders zijn voornamelijk mannen, veelal in de leeftijdscategorie 17-30 jaar. Ook wordt soms verwezen naar de (niet-Westerse) migratieachtergrond van daders. Verder zijn daders vaak bekenden van slachtoffers en zijn er indicaties dat een hogere mate van religiositeit gepaard gaat met een grotere kans op daderschap.

- Welke motieven kunnen aan de verschillende dadertypes worden toegeschreven?

  Afwijken van de gendernorm (lees: heteronorm) kan een 'trigger' zijn voor geweld tegen LHBTQ-personen. Hoe meer of hoe zichtbaarder iemand afwijkt van deze norm, hoe meer

plegers 'getriggerd' worden om over te gaan tot 'actie'. Uit de literatuur blijkt dat gewelddadig gedrag tegen LHBTQ-personen op verschillende manier verklaard kan worden. Zo kan het zijn oorsprong hebben in opvattingen over het onderscheid en de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen (gender belief system, hegemonic masculinity) en/of gebaseerd zijn op a) een traditioneel normen en waardenpatroon, ingegeven door een bepaalde (religieuze) levensovertuiging (value-expression) b) de behoefte aan erkenning/ goedkeuring van vrienden of familieleden (social-expression), of c) op eigen gevoelens van angst en ongemak bij daders (defense expression).

3. Onderzoeksmethoden en -verantwoording

In het voorgaande hoofdstuk is besproken wat al bekend is over geweld tegen LHBTQ-personen. Voordat wordt ingegaan op de resultaten uit dit onderzoek, worden eerst de onderzoeksmethoden toegelicht.

Het onderzoek is opgebouwd uit verschillende delen. De kern van het onderzoek wordt gevormd door een analyse van strafdossiers uit de periode 2017-2021. Behalve deze analyse heeft er literatuuronderzoek plaatsgevonden, is een enquête uitgezet onder LHBTQ-personen, zijn politieregistraties bekeken en zijn er gesprekken gevoerd met slachtoffers en belangenverenigingen. Hieronder worden de verschillende delen van het onderzoek verder toegelicht. We hebben daarbij gekozen voor een chronologische opbouw. Dat wil zeggen dat de methoden die het eerst besproken worden ook het eerst zijn uitgevoerd.

3.1 Literatuuronderzoek

Voorafgaand aan het veldwerk en de dossieranalyse heeft er een literatuuronderzoek plaatsgevonden. Tijdens het literatuuronderzoek is gezocht in verschillende databanken naar wetenschappelijke literatuur in combinatie met praktijkonderzoek, monitors en beleidsonderzoeken. Een belangrijk startpunt van het literatuuronderzoek was de destijds pas verschenen LHBT-monitor van het SCP (Huijnk et al., 2022). Daarnaast is gekeken naar relevante studies over daders en motieven van LHBTQ-gerelateerd geweld. Behalve het uitvoeren van een online zoektocht, is er gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethodiek waarbij is gekeken naar relevante onderzoeken in de verwijzingen binnen eerder gevonden publicaties.

Bij de uitvoering van het literatuuronderzoek is ervoor gekozen om literatuur te bespreken die maximaal tien jaar oud is. Dit is gedaan omdat het maatschappelijke debat over sekse en de labels die daarvoor gehanteerd worden voortdurend aan verandering onderhevig zijn. Zo is in de loop van het laatste decennium de afkorting LHBT aangevuld met extra groepen en blijft er discussie over bestaan. Soms wordt bijvoorbeeld de LHBTQIA+-afkorting gebruikt waar ook queer, intersekse, trans, aseksuele en panseksuele personen onder vallen (NOS, 2016). In dit onderzoek hanteren wij zoals besproken in paragraaf 1.2 de afkorting LHBTQ.

De bevindingen van het literatuuronderzoek zijn besproken in hoofdstuk 2. Deze bevindingen worden in de conclusies van de hoofdstukken gebruikt om de uitkomsten uit dit onderzoek te duiden of in context te plaatsen.

3.2 Enquête onder LHBTQ-personen

Het tweede deel van het onderzoek betreft een enquête onder LHBTQ-personen die is uitgezet via het COC en andere belangenverenigingen.[3] De enquête had tot doel om een actueel inzicht te krijgen in de aard, omvang en context waarbinnen geweld tegen LHBTQ-personen plaatsvindt.[4]

In de enquête is gevraagd naar de mate waarin respondenten met geweld te maken hebben gehad, welke vormen van geweld dit betreft, binnen welke context dit heeft plaatsgevonden en naar de kenmerken van de daders. De resultaten van de enquête zijn opgenomen in bijlage 1. Vanwege het kleine aantal respondenten dienen de uitkomsten uit de enquête als indicatief beschouwd te worden. De resultaten van de enquête zijn daar waar relevant gebruikt ter ondersteuning van en/of als aanvulling op de uitkomsten van de dossieranalyse.

De enquête is afgenomen tussen 17 maart 2023 en 18 april 2023. Via belangenverenigingen zijn respondenten geworven. Hiervoor is aan de belangenverenigingen gevraagd om een bericht te plaatsen op sociale media waarin leden en personen uit de gemeenschappen opgeroepen worden om deel te nemen. De enquête is door 298 personen ingevuld. De data zijn opgeschoond waarbij onvolledige deelnames uit het databestand zijn verwijderd. Hierna bleven 146 volledig ingevulde vragenlijsten over. De gerapporteerde resultaten hebben enkel betrekking op de volledig ingevulde vragenlijsten. Deze dataset is geanalyseerd met behulp van het programma SPSS.

3.3 Heranalyse van politieregistraties

Het aantal discriminatiefeiten dat door het OM in behandeling is genomen, is beperkt in vergelijking met wat er door de politie aan meldingen en aangiften wordt geregistreerd. Om een vollediger beeld te schetsen, zijn ook politieregistraties onderzocht. In de jaarrapportage Discriminatiecijfers 2021

Het maken van onderscheid kan strafbaar zijn. Burgers of organisaties kunnen daarom aangifte doen van discriminatie of een incident melden bij de politie. In het Wetboek van Strafrecht is discriminatie op vijf discriminatiegronden strafbaar gesteld, te weten: ras, geslacht, godsdienst/levensovertuiging, seksuele gerichtheid en handicap. Het merendeel van de bij de politie gemelde discriminatievormen zit 'verborgen' achter andere delicten (belediging, bedreiging, mishandeling, et cetera). Denk aan een mishandeling waarbij het slachtoffer doelwit was vanwege zijn huidskleur, of een vernieling aan het huis van een homoseksueel stel. Bij een dergelijk 'commuun delict' dient de officier van justitie in de strafeis een strafverzwaring op te nemen vanwege een discriminatie-aspect. De data over discriminatie worden verkregen met behulp van een landelijke trefwoordenlijst, samengesteld op basis van de vijf hiervoor genoemde discriminatiegronden. Deze wordt uitgezet in de Basis Voorziening Integrale Bevraging (BVI-IB); het raadpleegsysteem van de politie waarin dagelijks een aantal standaardformulieren (tekst) uit de Basis Voorziening Handhaving (BVH) wordt geüpload. Materiedeskundigen binnen de politie screenen de resultaten van deze zoekslag op de aanwezigheid van discriminatoire aspecten. Alle gescreende resultaten bij elkaar vormen de eindlijst voor deze jaarcijfers. De eindlijst is ingelezen in Excel. Dit databestand wordt verder bewerkt, waarbij dubbel geregistreerde incidenten zoveel mogelijk worden verwijderd (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Politie en Art.1 (2022).

[3] De Nederlandse organisatie voor seksediversiteit (NNID) heeft de enquête niet verspreid omdat deze qua opzet niet voldoende zou aansluiten bij de (gewelds)ervaringen van intersekse personen. Wel zijn de resultaten uit het onderzoek naar de strafdossiers met het NNID besproken. De uitkomsten hiervan zijn opgenomen in hoofdstuk 8.

[4] De gehanteerde vragenlijst is opvraagbaar bij de onderzoekers.

(Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties et al., 2022) wordt onder andere gerapporteerd over deze politieregistraties. In het kader wordt uiteengezet hoe deze cijfers tot stand komen.

Het oorspronkelijke databestand dat de basis vormt van 'Discriminatiecijfers 2021' bevat alle vormen van discriminatie in Nederland. In dit onderzoek is gekeken naar een selectie van (gewelds)incidenten met als discriminatiegrond "seksuele gerichtheid" en indien beschikbaar "geslacht (transpersonen)" in de periode 2017-2021.

Concreet is data opgevraagd die voldoet aan onderstaande criteria:

1. Periode: 1 januari 2017 t/m 31 december 2021
2. Discriminatiegrond: Seksuele gerichtheid en geslacht (transpersonen)
3. Wetsartikelen[5]:
   WvSr art. 137c, 137d, 137e, 137f, 429quater Sr
   WvSr art. 141, 180, 242, 246, 266, 267, 282, 282a, 284, 285, 285b, 287 t/m 296, 300 t/m 306, 307, 308, 312, 317, 318, 350, 352

[5] In de bijlage 4 is van de vijf wetsartikelen die het vaakst zijn aangetroffen een korte omschrijving opgenomen.

Beschrijving vaakst aangetroffen wetsartikelen

Artikel 266 SR Eenvoudige belediging
Elke opzettelijke belediging die niet het karakter van smaad of smaadschrift draagt, hetzij in het openbaar mondeling of bij geschrift of afbeelding, hetzij iemand, in zijn tegenwoordigheid mondeling of door feitelijkheden, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, aangedaan.

Artikel 300 SR Mishandeling
Mishandeling is het opzettelijk toebrengen van pijn en/of letsel zonder dat daartoe een rechtvaardigingsgrond bestaat.

Artikel 137c SR Belediging van een groep mensen
Hij die zich in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, opzettelijk beledigend uitlaat over een groep mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap

Artikel 141 SR Openlijke geweldpleging
Zij die openlijk in vereniging geweld plegen tegen personen of goederen

Artikel 285 Bedreiging met een ernstig misdrijf
Bedreiging met openlijk in vereniging geweld plegen tegen personen of goederen, met geweld tegen een internationaal beschermd persoon of diens beschermde goederen, met enig misdrijf waardoor gevaar voor de algemene veiligheid van personen of goederen of gemeen gevaar voor de verlening van diensten ontstaat, met verkrachting, met feitelijke aanranding van de eerbaarheid, met enig misdrijf tegen het leven gericht, met gijzeling, met zware mishandeling of met brandstichting

Op dit databestand zijn analyses uitgevoerd over het aantal aangiften/meldingen per jaar, naar discriminatie tegen seksuele gerichtheid en geslacht. Aanvullend is in beeld gebracht wat er bekend is over de verdachten van deze registraties, naar geslacht en leeftijd. De uitkomsten van deze analyses zijn gebruikt om in hoofdstuk 4 een breder beeld te schetsen van de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen en om onze resultaten in een breder kader te kunnen plaatsen.

3.4 Analyse van strafdossiers

Om een beeld te krijgen van de aard van geweld tegen LHBTQ-personen, zijn strafdossiers geanalyseerd waarin sprake was van LHBTQ-gerelateerd geweld. Bij het College van procureurs-generaal is een verzoek ingediend om de strafdossiers in te zien die aan de opgestelde criteria voldoen (zie bijlage 2). In de dossiers is een selectie gemaakt van dossiers waarbij er sprake was van discriminatiefeiten (137c t/m 137g, 429quater) en Codis-feiten met als discriminatiegrond “hetero- of homoseksuele gerichtheid” en “transpersonen” in combinatie met wetsartikelen die gerelateerd zijn aan geweld (zie bijlage 4).

Via de query zijn 434 dossiers geïdentificeerd. Na nadere bestudering viel een groot deel van deze dossiers af omdat er bijvoorbeeld geen veroordeling had plaatsgevonden. Ook bleek een groot deel

betrekking te hebben op geweld tegen ambtenaren in functie en hoewel er vaak wel werd gescholden met LHBTQ-gerelateerde termen, leek dit geweld niet direct gericht op LHBTQ-personen. In bijlage 2 wordt uitgebreider ingegaan op de selectie van strafdossiers.

Bij de Raad voor de Rechtspraak is een verzoek ingediend om justitiële documenten behorende bij deze dossiers te mogen inzien. Na goedkeuring van zowel het College van procureurs-generaal als de Raad voor de Rechtspraak zijn afspraken gemaakt met de parketten. De dossiers zijn ter plaatse bij de parketten ingezien. Alleen een aantal dossiers van de parketten Rotterdam en Oost-Brabant zijn (deels) digitaal ingezien via de 'bestandenpostbus' van het OM. De dossiers bestonden uit processen-verbaal, justitiële documentatie en, indien aanwezig, aanvullende onderzoeken. De dossiers zijn beoordeeld aan de hand van een template dat is opgenomen in bijlage 3. Met het oog op interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, zijn de eerste vier dossiers door twee onderzoekers afzonderlijk van elkaar geanalyseerd. Vervolgens zijn de uitkomsten met elkaar vergeleken en is er een modus operandi vastgesteld waarmee de resterende dossiers zijn geanalyseerd. De gegevens uit het template zijn in een SPSS-bestand opgenomen om inzicht te krijgen in de verdeling naar achtergrondkenmerken. In het databestand zijn ook uitgebreide omschrijvingen van de incidenten en context opgenomen.

Toelichting op selectie wetsartikelen
In 2023 zijn de termen hetero- en homoseksuele gerichtheid in artikel 1 van de Grondwet vervangen door de inclusievere term seksuele gerichtheid (De Nederlandse Grondwet, 2023). Op het moment van schrijven ligt er een voorstel om naar aanleiding van deze wijziging ook Wet Algemene behandeling en het Wetboek van Strafrecht aan te passen (Wetgevingskalender, z.d.). Medio 2020 is een conceptwetsvoorstel gekomen dat de artikelen 137c Sr (groepsbelediging) en 137e Sr (verspreiding beledigende uitingen) beoogt aan te vullen met de discriminatiegronden geslachtskenmerken, genderidentiteit en genderexpressie. Deze wijziging is echter nog niet doorgevoerd. Omdat de onderzochte dossiers betrekking hebben op de periode 2017-2021 hebben recente wetswijzigingen nog geen invloed op de onderzochte dossiers.

Verwerking van de data en het opstellen van de daderprofielen
In de hoofdstukken 4 en 5 wordt de data uit de strafdossiers beschreven. Deze analyses zijn grotendeels van beschrijvende aard. De data die aan de hand van de templates zijn verzameld en vervolgens in SPSS zijn ingevoerd zijn in tabelvorm in de hoofdstukken weergegeven en besproken. Daarnaast heeft er een kwalitatieve analyse plaatsgevonden van de aanleiding, context en het verloop van het incident. Deze gegevens zijn gebruikt om de daderprofielen op te stellen (hoofdstuk 7).

Eén van de doelen van dit onderzoek is om te kijken of het mogelijk is om te komen tot daderprofielen. Om die reden is er na verzameling van de data uit de strafdossiers, onderzocht of het mogelijk is om de daders in verschillende groepen te categoriseren die met elkaar vergeleken kunnen worden. Hiervoor is een kwalitatieve methode van indelen gekozen.[6] Bij het opstellen van de daderprofielen is gekozen voor een werkwijze waarbij eerst drie verschillende onderzoekers, onafhankelijk van elkaar alle data in SPSS hebben bekeken. In het bijzonder is gekeken naar de uitgebreide omschrijvingen van de incidenten en de verklaringen van de daders over hun handelen. Op basis van deze analyse hebben de onderzoekers hun eigen bevindingen genoteerd. Vervolgens heeft er overleg plaatsgevonden

[6] Om de samenhang tussen een groot aantal variabelen te verkennen wordt vaak gebruik gemaakt van positioneringstechnieken zoals correspondentieanalyse, HOMALS en dergelijke. Dat was hier niet mogelijk omdat de achterliggende kenmerken niet eenduidig konden worden gekwantificeerd.

waarin de bevindingen onderling zijn gedeeld. Op basis van de uitkomsten uit deze analyse is een getrapte werkwijze opgesteld om de profielen vast te stellen.

Bij het opstellen van de daderprofielen is ervoor gekozen om primair te kijken naar de motieven van de daders. Hiervoor is in eerste plaats gekeken wat de daders zelf zeggen over de reden van hun handelen. Voor een groot deel van de daders geldt dat zij echter geen uitspraken doen over hun motief. Wanneer dit het geval was, is gekeken naar de verklaringen van slachtoffers over de door hen (gepercipieerde) motieven van de daders. Deze combinatie van door de daders gerapporteerde motieven en de motieven de slachtoffers ligt ten grondslag aan het profiel 'uit afkeer tegen LHBTQ'.

Wanneer er weinig duidelijkheid was over de motieven van daders, zijn incident- en contextuele kenmerken van de incidenten gebruikt om tot een categorisering te komen. Dit is in het bijzonder het geval voor het profiel 'groepsagressie'. Daarbij is gekeken naar de kenmerken: leeftijd, het aantal daders en persoonskenmerken van de daders.

De profielen 'schelden uit reflex' en 'grappen ten koste van' zijn gebaseerd op en combinatie van verklaringen van de daders, slachtoffers en incidentkenmerken.

In de literatuur is vervolgens onderzocht in hoeverre de gevonden profielen aansluiten bij wat er al bekend is in wetenschappelijke literatuur over daderprofielen en in hoeverre de profielen uniek lijken te zijn voor geweld tegen LHBTQ-personen.

3.5 Interviews met slachtoffers en belangenverenigingen

Na afloop van de dossieranalyse is gesproken met LHBTQ-slachtoffers van geweld en met belangenorganisaties om de uitkomsten uit het onderzoek te duiden. Er is vanwege praktische beperkingen bewust gekozen om met belangenorganisaties te spreken, ervan uitgaande dat zij goed op de hoogte zijn van wat er leeft en speelt binnen hun gemeenschappen. Hoewel het aantal interviews relatief beperkt is, representeren de belangenverenigingen een groot aantal leden.

De interviews hebben zowel fysiek als online plaatsgevonden waarbij gebruik is gemaakt van een semigestructureerde interviewleidraad. Van de gesprekken is een verslag gemaakt dat op verzoek is voorgelegd aan de belangenverenigingen. Gespreksverslagen van de interviews met slachtoffers zijn niet ter goedkeuring voorgelegd, hier was geen behoefte aan onder de deelnemers.

In totaal hebben er zes gesprekken met in totaal tien personen van belangenverenigingen plaatsgevonden. De geïnterviewde belangenorganisaties zijn:

- Transgender Netwerk Nederland
- Nederlandse Organisatie Aseksualiteit (NOA)
- Nederlandse Organisatie voor Seksediversiteit (Stichting NNID, organisatie voor seksediversiteit in het algemeen en intersekse in het bijzonder)
- Bi+
- COC Leiden
- COC Groningen/Drenthe

Slachtoffers zijn geworven via een oproep in de vragenlijst die voor dit onderzoek is uitgezet, via de zes geïnterviewde belangenorganisaties en via het netwerk van de onderzoekers. In totaal is gesproken met zeven respondenten. Zij hebben de volgende seksuele gerichtheid of genderidentiteit:

- Biseksueel (1 respondent, begin 20)
- Trans (1 respondent, 18 jaar)
- Queer (3 respondenten: 1 queer vrouw, 26 jaar; twee queer mannen waarvan één met een vluchtelingverleden, leeftijd onbekend)
- Lesbisch (2 respondenten: beide tussen de 30 en 40 jaar)

Geïnterviewde slachtoffers kregen een cadeaubon ter waarde van €40,- voor deelname aan het onderzoek.

3.6 Beperkingen van dit onderzoek

Dit rapport is primair gericht op de kenmerken en motieven van de daders van LHBTQ-gerelateerd geweld. De focus op daders betekent ook dat er een belangrijke beperking is. Er is alleen gekeken naar strafdossiers waarbij sprake is van veroordeelde personen. Voordat het tot een veroordeling komt, dienen er verschillende stappen genomen te worden. Zo dient er eerst aangifte te worden gedaan, moet vervolgens het Openbaar Ministerie (OM) besluiten om tot vervolging over te gaan en moet de verdachte schuldig worden bevonden. Het OM (2022) zegt hierover:

> *Bovendien komt ook niet alles wat strafbaar is in beeld bij justitie, om verschillende redenen. Zo is het aannemelijk dat er niet altijd aangifte of melding wordt gedaan van (mogelijk strafbare) discriminatie. Wordt er bij de politie alleen een melding gedaan, dan leidt dit in veel gevallen niet tot een zaak die door het OM in behandeling wordt genomen; met een melding wordt de politie door een burger slechts op de hoogte gesteld van een situatie. Als er aangifte wordt gedaan bij de politie, dan is het mogelijk dat er geen verdachte wordt gevonden of dat er sprake is van onvoldoende bewijs. Het kan ook zo zijn dat een incident bij de politie wordt gekwalificeerd als discriminatie, maar dat bij beoordeling door het OM blijkt dat er toch geen aanknopingspunten zijn om de zaak als zodanig te behandelen.*

In die zin kan de selectie van de dossiers een vertekend beeld geven en geeft dit onderzoek in de eerste plaats inzicht in de daders uit de periode 2017-2021. De data ut de strafdossiers zijn aangevuld met de uitkomsten van het literatuuronderzoek, de enquête en interviews. Deze uitkomsten hebben vaak geen betrekking op daders maar verdachten.

Een tweede constatering is dat het aantal strafdossiers dat onderzocht is, relatief beperkt is. Aanvankelijk was het idee om een aselecte steekproef van circa 100 dossiers te nemen uit relevante strafdossiers uit de periode 2017-2022. Uit de query die op ons verzoek door het OM is uitgevoerd, bleek echter dat het aantal, naar verwachting, relevante dossiers in totaal slechts rond de 100 dossiers betrof. Om die reden is ervoor gekozen om al deze dossiers te bekijken. Tegelijkertijd bestaat het beeld dat een relatief groot aantal LHBTQ-personen geweld ervaart. Het is dan ook niet waarschijnlijk dat het beeld dat uit de dossiers naar voren komt representatief is voor geweld tegen LHBTQ-personen.

Op basis van de dossiers bleek het niet mogelijk om alle onderzoeksvragen te beantwoorden. Zo kwam er geen duidelijk beeld naar voren over verschillen in geweld tussen verschillende regio's en stedelijk gebied en het platteland. Vragen over de aard, prevalentie en slachtoffers van geweld tegen LHBTQ-personen zijn voornamelijk beantwoord op basis van het literatuuronderzoek.

Een andere beperking is dat de strafdossiers voor het grootste gedeelte betrekking bleken te hebben op zaken waarbij sprake was van homoseksuele mannelijke slachtoffers (zie hoofdstuk 5). Hoewel er uit de literatuur naar voren komt dat ook andere LHBTQ-groepen veel geweld ervaren, ligt het buiten de reikwijdte van dit onderzoek. Het gegeven dat met name mannelijke homoseksuele slachtoffers in de strafdossiers aangetroffen zijn, kan ook implicaties hebben voor de herkenbaarheid van de daderprofielen voor andere groepen dan mannen met een homoseksuele gerichtheid. De vraag is dan ook hoe de uitkomsten van dit onderzoek zich laten vertalen naar de ervaringen van andere groepen. Om dit te ondervangen is na analyse van de strafdossiers gesproken met belangenverenigingen zoals de Nederlandse organisatie voor seksediversiteit (NNID), Transnetwerk Nederland, de Nederlandse Organisatie Aseksualiteit, het COC en Bi+ en is hen gevraagd te reflecteren op de resultaten (zie hoofdstuk 8).

Overige beperkingen

De hiervoor genoemde beperkingen hebben betrekking op de analyse van strafdossiers. Om een deel van deze beperkingen te ondervangen zijn ook andere methoden ingezet om zodoende een breder beeld te krijgen. Echter, deze methoden kennen op hun beurt hun eigen beperkingen. Zo geldt dat het aantal deelnemers aan de enquête beperkt is waardoor de uitkomsten als indicatief beschouwd dienen te worden. Ook is er weinig bekend over wie de deelnemers aan de enquête zijn en of de manier van werven, via belangenverenigingen, ertoe heeft geleid dat een specifieke, niet representatieve, groep is bereikt.

Voor de interviews met belangenverenigingen geldt eveneens dat het aantal gevoerde gesprekken relatief beperkt is. Tegelijkertijd spreken de betrokkenen van de belangenverenigingen namens de gemeenschap(pen) die zij vertegenwoordigen en kan er daarom verwacht worden dat zij een breed gedragen beeld hebben. Tijdens de interviews met belangenverenigingen is ervoor gekozen om daderprofielen en uitkomsten van de dossieranalyse voor te leggen en deze te toetsen. Mogelijk dat hierdoor een vorm van sturing heeft plaatsgevonden, dit is echter een bewuste keuze geweest om de zeggingskracht van de daderprofielen te toetsen.

4. LHBTQ-discriminatie in politieregistraties

Voordat wordt ingegaan op de analyse van de strafdossiers, wordt in dit hoofdstuk gekeken naar de politieregistraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht. De analyse van strafdossiers geeft waardevolle inzichten in de daders van LHBTQ-geweld, maar geeft slechts beperkt inzicht in de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen. Dit komt omdat van een deel van de incidenten geen aangifte wordt gedaan. Van de zaken waarvan wel aangifte wordt gedaan, wordt een deel niet opgepakt, bijvoorbeeld omdat er geen dader in beeld is. Om beter zicht te krijgen op de prevalentie is daarom gekeken naar politieregistraties. Het gaat in de data om meldingen en niet om bewezen feiten. In onderstaand kader staat verdere verduidelijking over de politieregistraties als databron.

Databron
Politiemedewerkers registreren alle aangiften, meldingen en eigen waarnemingen in het bedrijfsprocessensysteem Basis Voorziening Handhaving (BVH). De politie rapporteert jaarlijks over de discriminatie-incidenten die in de BVH zijn geregistreerd. De lijst met discriminatie-incidenten bevat meldingen, aangiften en eigen waarnemingen van mogelijke discriminatie, evenals meldingen, aangiften en eigen waarnemingen van incidenten met een mogelijk discriminatie-aspect. Overigens komt het voor dat een betrokkene zelf geen discriminatie heeft ervaren, bijvoorbeeld omdat hij/zij zelf niet LHBTQ is, maar dat dit wel als zodanig in de registraties is opgenomen omdat er belediging van LHBTQ-personen als groep heeft plaatsgevonden. Uitgangspunt voor de registratie van discriminatie-incidenten is het incident: als er meerdere meldingen, aangiften of eigen waarnemingen zijn over hetzelfde incident, dan wordt dit maar één keer opgenomen in de cijfers. De cijfers hebben betrekking op unieke zaken. Het gaat bij de geïdentificeerde incidenten altijd om mogelijke discriminatie en/of een mogelijk discriminatie-aspect. Een geregistreerd discriminatie-incident betreft niet per definitie een strafbaar feit (Discriminatiecijfers in 2021, p. 7).

4.1 Meldingen van discriminatie vanwege geslacht of seksuele gerichtheid

In deze paragraaf wordt gekeken naar het aantal meldingen van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht. Figuur 4.1 en 4.2 geven het totaal aantal geregistreerde discriminatie-incidenten weer op grond van seksuele gerichtheid en geslacht voor de jaren 2017-2021.

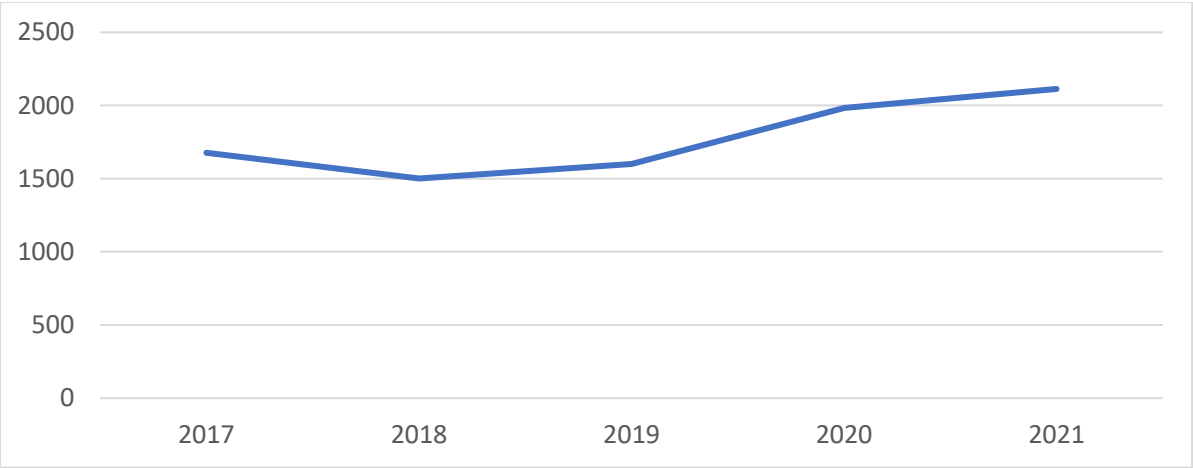

Figuur 4.1: registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid, 2017-2021 (*N*)
Bron: politieregistraties, bewerking Risbo

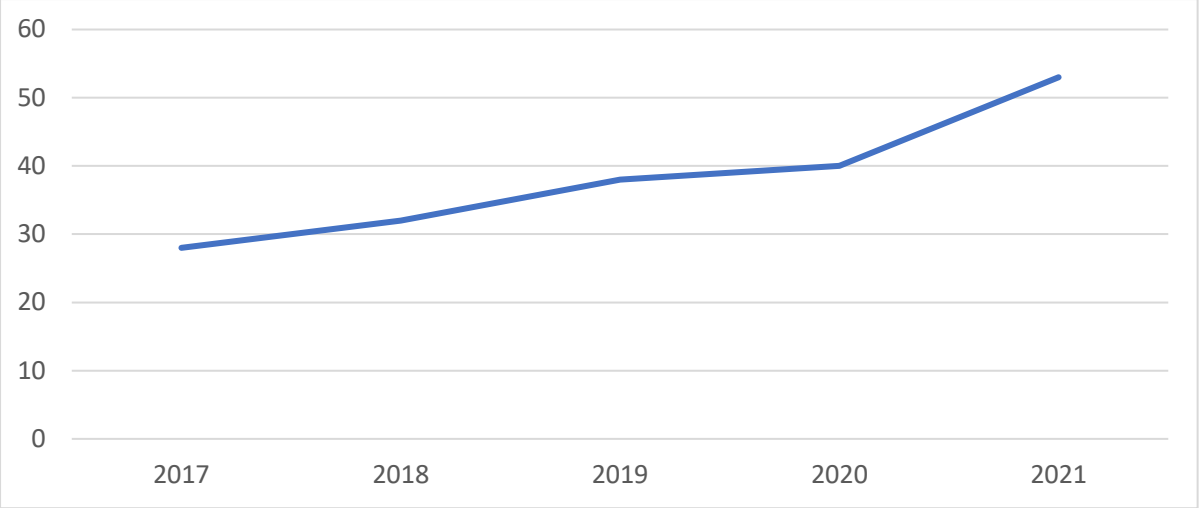

Figuur 4.2: registraties van discriminatie vanwege geslacht, 2017-2021 (*N*)
Bron: politieregistraties, bewerking Risbo

In de figuren is voor beide discriminatiegronden een stijging zichtbaar. Bij de geregistreerde discriminatie-incidenten op grond van seksuele gerichtheid is vanaf 2018 sprake van een forse stijging. In 2018 werden er 1.500 incidenten geregistreerd. In 2021 waren dat er 2.113, een toename van ruim 40 procent in een periode van vier jaar.

Het aantal geregistreerde discriminatie-incidenten op grond van geslacht is zeer beperkt, maar is in deze vijf jaar wel verdubbeld van 28 in 2017 naar 53 in 2021. Het grootse deel van de discriminatie-incidenten op grond van geslacht heeft betrekking op een non-conforme genderidentiteit.

Bij veel registraties vanwege seksuele gerichtheid is met 'homo' gescholden

In de politieregistraties is beperkte aanvullende informatie opgenomen over de geregistreerde incidenten. Deze informatie is in tabel 4.1 weergegeven voor wat betreft de registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid. Het aantal registraties over discriminatie vanwege geslacht is te beperkt om dergelijke uitsplitsingen te doen.

Tabel 4.1: Vorm incidenten bij discriminatie om seksuele gerichtheid, 2017-2021 (*N* & %)

	2017	2018	2019	2020	2021
Totaal (*N*)	1.676	1.501	1.600	1.982	2.113
Uitlating	60,7	69,4	62,2	67,0	65,0
Bedreiging	14,9	12,3	16,1	14,0	15,3
Geweld (icm uitlating)	18,3	13,7	17,3	14,2	14,5
Bespugen	2,1	1,1	0,5	1,2	1,0
Bekladding en vernieling	2,5	2,1	1,7	2,4	2,8
Pesterij	0,4	0,8	1,7	1,1	1,0
Onbekend/overig/weigering	1,1	0,6	0,5	0,1	0,4

Bron: politieregistraties, bewerking Risbo

De politieregistraties op grond van seksuele gerichtheid gaan grotendeels over uitlatingen (60,7 procent). In 2021 heeft bijna twee derde van de geregistreerde incidenten betrekking op een uitlating.

Het gaat bijvoorbeeld om naroepen of beledigen in combinatie met de nadruk op seksuele gerichtheid. Nadere analyse van de politieregistraties leert dat het bij de uitlatingen in de meeste gevallen gaat over mensen die worden beledigd op grond van hun (vermeende) homoseksuele gerichtheid. Denk daarbij aan ruzies waarbij mensen worden beledigd met verwijzing naar hun (vermeende) homoseksuele gerichtheid en registraties van politiemensen die worden uitgemaakt voor 'homo'. Het lijkt daarbij meestal te gaan over het gebruik van het woord 'homo' als een scheldwoord.

Een aanzienlijk deel van de incidenten heeft betrekking op andere vormen van geweld, zoals bedreiging (15,3 procent in 2021) en fysiek geweld in combinatie met een uitlating (14,5 procent in 2021). Een kwalitatieve analyse van een aantal registraties die te maken hebben met de discriminatiegrond seksuele gerichtheid biedt in de meeste gevallen geen antwoord op de vraag of de seksuele gerichtheid van de betrokkenen aanleiding is tot het incident. Bij veel van de incidenten gaat het om bedreigingen of vechtpartijen op straat, op school of in de horeca waarbij betrokkenen voor 'homo' worden uitgemaakt en worden mishandeld. Het gaat dan bijvoorbeeld om een politieagent die iemand aanhoudt in verband met wildplassen en vervolgens wordt uitgescholden met "kankerhomo" en klappen op zijn hoofd krijgt, of een verdachte van winkeldiefstal die tegen een medewerker van de supermarkt "kankerhomo, ik sla die bril van je kop" roept.

Dat een deel van de registraties betrekking heeft op politieagenten in functie, neemt niet weg dat er ook gevallen zijn waarbij het wel duidelijk lijkt dat de seksuele gerichtheid van één van de betrokkenen de aanleiding is voor bedreiging of geweld. Bijvoorbeeld homoseksuele stellen die door de buren of jongens uit de buurt worden uitgescholden en bedreigd, bedreiging van een lesbisch koppel via sociale media, ouders die met hun kinderen door de straat lopen en waarvan de kinderen worden uitgescholden, en één van de ouders die de verdachten daarop aanspreekt en vervolgens wordt bedreigd.

Registraties van geslacht hebben vooral betrekking op transpersonen

De meldingen met betrekking tot discriminatie vanwege geslacht hebben meestal betrekking op discriminatie van transpersonen personen. Het gaat daarbij zowel om beledigingen, bedreiging of geweld door bekenden als door onbekenden.

4.2 Verdachten in de politieregistraties 2017-2021

De politieregistraties bevatten informatie over verdachten in de discriminatielijsten. De verdenking kan voor een ander feit zijn dan de discriminatie zelf. Het is niet te achterhalen of deze (verdachte) persoon ook de discriminatoire uiting heeft gedaan. Dit geldt zeker bij incidenten met meerdere verdachten. De resultaten uit deze paragraaf dienen daarom als indicatief beschouwd te worden.

In tabel 4.2 is een overzicht gegeven van een aantal kenmerken van verdachten van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht in de periode 2017-2021.[7] Naast kenmerken als leeftijd en geslacht is ook informatie weergegeven of het dossier van de verdachte voor het feit uit het incidentoverzicht is ingezonden naar het OM. Daarbij moet worden opgemerkt dat het op basis van de gestructureerde data niet te achterhalen is of een dossier voor de discriminatoire uiting is ingezonden, of voor een ander feit.

[7] In tabel 4.2 zijn verdachten van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht samengevoegd. Het aantal registraties vanwege discriminatie van geslacht is te beperkt om uitsplitsingen te kunnen doen.

Tabel 4.2: Kenmerken van verdachten voor discriminatie seksuele gerichtheid en geslacht, 2017-2021 (*N* & %)

	2017	2018	2019	2020	2021
Totaal (*N*)	1.330	1.139	1.080	1.278	1.358
Geslacht					
Man	90,2	91,6	91,2	92,6	90,2
Vrouw	9,8	8,4	8,8	7,4	9,8
Leeftijd					
t/m 17 jaar	21,5	21,3	21,7	22,2	23,0
18 t/m 24 jaar	28,0	26,7	22,5	25,4	27,5
25 t/m 34 jaar	22,4	21,4	25,2	21,1	20,0
35 t/m 44 jaar	15,0	15,4	15,8	14,9	15,5
45 t/m 64 jaar	12,2	13,6	14,0	15,7	12,9
65 jaar e.o.	0,8	1,6	0,8	0,7	1,0
Antecedenten					
Ja	71,7	72,4	74,4	75,5	73,7
Nee	28,3	27,6	25,6	24,5	26,3
Ingezonden OM					
Ja	91,4	91,0	92,4	91,9	91,7
Nee	8,6	9,0	7,6	8,1	8,3

Bron: politieregistraties, bewerking Risbo

Voor alle jaren geldt dat meer dan 90 procent van de verdachten van dit soort registraties mannen zijn. Verder valt op dat in 2021 ongeveer de helft van de verdachten minderjarigen (23 procent) en jongvolwassen (27,5 procent) betreft. Bijna driekwart van de verdachten heeft eerdere antecedenten en is dus eerder met de politie in aanraking geweest. Ook wordt een hoog percentage van de zaken waarbij sprake is van discriminatie wegens seksuele gerichtheid of geslacht naar het OM verzonden. Voor alle jaren ligt dit hoger dan 90 procent. Er zijn geen sterke trends waarneembaar voor de periode 2017-2021.

4.3 Registraties naar regio 2017-2021

Ten slotte is gekeken naar de verdeling van het aantal registraties over de verschillende eenheden. Daarbij zijn registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht samengevoegd. In figuur 4.3a staan de eenheden weergegeven met de meeste registraties. In figuur 4.3b de eenheden met de minste registraties.

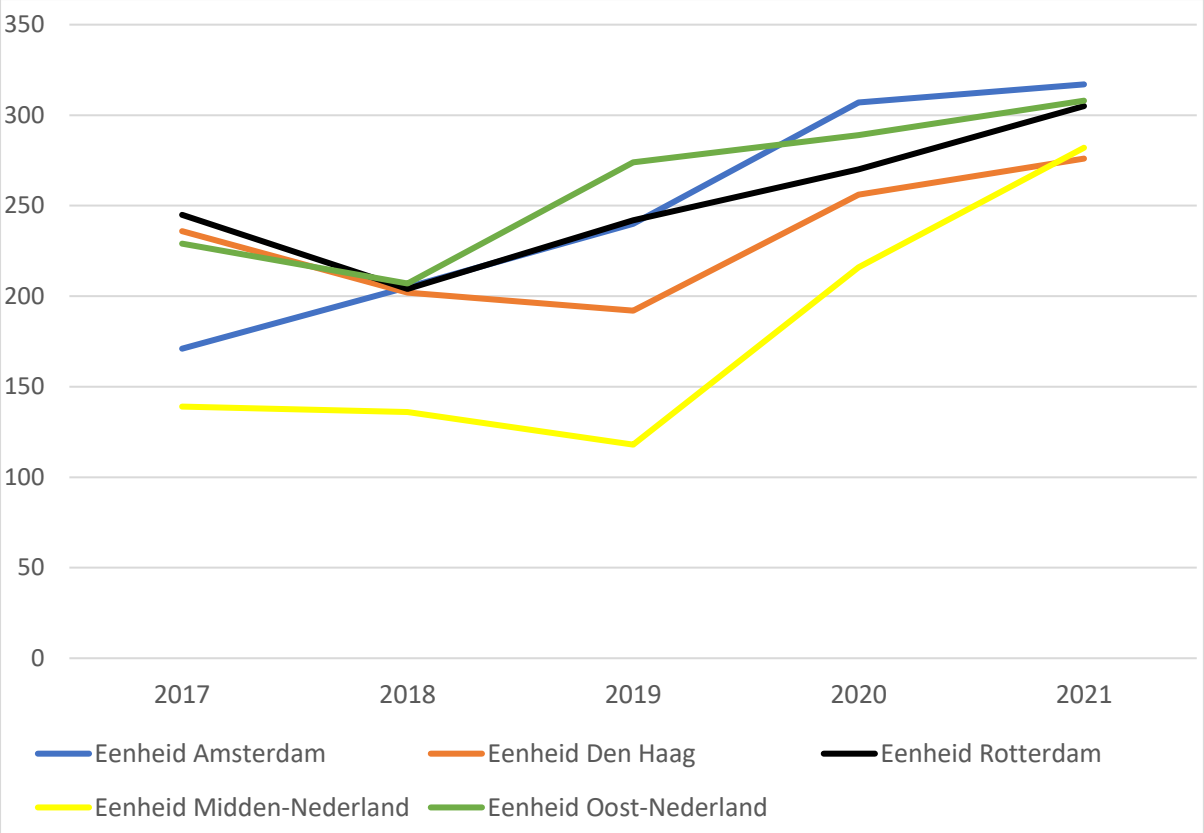

Figuur 4.3a: Registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht naar eenheid, 2017-2021 (*N*)
Bron: politieregistraties, bewerking Risbo

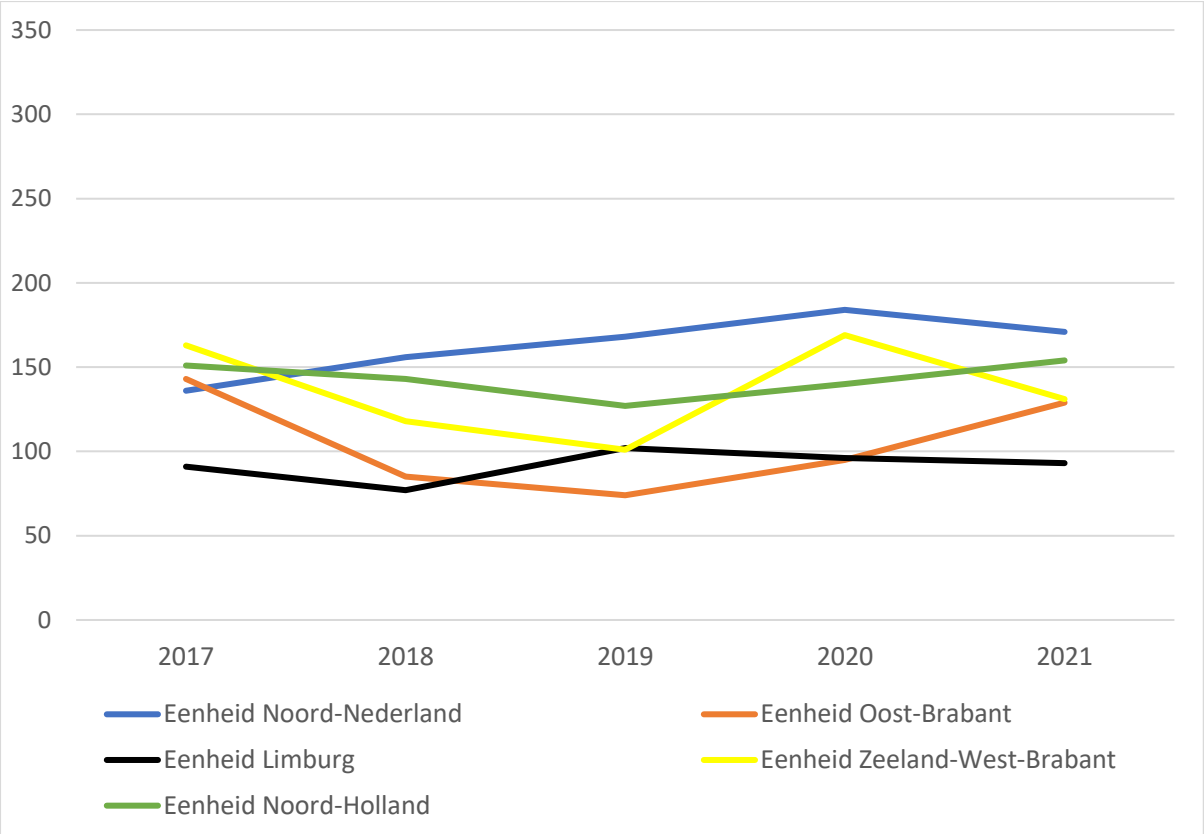

Figuur 4.3b: Registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht naar eenheid, 2017-2021 (*N*)
Bron: politieregistraties, bewerking Risbo

Uit de figuren komt naar voren dat er aanzienlijke verschillen bestaan tussen het aantal registraties per eenheid. Vier van de vijf eenheden waar de meeste registraties zijn, bevinden zich in de Randstad. Het aantal registraties is het kleinst in Limburg, gevolgd door Oost-Brabant en Zeeland-West-Brabant. Er is geen verklaring gevonden voor de piek in het aantal meldingen in Zeeland-West-Brabant in 2020. Ook is het opvallend te noemen dat het aantal registraties bij een aantal eenheden fors toeneemt in de periode 2017-2021, terwijl in andere eenheden een veel wisselender beeld zichtbaar is.
Analyse van het soort registratie naar eenheid, toont aan dat er geen grote verschillen zijn in het soort discriminatie per regio. Voor alle eenheden geldt dat de meeste registraties betrekking hebben op uitlatingen, gevolgd door bedreigingen.

Het is lastig om de verschillen tussen eenheden te duiden. Zo zijn er verschillen in het aantal inwoners die de eenheden bedienen, in capaciteit van de eenheden maar ook in de omvang van de woonachtige LHBTQ-gemeenschap. In tabel 4.3 wordt het aantal registraties per eenheid gerelateerd aan het aantal inwoners.[8]

Tabel 4.3: Registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht naar eenheid en inwoners

	Meldingen 2021	Inwoners 2022	Meldingen per 10.000 inwoners
Eenheid Amsterdam	317	1.121.790	2,8
Eenheid Den Haag	276	1.979.070	1,4
Eenheid Limburg	93	1.126.750	0,8
Eenheid Midden-Nederland	282	2.071.280	1,4
Eenheid Noord-Holland	154	1.581.140	1,0
Eenheid Noord-Nederland	171	1.757.650	1,0
Eenheid Oost-Brabant	129	1.472.950	0,9
Eenheid Oost-Nederland	308	3.314.570	0,9
Eenheid Rotterdam	305	1.817.500	1,7
Eenheid Zeeland-West-Brabant	131	1.539.500	0,9

Bron: politieregistraties, CBS, bewerking Risbo

Het valt op dat binnen de eenheid Amsterdam relatief gezien het meeste aantal registraties van dit soort discriminatie wordt gedaan (2,8 registraties per 10.000 inwoners). Ook in de andere eenheden behorende tot de Randstad is het aantal meldingen per 10.000 inwoners hoger dan in de overige gebieden. Binnen de eenheid Rotterdam betreft het 1,7 registraties per 10.000 inwoners. In Midden-Nederland en Den Haag worden 1,4 registraties per 10.000 inwoners gedaan. Het aantal registraties in Oost-Nederland per 10.000 inwoners is in absolute zin relatief laag omdat de eenheid een groot aantal inwoners bedient. Het blijft echter de vraag hoe deze verschillen geïnterpreteerd dienen te worden. Zo wonen naar verwachting meer LHBTQ-personen in de grote steden en zijn er verschillen in politiecapaciteit.

4.4 Bevindingen aan de hand van de onderzoeksvragen

De data afkomstig uit de politieregistraties geeft breder inzicht in de ervaren discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht in de periode 2017-2021. Hieronder wordt voor de uitkomsten van de analyse van politieregistraties besproken per onderzoeksvraag.

[8] In de tabel wordt het aantal meldingen in 2021 gerelateerd aan het aantal inwoners per 31-12-2022. Het aantal inwoners per politie-eenheid is niet beschikbaar voor 2021.

Wat is er bekend over de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland?
In 2021 waren er 2.113 registraties met betrekking tot discriminatie van seksuele gerichtheid en 53 met betrekking tot geslacht. In de periode 2017-2021 neemt zowel het aantal registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geweld (fors) toe. Daarbij valt op dat er met name sprake is van een grote toename van het aantal registraties bij politie-eenheden in de Randstad en Oost-Nederland.
Het is echter moeilijk om deze ontwikkelingen te duiden. Het is niet duidelijk of de toename tussen 2017-2021 betekent dat deze vormen van discriminatie vaker voorkomen of dat dit andere oorzaken heeft. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat er meer aandacht is gekomen voor deze vorm van discriminatie of dat er beleidsmatig meer aandacht aan wordt besteed (binnen bepaalde eenheden).

Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?
De politieregistraties op grond van seksuele gerichtheid gaan grotendeels over uitlatingen (60,7 procent in 2021). Het gaat bijvoorbeeld om naroepen of beledigen in combinatie met de nadruk op seksuele gerichtheid. Bij veel uitlatingen gaat het om mensen die worden beledigd op grond van hun (vermeende) homoseksuele gerichtheid. Het lijkt daarbij meestal te gaan over het gebruik van het woord 'homo' als een scheldwoord. Een deel van de incidenten heeft betrekking op andere vormen van geweld, zoals bedreiging (15,3 procent in 2021) en fysiek geweld in combinatie met een uitlating (14,5 procent in 2021). Een steekproefsgewijze kwalitatieve analyse van bedreigingen en geweldsincidenten die te maken hebben met de discriminatiegrond seksuele gerichtheid biedt in de meeste gevallen geen antwoord op de vraag of de seksuele gerichtheid van de betrokkenen aanleiding is tot het incident.

Wederom is het lastig om de vormen van geweld tegen LHBTQ-personen te duiden op basis van enkel de politieregistraties. Een steekproefsgewijze kwalitatieve analyse van de registraties geeft de indruk dat een groot deel van de registraties betrekking heeft op politieagenten in functie of op mensen waartegen met ‘homo’ wordt gescholden. Het wordt lang niet altijd duidelijk of de registraties betrekking hebben op LHBTQ-personen. In die zin tonen de registraties een bepaalde mate van normalisering in de samenleving voor het schelden met ‘homo’. Dit neemt overigens niet weg dat er ook registraties zijn waarbij het wel duidelijk lijkt dat de seksuele gerichtheid van één van de betrokkenen de aanleiding is voor bedreiging of geweld.

Welke groepen binnen de LHBTQ-gemeenschap zijn het meest kwetsbaar voor geweld?
De politieregistraties geven geen duidelijk inzicht in kwetsbare groepen. Enkel kan geconcludeerd worden dat discriminatie vanwege geslacht vaak betrekking heeft op transpersonen. Het is echter de vraag of dit komt doordat zij vaak slachtoffer zijn, of dat dit beeld ontstaat vanwege het bestaan van de discriminatiegrond ‘geslacht’ waarbinnen discriminatie tegen transpersonen vaak wordt ondergebracht. Zo zal discriminatie tegen homoseksuele, lesbische en biseksuele personen samengevoegd worden binnen de discriminatiegrond ‘seksuele gerichtheid’.

Welke regionale verschillen bestaan er met betrekking tot geweld tegen LHBTQ-personen?
Uitsplitsing van het aantal politieregistraties laat zien dat er verschillen bestaan in het aantal registraties per eenheid. Met name bij eenheden binnen de Randstad en Oost-Nederland worden meer registraties gedaan dan in andere eenheden. Ook is het opvallend te noemen dat het aantal registraties bij een aantal eenheden fors toeneemt in de periode 2017-2021, terwijl in andere eenheden een veel wisselender beeld zichtbaar is. Analyse van het soort registratie naar eenheid, toont aan dat er geen grote verschillen zijn in de vorm van het geregistreerde geweld per regio.

Wanneer gekeken wordt naar het aantal registraties per eenheid gerelateerd aan het inwoneraantal, dan valt op dat het aantal registraties in Amsterdam en de andere Randstedelijke gebieden het grootst is. Het blijft echter lastig om de verschillen tussen eenheden te duiden omdat er ook verschillen zijn in capaciteit van de eenheden en de omvang van de aldaar woonachtige LHBTQ-gemeenschap.

Wat zijn de achtergrondkenmerken van daders die betrokken zijn bij de verschillende categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen?

De politieregistraties geven een indicatief inzicht in een beperkt aantal achtergrondkenmerken van verdachten van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en/of geslacht. In de periode 2017-2021 is meer dan 90 procent van de verdachten van dit soort registraties man. De meeste verdachten zijn minderjarigen (23 procent in 2021) en jongvolwassenen (27,5 procent in 2021). Ook valt het grote aantal verdachten met antecedenten op (74 procent in 2021).

5. Over de slachtoffers en context van de geweldsincidenten

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de slachtoffers en de context waarbinnen de incidenten plaatsvonden. De data in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de 88 dossiers waarbij tot een veroordeling is gekomen. Deze dossiers hebben betrekking op 70 unieke zaken. Dit komt doordat er bij achttien zaken sprake is van meerdere daders, maar het hetzelfde incident met dezelfde slachtoffers betrof. Behalve dat er sprake is van meerdere daders, is er ook een aantal zaken waarbij meerdere slachtoffers betrokken zijn. In totaal zijn er 119 slachtoffers in de dossiers aanwezig.[9] In 55 zaken is er sprake van één slachtoffer, bij 28 zaken zijn er twee slachtoffers en in twee gevallen waren er drie slachtoffers. Daar waar in dit hoofdstuk over slachtoffers wordt gesproken, hebben de cijfers betrekking op 119 personen. Bij het bespreken van de context waarbinnen een misdrijf plaatsvond, hebben de cijfers betrekking op de 70 casussen. De data uit de strafdossiers worden aangevuld met uitkomsten uit de enquête. Op die manier krijgen we een betere duiding en een breder beeld van de mate waarin de strafdossiers overeenkomen of afwijken met de ervaringen van de slachtoffergroep. In de conclusie van het hoofdstuk worden de resultaten geduid met wat er bekend is uit de wetenschappelijke literatuur.

5.1 Slachtoffers

De geanalyseerde strafdossiers hebben vooral betrekking op slachtoffers met een homoseksuele gerichtheid

In tabel 5.1 staat de seksuele gerichtheid van de slachtoffers weergegeven. De seksuele gerichtheid is gebaseerd op de verklaringen van de slachtoffers zelf of opgemaakt uit het strafdossier.

Tabel 5.1: Seksuele gerichtheid van slachtoffers geweld tegen LHBTQ-personen in strafdossiers 2017-2021

	N	*%*
Totaal	**119**	100
Homoseksuele mannen	78	66
Lesbische vrouwen	16	13
Tegen LHBTQ in het algemeen	7	6
Transgendervrouw	4	3
Biseksueel	3	3
Queer	2	2
Geen LHBTQ	6	5
Onbekend	3	3

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

Een belangrijke constatering is dat in de geselecteerde strafdossiers uit de periode 2017-2021, met name casussen zijn gevonden die betrekking hebben op homoseksuele mannen. Twee derde van de dossiers (66 procent) heeft betrekking op geweld tegen homoseksuele mannen. Iets meer dan tien procent heeft betrekking op lesbische vrouwen. Bij zes dossiers is door de slachtoffers aangegeven dat zij heteroseksueel zijn, maar heeft er wel vervolging plaatsgevonden op basis van discriminatie van de seksuele gerichtheid. Bijvoorbeeld omdat er gescholden is met ‘homo’. Er zijn drie casussen aangetroffen waarbij de slachtoffers biseksueel zijn. Drie dossiers hadden betrekking op discriminatie van LHBTQ-personen in het algemeen en hadden geen betrekking op individuen. Denk bijvoorbeeld aan het bekladden van LHBTQ-uitingen in de openbare ruimte of uitingen tegen LHBTQ-personen in algemene zin. Het aantal dossiers waarbij queerpersonen betrokken waren, is met twee dossiers

[9] Bij een aantal dossiers is sprake van materieel geweld en zijn niet direct personen/individuen betrokken.

beperkt. Geen van de dossiers had betrekking op transmannen, aseksuele of intersekse personen Zes casussen zijn wel in de zoekopdracht naar voren gekomen, maar blijken na bestudering niet direct verband te houden met LHBTQ-gerelateerd geweld.

Omdat de dossiers vooral betrekking hebben op homoseksuele slachtoffers, zijn de resultaten in dit rapport vooral van toepassing op deze groep. Desondanks zijn er 28 dossiers onderzocht waarbij andere groepen het slachtoffer waren. Om te controleren of de resultaten en geschetste daderprofielen ook overeenkomen voor de andere groepen naast homoseksuele mannen zijn er interviews/focusgroepen uitgevoerd met LBTQ-personen en belangenorganisaties. De resultaten van gesprekken worden in hoofdstuk 7 besproken.

De meeste slachtoffers van LHBTQ-geweld in de strafdossiers zijn jongvolwassenen

Bij de 70 casussen, zijn 114 individuen als slachtoffer betrokken waarvan de leeftijd bekend is. Een klein aantal casussen betreft geweld tegen voorwerpen. In tabel 5.2 zijn de slachtoffers uitgesplitst naar leeftijd.

Tabel 5.2: Leeftijd van slachtoffers van LHBTQ-geweld

	N	*%*
Totaal	119	100
0-17	7	6
18-25	41	34
26-35	31	26
36-55	29	24
55+	4	3
Onbekend	7	6

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

Het slachtoffer is in ruim een derde van de gevallen een jongvolwassene in de leeftijd van 18-25 jaar (34 procent) (zie tabel 5.2). De groepen 26-35-jarige en 36-55-jarige slachtoffers (respectievelijk 26 procent en 24 procent) zijn eveneens relatief groot. Er zijn relatief weinig minderjarige en slachtoffers ouder dan 55 jaar aangetroffen in de strafdossiers (respectievelijk 6 procent en 3 procent).

5.2 Soort geweld en locatie

Verbaal en fysiek geweld komt het vaakst in de strafdossiers voor

Van de 70 strafdossiers die zijn bekeken, betreft het 31 dossiers (44 procent) waarin verbale geweldincidenten hebben plaatsgevonden (zie tabel 5.3). Een iets kleiner deel betreft fysiek geweld (37 procent). Er zijn geen strafdossiers gevonden waarbij het eergerelateerd of seksueel geweld betrof.

Tabel 5.3: Soort geweld tegen LHBTQ-personen

	N	*%*
Totaal	70	100
Verbaal geweld	31	44
Fysiek geweld	26	37
Huiselijk geweld	5	7
Online geweld	5	7
Materieel geweld	3	4

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

Het is goed denkbaar dat casussen waarbij er sprake is van fysiek of verbaal geweld sneller leiden tot strafvervolging. De verdeling van het soort geweld binnen de strafdossiers zegt daarom weinig over hoe vaak welk soort geweld voorkomt in de maatschappij. Om die reden is het van belang om ook breder te kijken naar het soort ervaren geweld door LHBTQ-personen. De uitkomsten uit de strafdossiers komen grotendeels overeen met de uitkomsten van de enquête. Deelnemers aan de enquête benoemen dat zij met name verbaal geweld hebben meegemaakt, gevolgd door online pestgedrag en fysieke bedreigingen (zie tabel b1.2 in de bijlage). Materieel geweld, online geweld en huiselijk geweld zijn in veel mindere mate aan de orde gekomen.

Het meeste geweld tegen LHBTQ-personen vindt plaats in de openbare ruimte

Bij 37 van de 70 casussen (53 procent) vindt het geweld plaats in de openbare ruimte op straat of in een park (tabel 5.4). Bij twaalf dossiers speelt het incident zich af bij iemand thuis, bijvoorbeeld tijdens een huisfeest of familiebijeenkomst. Bij een kleiner deel van de dossiers vinden de incidenten plaats in het verkeer/openbaar vervoer of online.

Tabel 5.4: Locatie waar geweld tegen LHBTQ-personen plaatsvindt

	N	*%*
Totaal	70	100
Op straat of park	37	53
Huiselijke sfeer	12	17
Verkeer	8	11
Online of media	7	10
Homo-ontmoetingsplek	3	4
Werk of school	1	1
Anders	2	3

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

De bevindingen uit de strafdossiers komen overeen met de uitkomsten uit de enquête, met als uitzondering dat deelnemers aan de enquête ook aangeven geweld mee te maken in een uitgaansgelegenheid (zie tabel b1.3).

De meeste incidenten tegen LHBTQ-personen komen in de middag voor

De helft (35 casussen) van de onderzochte incidenten vindt plaats in de middag (zie tabel 5.5). Ook ’s nachts vindt relatief vaak geweld tegen LHBTQ-personen plaats (20 procent van de casussen). Een relatief klein deel van de incidenten speelt zich af in de ochtend of avond. Deelnemers aan de enquête geven aan dat de meeste incidenten ’s middags en ’s avonds plaatsvinden (zie tabel b1.4 in de bijlage).

Tabel 5.5: Dagdeel waarop geweld tegen LHBTQ-personen plaatsvindt

		N	*%*
Totaal		70	100
Nacht	(22:00-05:59)	14	20
Ochtend	(06:00-11:59)	6	9
Middag	(12:00-16:59)	35	50
Avond	(17:00-21:59)	7	10
Onbekend		8	11

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

In de data is gekeken of bepaalde vormen van geweld vaker plaatsvinden op specifieke momenten van de dag (zie tabel b5.1 bijlage 5). Uit deze uitsplitsing blijkt dat verbaal geweld vooral in de middag plaatsvindt (24 van de 30 incidenten) en dat fysiek geweld het meest ’s nachts (8 van de 24 incidenten)

en in de middag (8 van de 24 incidenten) plaatsvindt.[10] De resultaten van de enquête wijken iets af van de strafdossiers. Uit de enquête ontstaat het beeld dat behalve 's middags, ook veel incidenten 's avonds plaatsvinden (zie tabel b1.4 in de bijlage).

De aanwezigheid van (sociale) media en telefoons

Bij dertien van de 70 incidenten (19 procent) spelen de sociale media en/of mobiele telefoons een rol in het verloop van het incident of bij de bewijsvoering. Zo zijn er gevallen van online geweld waarbij LHBTQ-personen gediscrimineerd worden, bijvoorbeeld omdat iemand vindt dat LHBTQ-personen geen kinderen mogen hebben/opvoeden. In een ander geval ontstaat er een discussie online wat escaleert tot bedreiging en het oproepen tot geweld. Een enkele keer leidt het maken van een vlog in de openbare ruimte tot het uitschelden van iemand die vanwege zijn manier van bewegen en kleden opvalt. In veel van dit soort gevallen is er sprake van escalatie en begint het incident relatief onschuldig, bijvoorbeeld ook in een geval waarbij een discriminatoir lied wordt gemaakt over iemand. Dit lied wordt vervolgens opgemerkt door het slachtoffer waarna er aangifte wordt gedaan. Tot slot komt het voor dat mobiele telefoons gebruikt worden in de bewijsvoering, in een aantal gevallen, met name wanneer slachtoffer en dader bekenden van elkaar zijn, wordt er via whatsapp gecommuniceerd. Bij incidenten in de openbare ruimte maken zowel slachtoffers, omstanders als daders vaak beeldopnames.

5.3 Bevindingen aan de hand van de onderzoekvragen

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar de slachtoffers van LHBTQ-gerelateerd geweld en de context waarbinnen deze incidenten plaatsvonden. In het onderzoek zijn 88 dossiers bestudeerd uit de periode 2017-2021. Uit de dossiers kwamen 70 unieke zaken (casussen) naar voren, bij achttien zaken was er sprake van meerdere daders, maar hetzelfde incident. Daar waar over slachtoffers wordt gesproken, hebben de cijfers betrekking op 119 personen. In het eerste deel van deze paragraaf worden de uitkomsten gekoppeld aan de onderzoeksvragen. In het tweede deel worden de uitkomsten verder geduid door ze te relateren aan wat er bekend is uit de literatuurstudie.[11]

De uitkomsten uit dit hoofdstuk kunnen gebruikt worden om (deels) een antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen.

- Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?
- Welke groepen binnen de LHBTQ-gemeenschap zijn het meest kwetsbaar voor geweld?

Hieronder worden deze vragen beantwoord.

Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?

Van de 70 unieke casussen, betreffen de meeste dossiers incidenten van verbale geweldincidenten (44 procent), gevolgd door fysiek geweld (37 procent). Andere vormen van geweld zoals huiselijk

[10] Online geweld is hier buiten beschouwing gelaten omdat deze incidenten vaak niet op één moment plaatsvinden maar er sprake is van een meerdere contactmomenten tussen dader/slachtoffer. Het aantal incidenten waarbij sprake was van materieel geweld is buiten beschouwing gelaten vanwege het kleine aantal casussen.

[11] Voor de leesbaarheid zijn geen verwijzingen in de tekst geplaatst. De onderzoeken waarnaar verwezen wordt zijn besproken in hoofdstuk 2.

geweld (7 procent), online geweld (7 procent) en materieel geweld (4 procent) komen aanzienlijk minder vaak voor in de casussen.
Het meeste geweld vindt plaats in de openbare ruimte. Dit gebeurt vooral op straat of in parken (53 procent) en in mindere mate in de huiselijke sfeer (17 procent), in het verkeer (11 procent) of online (10 procent).

Welke groepen binnen de LHBTQ-gemeenschap zijn het meest kwetsbaar voor geweld?
Twee derde van de aangetroffen dossiers heeft betrekking op slachtoffers met een homoseksuele gerichtheid, namelijk 78 van de in totaal 119 slachtoffers. Behalve homoseksuele mannen zijn ook andere slachtoffergroepen in de dossiers geïdentificeerd. Zestien slachtoffers zijn lesbische vrouwen, zeven dossiers gingen over geweld tegen LHBTQ in het algemeen en er waren vier transgendervrouwen slachtoffer van geweld. De sterke oververtegenwoordiging van dossiers die betrekking hebben op homoseksuele mannen is opvallend te noemen omdat ander onderzoek laat zien dat lesbische, biseksuele vrouwen en transpersonen relatief vaak slachtoffer zijn van geweld.
De kwetsbare groepen die uit de literatuur naar voren komen zien we, los van de jongeren, weinig terug in de dossiers. Mogelijke redenen kunnen samenhangen met de opzet van deze studie, registratie, aangiftebereidheid of een combinatie van deze factoren. Dit wordt in hoofdstuk 9 verder geduid.

Het slachtoffer van LHBTQ-geweld in de strafdossiers is in ruim een derde van de gevallen (37 procent) een jongvolwassene in de leeftijd van 18-25 jaar. Dit komt overeen met wat er bekend is uit ander onderzoek waarin jongeren als kwetsbaar worden benoemd. In de strafdossiers zijn de slachtoffergroepen bestaande 26-35-jarige en 36-55-jarige slachtoffers met respectievelijk 28 procent en 25 procent eveneens relatief groot.

Discussie

De strafdossiers geven waardevolle maar tegelijkertijd beperkte inzichten in de slachtoffers en vormen van LHBTQ-gerelateerd geweld. De informatie is waardevol omdat het betrekking heeft op bewezen feiten waarbij een gerechtelijke uitspraak heeft plaatsgevonden. Tegelijkertijd is het lastig om de uitkomsten op waarde te schatten vanwege het beperkte aantal dossiers. Het is daarom nodig om de uitkomsten in een breder perspectief te plaatsen.

Uit de dossiers komt sterk naar voren dat met name homoseksuele mannen en jongvolwassenen vaak slachtoffer worden van LHBTQ-gerelateerd geweld. De sterke oververtegenwoordiging van dossiers die betrekking hebben op homoseksuele mannen is opvallend te noemen omdat onderzoek van Huijnk et al. (2022) laat zien dat lesbische en biseksuele vrouwen relatief vaak slachtoffer zijn van geweld. Ook zijn transpersonen relatief vaak slachtoffers van geweld (Movisie, 2021b). Onder de deelnemers aan de enquête wordt eveneens vaak geweld ervaren. Deze groep bestaat voor slechts een kwart uit homoseksuele mannen. Het is daarom aanneembaar dat de strafdossiers een vertekend beeld geven. Er kunnen verschillende mogelijke redenen genoemd als verklaring. De eerste reden kan samenhangen met het soort geweld dat ervaren wordt. Het is daarbij goed om te beseffen dat veel data uit andere onderzoeken is gebaseerd op zelfrapportage door slachtoffers en niet op strafdossiers. Het is goed denkbaar dat sommige vormen van ervaren geweld minder snel tot een veroordeling leiden en daardoor niet in de query terugkomen. Mogelijk dat de ondervertegenwoordigde groepen te maken krijgen met geweld dat minder snel geregistreerd wordt als LHBTQ-gerelateerd geweld, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van huiselijk geweld. Een factor die hierin zou kunnen meespelen, is dat er minder bekendheid zou kunnen zijn binnen de politie over transgender-, biseksuele en queerpersonen dan over homoseksuele mannen en

lesbische vrouwen. Tot slot zou het kunnen dat kwetsbare groepen, geweld minder vaak melden, bijvoorbeeld rondom partnergeweld vanwege de relatie met de pleger(s). Volgens onderzoek van Movisie (2011) geldt in het bijzonder dat lesbische en biseksuele vrouwen vaak geen aangifte doen van wat zij meemaken. Uit ander onderzoek blijkt daarentegen dat ook onder homoseksuele mannen en LHBTQ-personen met een migratieachtergrond de aangiftebereidheid zeer laag is (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020). Andere verklaringen voor een lage aangiftebereidheid onder LHBTQ-personen is het gebrek aan vertrouwen in de politie (Van Oostroom, 2019; Universiteit Tilburg, 2009).

De bevinding dat slachtoffers relatief jong zijn komt overeen met wat er bekend is uit ander onderzoek waarin jongeren als kwetsbaar worden benoemd (Huijnk et al., 2022; Act4Respect, 2019).

Het meeste geweld binnen de dossiers vindt plaats in de openbare ruimte. Dit komt overeen met ander onderzoek naar homonegatief dat vooral in de openbare ruimte plaatsvindt (Huijnk et al., 2022). Echter zou ook een aanzienlijk deel van het geweld tegen LHBTQ-personen zich in de privésfeer afspelen (Huijnk et al., 2022; Movisie, 2021a). Die bevinding komt veel minder terug in dit onderzoek, mogelijk vanwege de selectie van dossiers of omdat huiselijk geweld op zodanige manier geregistreerd wordt dat dit niet in de in dit onderzoek gehanteerde query terugkomt. Daarvoor gelden naar verwachting dezelfde mogelijke oorzaken als eerder benoemd zijn. Een andere mogelijke oorzaken is dat geweld in de openbare ruimte eerder tot een veroordeling leidt, bijvoorbeeld vanwege de aanwezigheid van getuigen, dan geweld dat in de privésfeer plaatsvindt.

De locaties waar het geweld in de strafdossiers plaatsvindt komt overeen met ander onderzoek naar homonegatief geweld. Het meeste geweld vindt plaats de openbare ruimte (Huijnk et al., 2022). Maar ook thuis vindt geweld tegen LHBTI-personen plaats, bijvoorbeeld in de vorm van partnergeweld of eergerelateerd geweld (Movisie, 2021a). Die bevinding komt veel minder terug in dit onderzoek, mogelijk vanwege de selectie van dossiers of omdat huiselijk geweld op zodanige manier geregistreerd wordt dat dit niet in de in dit onderzoek gehanteerde query terugkomt. Daarvoor gelden naar verwachting dezelfde mogelijke oorzaken als eerder benoemd zijn. Een andere groep die wel uit de literatuur naar voren komt (Waldner & Berg, 2008; Van Lisdonk, 2018; Huijnk et al., 2022) maar niet veelvuldig in de strafdossiers is aangetroffen, betreft geweld tegen LHBTQ-uitgaanspubliek rondom plaatsen waar LHBTQ-personen samenkomen. Hoewel er een aantal incidenten is gevonden dat na het uitgaan plaatsvond, vonden deze niet specifiek plaats in de nabijheid van een LHBTQ-uitgaansgelegenheid.

6. Over de daders

In dit hoofdstuk belichten we kenmerken van de daders. Centraal daarbij staan de daders uit de strafdossiers, aangevuld met cijfers van verdachten uit de politieregistraties en de enquête. Daar waar het cijfers betreft die betrekking hebben op de analyse van de strafdossiers werd in het voorgaande hoofdstuk telkens gesproken over 70 casussen. Omdat bij een aantal casussen meerdere daders betrokken waren, ligt het aantal daders hoger. De data in dit hoofdstuk hebben betrekking op 88 personen die veroordeeld zijn voor LHBTQ-gerelateerd geweld. In dit hoofdstuk wordt minder vaak verwezen naar de enquête omdat niet alle behandelde kenmerken van daders zijn bevraagd onder slachtoffers, bijvoorbeeld omdat ze geen weet kunnen hebben van specifieke kenmerken zoals antecedenten.

Plegers, daders en verdachten

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen verdachten, plegers en daders. Met plegers en daders worden personen bedoeld die door de rechtspraak schuldig bevonden zijn aan geweld tegen LHBTQ-personen. Bij verdachten gaat het om personen die niet veroordeeld zijn, maar die door slachtoffers als verdachte zijn aangemerkt, of die op enig moment bij instanties in beeld zijn geweest als vermoedelijke pleger van geweld tegen LHBTQ-personen. In de strafdossiers is gekeken naar personen die veroordeeld zijn voor geweld tegen LHBTQ-personen. Deze personen noemen we in dit hoofdstuk plegers. Wanneer wordt verwezen naar de uitkomsten uit ander onderzoek of de enquête dan hebben we het vaak over verdachten omdat het vaak niet vaststaat of deze personen ook daadwerkelijk het geweld hebben begaan.

6.1 Persoonskenmerken

Bijna alle daders zijn mannen

Veruit het grootste gedeelte van de plegers van LHBTQ-gerelateerd geweld is een man (zie tabel 6.1). Dit geldt voor 93 procent van de daders. Zes van de 88 daders (7 procent) zijn vrouwelijke daders.

Tabel 6.1: Biologisch geslacht van daders van geweld tegen LHBTQ-personen

	N	*%*
Totaal	88	100
Man	82	93
Vrouw	6	7

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

(Jong)volwassenen vormen de grootste dadergroepen

Bijna één op de drie daders is tussen 18-25 jaar (32 procent), of tussen de 26-35 jaar (30 procent) (zie tabel 6.2). De groepen minderjarige daders en daders tussen de 36-55 jaar zijn ongeveer even groot (respectievelijk 16 procent en 15 procent). Het aantal daders dat ouder is dan 55 jaar is met 8 procent beperkt.

Tabel 6.2: Leeftijd van daders van geweld tegen LHBTQ-personen

	N	*%*
Totaal	88	100
0-17 jaar	14	16
18-25 jaar	28	32
26-35 jaar	26	30
36-55 jaar	13	15
Ouder dan 55 jaar	7	8

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

Nationaliteit van daders

Een gevoelig en normaal lastig te duiden aspect bij onderzoek naar daders is de (mogelijke) migratieachtergrond of nationaliteit van de (mogelijke) daders van geweld tegen LHBTQ-personen. Omdat uit het literatuuronderzoek naar voren komt dat verdachten relatief vaak een niet-Westerse achtergrond lijken te hebben, is dit kenmerk ook vanuit de strafdossiers geanalyseerd. Het is vanuit de strafdossiers echter niet mogelijk de migratieachtergrond van daders met zekerheid vast te stellen. Daarvoor is ook informatie over de nationaliteit is van de ouders nodig. Iemand waarvan en van de ouders niet de Nederlandse nationaliteit heeft, wordt in de statistieken ook nog aangeduid als iemand met een migratieachtergrond. Het is daarom aannemelijk dat het aantal daders met een migratieachtergrond groter is dan het aantal daders met de niet-Nederlandse nationaliteit. Daarover kunnen in dit onderzoek echter niet met zekerheid uitspraken worden gedaan. Informatie over de ouders is niet aanwezig in de strafdossiers. Wel kan met zekerheid de nationaliteit vastgesteld worden op basis van de scans van identificatiebewijzen die in de dossiers bijgevoegd zijn. We gebruiken daarom nationaliteit als proxy voor migratieachtergrond (zie tabel 6.3).

Er dient echter voor gewaakt te worden dat er te veel waarde wordt gehecht aan de nationaliteit van verdachten en dat dit als verklarende variabele wordt gebruikt. Zo is bekend dat jongeren over het algemeen vaker verdacht zijn van misdrijven dan ouderen en dat de demografische opbouw van migrantengroepen vaak een relatief groot percentage jongeren kent (Junger-Tas, 2001; Bovenkerk & Fokkema 2015). Bovendien bestaan er risicofactoren die verband houden met kwetsbare sociaaleconomische positie, waar mensen met een migratieachtergrond bovengemiddeld vaak in verkeren (Huijnk & Kessels, 2016). Een laatste factor die een rol kan spelen is dat personen met een migratieachtergrond vanwege (onbewust) etnisch profileren door de politie vaker in beeld komen als verdachte (Molina Espeleta, 2021). Onderstaande resultaten dienen daarom met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Tabel 6.3: Nationaliteit van daders van geweld tegen LHBTQ-personen

	N	*%*
Totaal	88	100
Nederlands	44	50
(Nederlands-)Marokkaans	16	18
Surinaams en Antilliaans	8	9
Dubbele nationaliteit (verscheiden)	6	7
Overig niet-Westers	6	7
Midden en Oost-Europees	5	6
Turks	2	2
Overig EU	1	1

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

De helft (50 procent) van de plegers van geweld tegen LHBTQ-personen heeft de Nederlandse nationaliteit. Dit is veruit de grootste groep. Iets minder dan één op de vijf plegers (18 procent) heeft

zowel de Nederlandse en/of Marokkaanse nationaliteit. Andere groepen plegers die relatief vaak zijn aangetroffen betreffen personen met een Midden- of Oost-Europese, Surinaamse of Antilliaanse nationaliteit.

In de data is gekeken of er sprake is van samenhang tussen de nationaliteit en leeftijd van de daders. Hoewel het om kleine aantallen gaat, kan er een aantal voorzichtige aannames worden gedaan (zie tabel b6.1 in bijlage 6). Onder de groep met de Nederlandse nationaliteit is het grootste gedeelte tussen de 18 en 25 jaar, gevolgd door een relatief grote groep 26-35-jarige daders. De groep daders met een Marokkaanse nationaliteit is relatief jong. Zes van de zestien daders is minderjarig en vier zijn er tussen de 18 en 25 jaar. Vanuit deze groep zijn er geen daders ouder dan 35 jaar. De groep Surinaamse/Caribische daders is relatief oud met drie van de acht daders die ouders zijn dan 55 jaar.

6.2 Incidentkenmerken

Een fysieke gedraging of het uiterlijk vaak de aanleiding voor LHBTQ-gerelateerd geweld

Vaak vindt geweld tegen LHBTQ-personen in de strafdossiers plaats nadat een dader reageert op een fysieke uiting of het gedrag of de kleding die (in de ogen van de dader) een uiting zijn van een seksuele gerichtheid die afwijkt van de heteronorm of opvallende (van de normafwijkende) genderexpressie (zie tabel 6.4). Met een fysieke uiting kan gedacht worden aan twee personen van hetzelfde geslacht die hand in hand lopen of affectie naar elkaar tonen. Voorbeelden van gedrag en kleding zijn het dragen van (vermeende) vrouwelijke kleding door mannen, de manier van bewegen en praten.

In twaalf dossiers vindt geweld plaats waarbij de dader bekend is met de seksuele gerichtheid van het slachtoffer. Het incident zelf heeft niet te maken met de seksuele gerichtheid maar dit wordt erbij gehaald wanneer het incident escaleert. In deze gevallen wordt er vaak gescholden met ‘homo’. Bij zeven dossiers is een uiting op sociale media de aanleiding voor geweld tegen LHBTQ-personen.

Tabel 6.4: Aanleiding voor geweld tegen LHBTQ-personen[12]

	N	*%*
Totaal	70	100
Uiterlijk (kleding en voorkomen)	14	20
Dader neemt aanstoot aan seksuele gerichtheid/gender expressie slachtoffer(s)	13	19
Fysieke uiting van seksuele gerichtheid (bv. hand in hand lopen)	10	14
Dader is bekend met seksuele gerichtheid/genderidentiteit slachtoffer(s)	12	17
Sociale media	7	10
Onduidelijk	14	20

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

De resultaten van de enquête onder LHBTQ-slachtoffers komen overeen met het beeld uit de strafdossiers. In meer dan de helft van de ervaren geweldsincidenten was volgens slachtoffers een uiterlijke vertoning, gedraging of uiting van genderexpressie of seksuele gerichtheid de aanleiding.

Daders worden het vaakst vervolgd voor eenvoudige belediging en mishandeling

In tabel 6.5 wordt een overzicht gegeven van de wetsartikelen waarvoor de daders van geweld tegen LHBTQ-personen voor vervolgd zijn. In totaal zijn er 88 daders. Het aantal wetsartikelen waarvoor daders vervolgd worden in tabel 6.4 is hoger dan het aantal daders omdat veel daders voor meerdere

[12] Voor het analyseren van de aanleiding is gekeken op incidentniveau in plaats van daderniveau. Om die reden is het aantal in tabel 5.4 70 (het aantal unieke casussen) in plaats van 88 (het aantal daders).

feiten vervolgd worden. Zo zijn er daders die zowel voor artikel 266 en artikel 300 vervolgd worden. Deze zijn in de tabel bij beide wetsartikelen meegeteld. Om die reden is het aantal wetsartikelen (n=103) in de tabel groter dan het aantal daders (*N*=88).

Tabel 6.5: Wetsartikelen waarvoor daders vervolgd worden (Wetboek van Strafrecht)[13]

	N	*%*
Totaal	103	100
266 (eenvoudige belediging)	40	39
300 (mishandeling)	29	28
285 (bedreiging met een ernstig misdrijf)	9	9
141 (openlijke geweldpleging)	8	8
137c (belediging van een groep mensen)	8	8
Anders	9	9

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

De meeste daders van geweld tegen LHBTQ-personen worden vervolgd voor eenvoudige belediging (Art. 266 WvSr). Dit is in 39 procent van de vervolgingen het geval. Bij deze casussen is er sprake van verbaal geweld (schelden) soms in combinatie met fysiek geweld. Bij 28 procent van de casussen is er sprake van mishandeling (Art. 300 WvSr). Bij deze gevallen gaat het veelal om mishandeling van mensen in de openbare ruimte, bijvoorbeeld voor een supermarkt, op straat na het uitgaan of in een park. In negen gevallen is er sprake van bedreiging met een ernstig misdrijf (Art. 285 WvSr). Het gaat hierbij vaak om bedreigingen met de dood tegen LHBTQ-personen of andere vormen van (zwaar) geweld. Dit kan zowel online als fysiek voorkomen. In acht gevallen is artikel 141 WvSr, openlijke geweldpleging het wetsartikel dat waarvoor de dader vervolgd wordt. Eveneens acht keer is er sprake van groepsbelediging tegen LHBTQ-personen (Art. 137c WvSr). Dit zijn bijvoorbeeld zaken waarbij personen zich uitspreken tegen het bestaan van LHBTQ-personen in het algemeen, of online discriminerende uitspraken doen tegen een LHBTQ-groepering zonder dat daar een specifiek slachtoffer bij wordt benoemd.

Daders en slachtoffers kennen elkaar meestal niet

In driekwart van de strafzaken kennen de dader(s) en slachtoffer(s) elkaar niet (zie tabel 6.6). In veel van deze gevallen gaat het om personen die elkaar op straat of een andere openbare gelegenheid tegen komen. In sommige van de gevallen ontstaat een conflict over iets wat niet gerelateerd is aan de seksuele gerichtheid. In andere gevallen is juist een uiting genderidentiteit of genderexpressie aanleiding voor een dader om een opmerking over te maken.

Tabel 6.6: Bekendheid van daders met slachtoffers van geweld tegen LHBTQ-personen

	N	*%*
Totaal	88	100
Onbekende	69	78
Bekende	19	22

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

Van de LHBTQ-slachtoffers die aan de enquête hebben deelgenomen, geeft 80 procent aan de dader niet te kennen. Dit komt overeen met de strafdossiers.

Er is gekeken of er een verband is tussen de relatie van daders en slachtoffers en de herkomst van de daders. Uit deze analyse komt naar voren dat geen van de zestien (Nederlands-)Marokkaanse daders

[13] In de bijlage 5 is van de meest voorkomende wetsartikelen een uitgebreidere omschrijving gegeven.

het slachtoffer kende. Onder de andere herkomstgroepen is de verdeling slachtoffers en daders die elkaar wel of niet kennen ongeveer gelijk aan het gemiddelde.

Daders van geweld tegen LHBTQ-personen handelen net zo vaak solo als in een groep

In de dossiers is gekeken of plegers van geweld tegen LHBTQ-personen alleen of een in groep handelen. De verdeling is ongeveer gelijk. Van de 88 daders opereren er 43 alleen en 45 als onderdeel van een groep. Van de 45 daders in een groep zijn er vijftien die als enige schuldig zijn bevonden aan het plegen van dit geweld. In sommige van deze gevallen was er daadwerkelijk sprake van een enkele dader, in andere gevallen waren er meerdere personen betrokken maar was hun rol niet duidelijk, waren zij niet bekend met de politie of werden zij vrijgesproken.

Tabel 6.7: Bekendheid van daders met slachtoffers van geweld tegen LHBTQ-personen

	N	%
Totaal	88	100
Solo	43	49
Groep	45	51
Groep met 1 dader	*15*	*17*

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

Deelnemers aan de enquête geven vaker aan dat er twee of meer daders waren. Meer dan 60 procent van de deelnemers aan de enquête geeft aan slachtoffers te zijn geworden van meerdere daders.

Veroordeling voor geweld tegen LHBTQ-personen resulteert meestal in een taakstraf of boete

In bijna 70 procent van de dossiers krijgt de dader een taakstraf (43 procent) of boete (26 procent) (zie tabel b6.2 in de bijlage 6) opgelegd. In iets meer dan tien procent van de aantal gevallen wordt de dader tot gevangenisstraf veroordeeld (11 procent). Dit betreft de misdrijven waarbij er sprake was van fysiek geweld/mishandeling en/of een combinatie van feiten. In een aantal casussen komt de verdachte voor verschillende ongerelateerde misdrijven tegelijk voor de rechter en is uit het vonnis niet duidelijk op te maken wat precies de opgelegde straf is voor het voor het aspect gericht tegen LHBTQ-personen. Bij een groot deel van de daders is sprake van recidive (vaak voor andere feiten) en heeft de dader al antecedenten (zie tabel 6.7).

6.3 Sociale context van de daders

In deze paragraaf worden sociaal-maatschappelijke kenmerken van daders beschreven. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de religiositeit van de daders, seksuele gerichtheid, houding ten opzichte van LHBTQ en de aanwezigheid van risico- en beschermende factoren.

Voor veel van de factoren die in deze paragraaf besproken worden, geldt dat deze lang niet in alle gevallen duidelijk op te maken zijn uit de strafdossiers. In de strafdossiers zijn de processen verbaal (de verhoren met zowel getuigen, slachtoffer(s) en dader) een voorname bron van informatie. Tijdens het verhoor met de dader vindt er vaak eerst een sociaal verhoor plaats waarin de dader een aantal vragen wordt gesteld over zijn of haar achtergrond. Na het sociaal verhoor wordt overgegaan op het verhoor over het incident. De insteek van het sociale verhoor verschilt per verdachte. Zo wordt aan jonge verdachten vaak gevraagd naar hoe het op school gaat en wat voor inkomen zij hebben. Bij oudere verdachten wordt niet gevraagd naar hun schoolcarrière maar wel naar hun bestaanszekerheid. Ook andere aspecten worden niet stelselmatig bevraagd, denk bijvoorbeeld aan

de religiositeit van verdachten of hun seksuele gerichtheid. Dit zijn aspecten die in sommige verhoren per toeval aan bod komen. De uitspraken over de kenmerken die in deze paragraaf centraal staan, zijn veelal toegewezen op basis van uitspraken van de daders zelf.

Plegers van geweld tegen LHBTQ-personen hebben vaak al antecedenten

Veel van de plegers van geweld tegen LHBTQ-personen zijn al eerder veroordeeld geweest voor een misdrijf (zie tabel 6.8). Van de 88 daders hebben er 59 al antecedenten op hun naam staan (70 procent). Van deze 59 daders zijn er drie ook al veroordeeld voor een misdrijf waarbij ook sprake was van discriminatie van seksuele gerichtheid.

Tabel 6.8: Antecedenten van daders met slachtoffers van geweld tegen LHBTQ-personen

	N	%
Totaal	88	100
Nee	22	25
Ja	59	70
Waarvan eerder voor discriminatie seksuele gerichtheid	3	*3*
Onbekend[14]	4	5

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

Klein deel van de geweldsincidenten tegen LHBTQ-personen is expliciet religieus gemotiveerd

Van 76 van de 88 daders (86 procent) valt niet op te maken of zij een religie aanhangen. Een klein deel van deze respondenten geeft aan wel religieus te zijn opgevoed, maar het is niet duidelijk of religie nog een grote rol speelt in hun leven en of dit een factor speelde bij het plegen van LHBTQ-gerelateerd geweld. Twaalf van de 88 daders (14 procent) geven aan een religie te belijden. Het betreft vijf personen die katholiek zijn, vier moslims en drie personen met een andere (vermoedelijk) christelijke achtergrond. De daders met een christelijke en katholieke achtergrond behoren relatief vaak tot een oudere leeftijdsgroep dan gemiddeld. Deze daders geven in de verhoren bijvoorbeeld aan dat zij fysieke uitingen van homoseksualiteit afkeuren.

Bij geweldsincidenten waarbij de dader een religieuze achtergrond heeft, is de aanleiding van het conflict relatief vaak een uiting van affectie tussen twee mensen van hetzelfde geslacht waarbij de dader een discriminerende opmerking maakt. In sommige gevallen spreken daders zich in het openbaar uit tegen LHBTQ-personen of -opvattingen omdat zij zich hiertoe vanuit hun religie verplicht voelen. Dit soort voorbeelden uit de strafdossiers hebben enkel betrekking op daders die zichzelf als christen beschouwen.

Uit een aantal verhoren komt naar voren dat deze verdachten hun religie boven de grondwet stellen. Zo benoemen zij hun interpretatie van het geloof belangrijker te vinden dan het verbod op discriminatie. Zij tonen dan ook weinig berouw over de incidenten en de kans op lijkt recidive lijkt groot.

Negativiteit tegenover LHBTQ-personen en -uitingen

Uit een deel van de gesprekken met de daders kan opgemaakt worden hoe zij staan tegenover homoseksualiteit en/of LHBTQ-personen in het algemeen. Van de 88 verdachten geven negen openlijk toe dat zij niet-heteroseksualiteit afwijzen. Dit betreft veelal dezelfde daders die aangeven religieus te zijn. Tegelijkertijd is er een groep van veertien daders (16 procent) die aangeeft geen probleem te

[14] Bij vier dossiers was het vanwege technische redenen niet mogelijk om inzage te krijgen in de justitiële documentatie.

hebben met LHBTQ-personen. Bij deze daders betreft het relatief vaak incidenten waarbij sprake is van verbaal geweld. Bij een deel van deze daders lijkt er sprake van sociaalwenselijke antwoorden. Zo komen de daden niet overeen met de verklaringen die achteraf gegeven worden. Er zijn verschillende daders die homoseksuele mannen uitschelden, bespugen of slaan, ogenschijnlijk enkel vanwege het feit dat zij homoseksueel zijn. Bij een groot aantal verhoren willen de daders overigens niet ingaan op hun houding ten opzichte LHBTQ-personen en -uitingen. Dit geldt voor 54 daders (61 procent).

Daders zijn vaak (vermoedelijk) heteroseksueel, maar niet uitsluitend

Bij 26 procent van de daders (23 van de 88) komt duidelijk naar voren dat zij zelf heteroseksueel zijn. In 62 gevallen blijft dit onduidelijk. Op basis van indirecte uitlatingen tijdens het verhoor bestaat het vermoeden dat het overgrote deel van deze daders zichzelf als heteroseksueel identificeert. Zo zien we dat daders die zich als niet heteroseksueel beschouwen, dit als argument gebruiken om te weerleggen dat zij discriminerend zouden handelen. Drie van de 88 daders geven aan dat zij zelf biseksueel zijn. Het betreft mannen die zowel op vrouwen als mannen vallen. Daders die zelf biseksueel zijn, geven achteraf aan spijt te hebben van hun handelen en waren onder invloed tijdens het misdrijf.

Daders hebben vaak een kwetsbare positie

Er is veel onderzoek (zie kader) gedaan naar factoren die een positieve of negatieve impact hebben op de kans om in je leven in aanraking te komen met de politie. Op basis van de bevindingen uit de literatuur is gekeken naar de aanwezigheid van beschermende en risicofactoren in het leven van de daders die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen.

Servaas et al. (2021) hebben in een literatuuroverzicht een overzicht gegeven van de verschillende soorten bescherm- en risicofactoren bij het plegen van geweld verdeeld naar verschillende domeinen. Het gaat hierbij om de domeinen persoonlijke factoren, familiefactoren, school- en werk gerelateerde factoren en omgevingsfactoren. Genoemde beschermende factoren zijn: een hoge intelligentie, de aanwezigheid van steun, autoratieve controle en controle over het eigen gedrag.
De lijst met risicofactoren bestaat onder andere uit het hebben van antecedenten, depressie, suïcidale gedachten, gedragsstoornissen, geloven in de code van de straat, omgaan met delinquente leeftijdsgenoten, verstoorde familiestructuren, slechte familieomstandigheden, het onderdeel zijn van een gang, slechte huisvesting, de aanwezigheid van ongecontroleerde peergroepen, hoge mobiliteit van inwoners, armoede en ongelijkheid.
Voor de domeinen school en werk zijn weinig recente studies gevonden. Servaas et al. (2021) benoemen dat werkeloos zijn en criminaliteit wel samengaan, maar dat causaliteit hierbij niet vastgesteld kon worden. Het kan ook zijn dat iemand door zijn criminele gedrag geen werk meer kan vinden. Voor de invloed van school is nog minder gevonden. Lage cijfers op jongere leeftijd geven een zwak verband voor criminaliteit op latere leeftijd.

Bij 67 van de 88 daders (76 procent) waren er algemene risicofactoren aanwezig die de kans op het vertonen van crimineel gedrag vergroten. De meest aanwezige risicofactor betreft het hebben van antecedenten, eerder zagen we al dat 66 personen antecedenten op hun naam hebben staan. Andere gevonden risicofactoren betreffen het hebben van een stoornis: een aantal daders geeft aan een autistische of gedragsstoornis te hebben. Hierdoor hebben zij moeite om hun gedrag te controleren, zo geven zij aan. Deze daders wonen vaak niet thuis maar via begeleid wonen. In veel van deze gevallen

is er ook sprake van een moeilijke thuissituatie waarbij zij opgegroeid zijn binnen gebroken gezinnen. Andere daders vertellen over hun opvoeding en de moeizame jeugd die zij ervaren hebben. Soms wordt dit gebruikt om te verklaren waarom ze in het verleden in aanraking zijn gekomen met de politie, verslaafd zijn (geweest) of waarom zij gebruik maken van hulpverlening. Een relatief groot deel van de jonge en minderjarige verdachten is onderdeel van een groep en hangt rond op straat. Vaak is er sprake van een combinatie van aanwezige risicofactoren.

Ondanks dat het in de literatuur niet duidelijk is of het hebben van werk en cijfers op school sterk verband houden, zijn dit wel zaken die relatief veelvuldig voorkomen in de dossiers. Een groot deel van de verdachten heeft geen vaste baan. Zij hebben vaak of een onregelmatige baan waar ze niet helemaal van kunnen rondkomen, of leven van een uitkering. Een groot deel van de minderjarige en jongvolwassen daders woont nog thuis bij de ouders. Uit de verhoren waarin het opleidingsniveau wordt benoemd, het betreft vaak schoolgaande daders, komt naar voren dat deze daders veelal op vmbo-/mbo-niveau onderwijs volgen en daar niet goed presteren. Hoewel niet met zekerheid de sociaaleconomische positie vastgesteld kan worden op basis van de dossiers, wijzen de verhalen van de verdachten en contextuele factoren in de richting dat zij relatief vaak een kwetsbare sociaaleconomische positie hebben.

Beschermende factoren zijn in veel beperktere mate aanwezig onder daders van geweld tegen LHBTQ-personen. We hebben deze bij 38 daders (43 procent) waargenomen. Het is mogelijk dat bij daders zowel beschermende als risicofactoren aanwezig zijn. Beschermende factoren die zijn gevonden betreffen bijvoorbeeld het hebben van een vaste baan, stabiele thuissituatie, (vermoeden van) hoge intelligentie op basis van onderwijsniveau en het gebruik kunnen maken van sociale steun.
Er lijken geen duidelijke verbanden te zijn tussen de aanwezigheid van risico- en beschermende factoren in combinatie met andere achtergrondkenmerken zoals leeftijd of herkomst.

Onder invloed

Iets minder dan een derde van de daders (27 personen, 31 procent) is (vermoedelijk) onder invloed wanneer zij het misdrijf plegen. Het gaat om gevallen waarbij daders toegeven onder invloed te zijn of waarbij het sterke vermoeden bestaat op basis van getuigenverklaringen of politieobservaties. In de meeste van deze gevallen gaat het om alcoholgebruik. Het aantal casussen waarbij sprake was van (vermoedelijk) drugsgebruik is zeer beperkt.

6.4 Bevindingen aan de hand van de onderzoeksvragen

In dit hoofdstuk is gekeken naar de kenmerken daders van LHBTQ-gerelateerde geweldsdelicten. De uitkomsten zijn gebaseerd op de 88 dossiers en evenveel daders. Deze 88 dossiers hebben betrekking op 70 unieke incidenten. Dit komt doordat er binnen achttien dossiers meerdere daders bij hetzelfde incident betrokken waren. Naast de persoonskenmerken van de daders, is in dit hoofdstuk ook gekeken naar de incidentkenmerken en naar de sociale context van daders.

Over de daders

De uitkomsten uit dit hoofdstuk worden gebruikt om een antwoord te geven op onderstaande onderzoeksvragen

- Wat zijn de achtergrondkenmerken van daders die betrokken zijn bij de verschillende categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen?
- Welke motieven kunnen aan de verschillende dadertypes worden toegeschreven?

Daarnaast geven de uitkomsten een breder beeld van de manier waarop het geweld plaatsvindt. Om die reden wordt ook een antwoord gegeven op de vraag:

- Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?

Hieronder worden deze vragen beantwoord.

Wat zijn de achtergrondkenmerken van daders die betrokken zijn bij de verschillende categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen?
In de strafdossiers is een aantal achtergrondkenmerken zoals leeftijd, nationaliteit en geslacht van de daders opgenomen. Uit de analyse komt naar voren dat bijna alle plegers van geweld tegen LHBTQ-personen man zijn (95 procent). Net als de slachtoffers zijn de daders ook vaak jongvolwassen: één op de drie daders van LHBTQ-gerelateerd geweld is tussen de 18 en 25 jaar oud, nog een derde is tussen de 26 en 35 jaar oud. Veel van de plegers van geweld tegen LHBTQ-personen (70 procent) zijn al eerder veroordeeld geweest voor een misdrijf.

In veel onderzoeken naar LHBTQ-geweld wordt gekeken naar de migratieachtergrond van verdachten. De migratieachtergrond van verdachten valt niet uit de dossiers op te maken, maar wel is de nationaliteit van de verdachte bekend. Nationaliteit hebben we daarom gebruikt als proxy van migratieachtergrond. De helft (50 procent) van de plegers heeft de Nederlandse nationaliteit. Iets minder dan een op de vijf plegers (18 procent) heeft zowel de Nederlandse en/of Marokkaanse nationaliteit. De groep daders met een Marokkaanse nationaliteit is relatief jong: zes van de zestien daders is minderjarig en vier zijn er tussen de 18 en 25 jaar.

Een klein deel (twaalf van de 88) van de daders geeft expliciet aan een religie te belijden. Het betreft vijf personen die katholiek zijn, vier moslims en drie personen met een andere (vermoedelijk) christelijke achtergrond. De daders met een christelijke en katholieke achtergrond behoren relatief vaak tot een oudere leeftijdsgroep dan gemiddeld. Bij veel van de daders die een religie aanhangen, spelen de religieuze overtuigingen een rol bij het incident.

Er is ook gekeken naar de seksuele gerichtheid van daders. Bij een kwart van de daders komt duidelijk naar voren dat zij zelf heteroseksueel zijn. In een groot deel van de gevallen blijft dit onduidelijk, maar bestaat op basis van indirecte uitlatingen tijdens het verhoor het vermoeden dat ook het overgrote deel van deze daders zichzelf als heteroseksueel identificeert. Uit een deel van de gesprekken met de daders kan opgemaakt worden hoe zij staan tegenover homoseksualiteit en/of LHBTQ-personen in het algemeen. Van de 88 verdachten geven negen openlijk toe dat zij niet-heteroseksualiteit afwijzen. Veel van deze daders geven aan religieus te zijn. Tegelijkertijd is er een groep van veertien daders, die relatief vaak betrokken is bij incidenten met verbaal geweld, die aangeeft geen probleem te hebben met LHBTQ-personen. Het kan hier gaan om sociaalwenselijke antwoorden.

Hoewel niet met zekerheid de sociaaleconomische positie vastgesteld kan worden op basis van de dossiers, wijzen de verhalen van de verdachten en contextuele factoren erop dat zij relatief vaak een kwetsbare sociaaleconomische positie hebben.

Vanuit onderzoek is bekend dat bepaalde algemene risicofactoren een positieve of negatieve impact kunnen hebben op de kans om in je leven in aanraking te komen met de politie. Bij driekwart van de daders uit het huidige onderzoek waren zulke algemene risicofactoren aanwezig. Het gaat hier vooral om het hebben antecedenten (67 daders). Vaak is er sprake van een combinatie van aanwezige risicofactoren. Zo wordt door daders het hebben van een (gedrags)stoornis genoemd, een moeilijke jeugd/opvoeding, en het rondhangen in groepen op straat (vooral onder jongeren). Een groot deel van de verdachten heeft geen vaste baan, kan moeilijk rondkomen en/of leeft van een uitkering. Van de minderjarige en jongvolwassen daders woont een groot deel nog thuis bij de ouders.
Er bestaan ook beschermende factoren die de kans zouden verkleinen dat men in aanraking komt met de politie. Deze factoren zijn in veel beperktere mate aanwezig onder daders van geweld tegen LHBTQ-personen (38 daders, 43 procent).

Welke motieven kunnen aan de verschillende dadertypes worden toegeschreven?
Uit de strafdossiers wordt vaak duidelijk wat de aanleiding was van een incident. Dit betekent echter niet dat het motief altijd duidelijk wordt. Bij 38 van de 70 verdachten is onduidelijk wat hun motief was. Het grootste deel van de daders waarbij wel duidelijk is wat hun motief is, geeft aan dat zij een afkeer hebben van LHBTQ-uitingen. Bijvoorbeeld vanuit hun religieuze overtuiging of ideeën over gender in de samenleving. Voor het grootste deel van de daders geldt echter dat zij achteraf niet precies weten waarom ze geweld hebben gepleegd. Veel van deze daders geven aan niks te hebben tegen LHBTQ-personen. Zij geven bijvoorbeeld aan in het heetst van het moment te hebben gescholden. Dit is vaak het geval bij incidenten waarbij een opstootje ontstaat dat aanvankelijk niet gerelateerd is aan een LHBTQ-uiting.

De aanleiding van de incidenten gaat over (de context van) de situatie die ertoe leidde dat de dader gewelddadig ging handelen. De meest voorkomende aanleidingen van geweld in de strafdossiers zijn fysieke uitingen (14 procent) of het gedrag of de kleding van de slachtoffers die (in de ogen van de dader) een uiting zijn van een seksuele gerichtheid of genderexpressie die afwijkt van de (hetero)norm (20 procent). Met een fysieke uiting kan gedacht worden aan twee personen van hetzelfde geslacht die hand in hand lopen of affectie naar elkaar tonen. Voorbeelden van gedrag en kleding zijn het dragen van (vermeende) vrouwelijke kleding door mannen, de manier van bewegen en praten. In 17 procent van de casussen zien we dat er geweld plaatsvindt waarbij de dader bekend is met de seksuele gerichtheid of genderidentiteit van het slachtoffer en bij 19 procent van de incidenten neemt de dader aanstoot aan de seksuele gerichtheid van het slachtoffer wanneer dit duidelijk wordt tijdens een situatie. Bij een kleiner aantal dossiers is een uiting op sociale media de aanleiding voor geweld tegen LHBTQ-personen (10 procent).

Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?
In eerdere hoofdstukken is gekeken naar wat voor soort geweld slachtoffers van LHBTQ-geweld meemaken. In dit hoofdstuk is naar kenmerken van het geweld en de modus operandi van daders om de vormen van geweld verder te duiden.

Ongeveer de helft van de 88 daders van geweld tegen LHBTQ-personen handelde alleen, de andere helft als onderdeel van een groep. In het overgrote deel van de strafzaken (78 procent) kennen de dader(s) en slachtoffer(s) elkaar niet. In veel van deze gevallen gaat het om personen die elkaar op

straat of een andere openbare gelegenheid tegenkomen. Iets minder dan een derde van de daders is (vermoedelijk) onder invloed wanneer zij het misdrijf plegen. In de meeste van deze gevallen gaat het om alcoholgebruik.

De meeste daders worden vervolgd voor eenvoudige belediging (wetsartikel 266 van strafrecht, 39 procent van de vervolgingen). Bij deze casussen is er sprake van verbaal geweld (schelden) soms in combinatie met fysiek geweld. Bij iets meer dan een kwart van de vervolgingen is er sprake van mishandeling (wetsartikel 300 van strafrecht). Bij deze gevallen gaat het veelal om mishandeling van mensen in de openbare ruimte, bijvoorbeeld voor een supermarkt, op straat na het uitgaan of in een park. Uit de dossiers blijkt dat in bijna 70 procent van de gevallen de dader een taakstraf (43 procent) of boete (26 procent) krijgt voor het delict. In iets meer dan tien procent van gevallen wordt de dader tot gevangenisstraf veroordeeld. Dit betreft de misdrijven waarbij er sprake was van fysiek geweld/mishandeling en/of een combinatie van feiten.

Discussie

In dit onderzoek is gekeken naar verdeelde daders van LHBTQ-gerelateerd geweld. Dit verschilt met veel andere onderzoeken waarbij vaak gekeken wordt naar verdachten. Hierdoor kunnen in dit onderzoek met zekerheid een uitspraken worden gedaan over de daders. Vanwege het relatief kleine aantal bekeken dossiers over een periode van vijf jaar is het nodig om de uitkomsten in een breder perspectief te plaatsen.

Over de kenmerken van daders

Bijna alle daders van geweld tegen LHBTQ-personen in dit onderzoek zijn man (95 procent). Dit komt overeen met zowel de politieregistraties (zie paragraaf 4.2) en ander onderzoek naar LHBTQ-geweld (De Gooijer et al., 2021; Van San & De Boom, 2006). De vraag is in hoeverre dit uniek is voor dit soort geweld. Ook verdachten van geweld in het algemeen zijn vaker man dan vrouw (Beke et al., 2001; Lünneman & Bruinsma, 2005; Naeyé, 2009). Echter, wanneer gekeken wordt naar alle criminaliteit in Nederland dan is het percentage mannelijke plegers van LHBTQ-geweld hoger dan gemiddeld. Bij alle vormen van criminaliteit is 83 procent man en 17 procent vrouw (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023a). Daders van LHBTQ-gerelateerd geweld lijken, in vergelijking met criminaliteit in het algemeen, bovengemiddeld vaak mannen te zijn.

Aan de variabele nationaliteit kan niet te veel waarde gehecht worden bij de verklaring voor geweld tegen LHBTQ-personen. Het percentage Nederlandse daders en daders met een migratieachtergrond komt grotendeels overeen met verdachtencijfers van alle criminaliteit in Nederland. Van alle 158.290 verdachten in 2022 heeft 46 procent Nederlandse nationaliteit en 54 procent een migratieachtergrond (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023b). Ook is bekend dat jongeren over het algemeen vaker verdacht zijn van misdrijven dan ouderen en dat de demografische opbouw van migrantengroepen vaak een relatief groot percentage jongeren kent (Bovenkerk & Fokkema, 2015; Junger-Tas, 2001). Bovendien bestaan er risicofactoren die verband houden met de kwetsbare sociaaleconomische positie waar mensen met een migratieachtergrond bovengemiddeld vaak in verkeren (Huijnk & Kessels, 2016).

Over de motieven

Uit de dossiers komt niet altijd duidelijk naar voren wat de motieven waren voor het plegen van geweld tegen LHBTQ-personen. Het meest voorkomende motief vormt afwijzing van LHBTQ-gerelateerde uitingen. In onderzoek van Van Lisdonk (2018) wordt een deel van de LHBTQ-gerelateerde agressie verklaard doordat uitingen van LHBTQ-zijn de heteronormatieve kaders in

twijfel zouden trekken. Een deel van de mensen die zich met deze kaders identificeert zou hier slecht mee om kunnen gaan en dit zien als een (on)bewuste aanval op de heersende normen en waarden. Jewell en Morrison (2012) concluderen dat heteroseksuele mannen een sterkere emotionele reactie hebben op LHBTQ dan heteroseksuele vrouwen, ook als beide negatieve implicatie attitudes richting LHBTQ hebben en hun gedrag als 'abnormaal' beschouwen. In ander onderzoek (Act4Respect, 2019) worden verschillende risicofactoren benoemd die de kans vergroten dat iemand pleger wordt van geweld vanwege gender. Daarin lijken traditionele en/of stereotype opvattingen over mannelijkheid, gender en rollenpatronen een rol te spelen. De motieven van de daders uit de strafdossiers lijken daarmee aan te sluiten aan de uitkomsten uit de literatuur. Het lijkt er daarmee op dat afkeer van LHBTQ-uitingen, zowel fysiek als gedragingen, een belangrijke rol spelen bij een deel van het geweld.

Bij een klein deel van de daders uit de strafdossiers lijken religieuze overtuigingen een rol te spelen. Religieuze overtuigingen en/of sterke morele overtuigingen worden normaal gezien als een beschermende factor die de kans om in aanraking te komen met de politie vanwege een geweldsdelict zou verkleinen (Servaas et al., 2021). Dit gaat alleen niet op bij geweld tegen LHBTQ-personen. Keuzenkamp & Kuyper (2013) concludeerden dat praktiserend religieuzen vaker een negatieve houding hebben ten opzichte van homoseksualiteit. Een deel hiervan heeft een niet-westerse migratieachtergrond. Jewel & Morrison (2012) beschrijven dat homonegativiteit voor religieuze mensen onderdeel kan zijn van het kunnen uitdragen van hun persoonlijke waarden. Afgezet tegenover de religiositeit in Nederland, kan gesteld worden dat religieuze personen niet oververtegenwoordigd zijn in geweld tegen LHBTQ-personen. In 2019 was 46 procent van de Nederlanders van 15 jaar of ouder gelovig (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020). Dit percentage is onder verdachten van LHBTQ-gerelateerd geweld met 14 procent veel kleiner. Echter dient hierbij de kanttekening gemaakt te worden dat van veel daders niet bekend is of zij zich als gelovig identificeren omdat zij daar geen uitspreken over doen. Feit blijft dat het aantal onderzochte geweldsincidenten waarbij religie expliciet een rol speelt beperkt is.

Over de aanleiding van de geweldsincidenten

Veel geweld tegen LHBTQ-personen vindt plaats doordat een dader reageert op een fysieke uiting (14 procent) of het gedrag of de kleding die (in de ogen van de dader) een uiting zijn van een seksuele gerichtheid of genderexpressie die afwijkt van de (hetero)norm (20 procent). Deze aanleiding komt overeen met wat Van Lisdonk (2018) concludeert over de aanleiding van geweld tegen LHBTQ-personen. Zij stelt dat het afwijken van de gendernorm de belangrijkste reden is. Daarbij zouden mannen zwaarder afgerekend worden op vrouwelijk gedrag dan vrouwen die afwijken van de gendernorm (Baams et al., 2013). Ook transgender personen die merkbaar transgender zijn, zouden bovengemiddeld geweld meemaken vanwege het voorkomen (Motmans et al., 2015).

Over de modus operandi en andere kenmerken

In de LHBT-monitor (Huijnk et al., 2022) wordt benoemd dat plegers die bij geweldsincidenten betrokken zijn, in veel gevallen een bekende van het slachtoffer zijn: dit geldt voor 44 procent van de geweldsdelicten tegen homoseksuele en lesbische personen en voor 49 procent van de geweldsdelicten tegen biseksuele personen. In deze gevallen gaat het vooral om bekenden uit de buurt of bekenden van werk of studie. Dit geldt in ook voor geweldpleging in het algemeen. Ruim vier op de tien slachtoffers van geweldsdelicten in het algemeen kent de dader (Akkermans et al., 2022). De uitkomsten van dit onderzoek schetsen een ander beeld. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat dit een registratiekwestie is. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk of bij huiselijk geweld waarbij LHBTQ-personen betrokken zijn de seksuele gerichtheid of genderidentiteit een rol speelt en zo ja, of dit in de ten laste legging terugkomt.

Verschillende onderzoeken beschrijven hoe alcohol- en drugsgebruik een risicofactor vormen voor het plegen van geweldsdelicten (Bieleman, et al., 1998; Budd, 2003; Scribner et al., 1995). Onderzoek van Bieleman et al. (1998) toont aan dat er samenhang bestaat tussen specifieke vormen van geweld en alcohol. Uit dat onderzoek blijkt dat daders waarbij alcohol van invloed is geweest op hun handelen relatief vaak jong en man zijn. Veel van de daders die onder invloed zijn en geweld plegen, hebben antecedenten op hun naam die vaak betrekking hebben op eerdere geweldsdelicten (Bruinsma et al., 2008). Het aantal onderzochte strafdossiers in dit onderzoek is te klein degelijke uitspraken te kunnen doen.

7. Daderprofielen

In dit hoofdstuk worden verschillende daderprofielen omschreven. We hebben de eerdere beschrijvingen van slachtoffers, soorten geweld en daders samengebracht om deze daderprofielen te kunnen samenstellen. Vanuit de strafdossiers zijn de volgende vier daderprofielen geïdentificeerd:

- Afkeer van LHBTQ
- Schelden als reflex
- Groepsagressie
- Grappen 'ten koste van'

Bij het opstellen van deze profielen zijn data uit de strafdossiers als uitgangspunt genomen. Hierbij hebben we op verschillende aspecten gelet.

Voor de analyse is een kwalitatieve, niet representatieve methode gekozen. Bij het opstellen van de daderprofielen is een werkwijze gehanteerd waarbij eerst drie verschillende onderzoekers, onafhankelijk van elkaar alle data hebben bekeken. In het bijzonder is gekeken naar de uitgebreide omschrijvingen van de incidenten en de verklaringen van de daders over hun handelen. Op basis van deze analyse hebben de onderzoekers hun eigen bevindingen genoteerd. Op basis van de uitkomsten uit deze analyse is een werkwijze vastgesteld om tot de profielen te komen.

Allereerst hebben we gekeken naar de motivatie volgens de daders. Wat was volgens hen de reden waarom ze hun misdaden begingen? Sommige daders verklaren bijvoorbeeld dat ze handelden vanwege afkeer van seksuele gerichtheid of genderexpressie die afwijkt van de heteronorm, of dat ze hun acties beschouwden als grappen zonder zich ervan bewust te zijn dat ze als discriminerend kunnen worden opgevat. Echter, het blijkt dat veel daders geen verklaring geven voor hun daden. Sommigen zwijgen tijdens verhoren of weten zelf niet precies waarom ze tot hun daden zijn gekomen. Wanneer dit het geval was, is gekeken naar de verklaringen van slachtoffers over de motieven. De motieven van de daders ligt ten grondslag aan het profiel ‘uit afkeer tegen LHBTQ’.

Wanneer er weinig duidelijkheid was over de motieven van daders, zijn incident- en contextuele kenmerken van de incidenten gebruikt om tot een categorisering te komen. Zoals of het incident individueel of in een groep plaatsvond, of dat de daders van tevoren op de hoogte waren van de seksuele gerichtheid van de slachtoffers. Dit is in het bijzonder het geval voor het profiel ‘groepsagressie’. Daarbij is gekeken naar de kenmerken: leeftijd, het aantal daders en persoonskenmerken van de daders.

De profielen ‘schelden uit reflex’ en ‘grappen ten koste van’ zijn gebaseerd op en combinatie van verklaringen van de daders, slachtoffers en incidentkenmerken.

In de literatuur is vervolgens onderzocht in hoeverre de gevonden profielen aansluiten bij wat er al bekend is in wetenschappelijke literatuur over daderprofielen en in hoeverre de profielen uniek lijken te zijn voor geweld tegen LHBTQ-personen.

In tabel 6.1 is een overzicht van de daders naar daderprofiel weergegeven. In totaal konden 76 van de 88 daders worden ingedeeld in een van de onderscheiden daderprofielen.[15] De grootste groep bestaat uit daders die geweld hebben gepleegd vanuit een (vermeende) afkeer tegen LHBTQ-personen of -opvattingen. Dat geldt voor bijna één op de drie van de onderzochte dossiers. Ongeveer kwart van de daders valt onder het daderprofiel 'Schelden als reflex' (28 procent). Hetzelfde geldt voor het daderprofiel 'Groepsagressie' (25 procent). De kleinste groep bestaat uit daders in de categorie 'Grappen 'ten koste van''.

Tabel 6.1: Daders naar daderprofiel

	N	*%*
Totaal	88	100
Afkeer van LHBTQ	26	30
Schelden als 'reflex'	21	24
Groepsagressie	20	23
'Grappen' ten koste van	9	10
Anders	12	14

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

In de volgende paragrafen schetsen we per profiel een beeld van de daders. Voor de schets is gebruik gemaakt van kenmerken die in de vorige hoofdstukken zijn behandeld. Deze zijn uitgesplitst naar daderprofielen. De in de profielen besproken achtergrondkenmerken zijn bijlage 7 per profiel weergegeven. Bij de bespreking van elk profiel zijn fictieve voorbeelden toegevoegd, geïnspireerd op situaties die binnen de strafdossiers aan de orde zijn gekomen, ter illustratie van de daderprofielen.

Tot slot is het goed om te beseffen dat de profielen enkele archetypen bevatten, maar dat de praktijk vaak minder zwart-wit is. Profielen kunnen overlappen of elkaar zelfs versterken: 'schelden als 'reflex'' of ''grappen' ten koste van' kunnen bijvoorbeeld voorafgaan aan groepsagressie.

De lezer dient zich ervan bewust te zijn dat de hierna geschetste profielen deels interpretaties zijn. Daar waar mogelijk wordt getoond in hoeverre deze profielen overeenkomen met eerder onderzoek naar daderprofielen van geweldplegers. In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op de herkenbaarheid van deze profielen vanuit het perspectief van LHBTIQ-belangenverenigingen.

7.1 Afkeer van LHBTQ

De grootste groep bestaat uit daders die uitspreken of waarvan aannemelijk is dat zij een afkeer hebben tegen LHBTQ-personen of -opvattingen. Bij deze daders lijken uitingen van LHBTQ-zijn, waarbij wordt afgeweken van de heteronorm, opgevat te worden als aanval op traditionele normen en waarden en de inrichting van de samenleving. De strafdossiers bevatten 26 personen (30 procent van alle daders) die tot deze dadergroep kunnen worden gerekend.

[15]De analyse van de strafdossiers heeft in totaal 88 verdachten opgeleverd. Ruim 86 procent van de daders (76 personen) kon in een daderprofiel geplaatst worden. In twaalf gevallen waren daders niet tot een profiel in te delen.

Persoons- en sociale kenmerken	Incidentkenmerken
• Man • 25-36 jaar • Vermoedelijk heteroseksueel • Relatief vaak religieus (katholiek/protestants/islamitisch) • Traditionele opvattingen over seksualiteit • Een deel is een verward persoon en/of dakloze • Heeft een lage sociaal economische positie (uitkeringsafhankelijk/ laagbetaald) • Verleden met zorgdiensten • Heeft antecedenten (soms voor vergelijkbare discriminatiefeiten) • Weinig beschermende factoren aanwezig	• Neemt aanstoot aan uitingen van LHBTQ (fysiek en gedrag) • Keurt gedrag openlijk af (geen controle over eigen gedrag) • Handelt solo • Ziet LHBTQ als (impliciete) aanval op de heteronormatieve waarden • Fysiek en verbaal geweld • In de openbare ruimte

Waar slaan daders op aan?

Het aanstoot nemen aan uitingen van LHBTQ is voor deze daders de aanleiding om geweld te plegen tegen LHBTQ-personen. De aanleiding manifesteert zich vaak in de vorm van fysieke genegenheid tussen twee personen, zoals hand in hand lopen op straat. Soms is er sprake van een combinatie van gedragingen of uiterlijkheden zoals in het fictieve voorbeeld naar voren komt. Daarnaast gebeurt het vaak binnen deze dadergroep dat de seksuele gerichtheid van het slachtoffer bekend is bij de dader, en dit dient als motivatie voor de aanval. Dit kan ook plaatsvinden via online media, waar discussies ontstaan over de rechten van LHBTQ-personen, wat door de dader vanuit hun levensovertuiging wordt afgewezen op een manier die strafbaar is.

In vergelijking met de andere daderprofielgroepen zijn personen die tot dit profiel behoren vaker religieus. Ruim een kwart geeft aan gelovig te zijn, waarbij de meeste katholiek zijn. Ze motiveren en verdedigen hun daden vaak op basis van hun religieuze overtuigingen. Een ander deel van de daders is niet expliciet religieus, maar lijken traditionele opvattingen te hebben over seksualiteit en de rol van het gezin in de maatschappij. Voor dit deel van de daders lijken uitingen van LHBTQ een (onbewuste) aanval op hun normen en waarden, die zij moeilijk kunnen verdragen. Deze daders zijn zelf (vermoedelijk) heteroseksueel, hoewel uit de dossiers niet duidelijk wordt wat hun huishoudsamenstelling is.
Het complexe aan deze categorie is dat daders niet altijd aangeven dat ze iemand aanvielen vanwege een afkeer van LHBTQ-uitingen. Sommige daders zijn hier wel openhartig over. Zo hebben meerdere daders aangegeven dat ze het 'walgelijk' vinden om twee mannen samen te zien. Anderen hebben aangegeven dat ze geloven dat god de vrouw voor de man heeft geschapen en dat het niet natuurlijk is voor twee mannen om een relatie te hebben. Dit wordt soms ook aangevuld met opmerkingen zoals dat het strafbaar zou moeten zijn dat twee mannen samen zijn en dat god dit niet zou willen. Niet alle daders zijn echter even duidelijk over hun overtuigingen. Een deel van dit profiel is ook gebaseerd op aangiftes en ooggetuigenverklaringen, waarin het voorkomt dat een slachtoffer bijvoorbeeld meldt dat een dader voorafgaand aan het incident al opmerkingen maakte over hoe walgelijk homoseksualiteit zou zijn.

Bij een deel van de daders die tot dit profiel wordt gerekend, hebben slachtoffers verklaard dat er geen enkele aanleiding was voor de aanval, behalve dat zij bijvoorbeeld met hun partner gearmd over straat liepen na het uitgaan. De slachtoffers gaven aan dat er geen enkele interactie had plaatsgevonden voorafgaand aan het incident. Een voorbeeld hiervan is een homostel dat op straat

van achteren wordt aangevallen na het uitgaan. Voorafgaand aan de aanval hadden ze alleen scheldwoorden gehoord en er werd op de grond gespuugd op het moment dat zij langsliepen.

Fictief voorbeeld daderprofiel 'Afkeer van LHBTQ', gebaseerd op strafdossiers

Op een zonnige dag loopt een homoseksueel stel hand in hand door de stad. Op een gegeven moment geven ze elkaar ook een kus. Een voorbijganger ziet dit gebeuren en begint beledigende opmerkingen naar het stel te maken, waarbij hij onder andere zegt dat homoseksualiteit een zonde is volgens zijn geloof. Het stel probeert de situatie te de-escaleren en geeft aan dat homoseksualiteit in Nederland normaal is. De verdachte neemt aan deze opmerking alleen nog maar meer aanstoot en zegt dat de wet van god hoger staat dan de Nederlandse wet en hij zich aan die leefregels houdt. Volgens de verdachte is het verschrikkelijk dat homoseksualiteit wordt toegestaan. Het stel besluit na deze opmerkingen weg te lopen, ook omdat de dader maar blijft schreeuwen en dreigend overkomt. Een eindje verderop komen ze een paar agenten tegen op straat en houden hun verhaal tegen hen. Deze gaan met de melding aan de slag en houden de verdachte aan.

Achtergrond van de daders:

De groep daders die vanuit hun levensovertuiging handelt, bestaat voor het grootste gedeelte uit mannen in de leeftijd van 26-35 jaar, wat iets ouder is dan de gemiddelde dader. Zoals eerder vermeld, zijn zij vermoedelijk heteroseksueel.

Ongeveer de helft van de daders behorende tot dit profiel heeft de Nederlandse nationaliteit. De overige daders zijn gelijkelijk verdeeld over de groepen Nederlands/Marokkaanse, Midden- en Oost-Europa, Surinaams/Curaçao en statushouders. In een derde van de gevallen is het slachtoffer bekend bij de dader.

De daders die handelen vanuit hun levensovertuiging hebben vaak al antecedenten op hun naam staan. Zij hebben verschillende soorten antecedenten op hun naam staan, variërend van geweld en diefstal tot rijden onder invloed. Een deel van de daders is eerder veroordeeld voor discriminatie vanwege seksuele gerichtheid of gender.

Bij een relatief groot deel van de daders zijn risicofactoren aanwezig en zijn beschermende factoren beperkt aanwezig. Veel van de daders hebben geen stabiel leven. Ze hebben geen vast werk, zijn dakloos (geweest) en hebben relatief vaak contact met hulpverlening, bijvoorbeeld vanwege mentale problemen of verslaving. Over het algemeen kan gesteld worden dat zij een kwetsbare sociaaleconomische positie hebben. Bij een op de vijf daders was tijdens de confrontatie alcohol in het spel.

Wat voor soort geweld, waar en wanneer?

Twee derde van de daders maakt zich bij dit daderprofiel schuldig aan fysiek geweld. De overige gevallen bestaan uit het plegen van verbaal geweld, zoals beledigingen. Een meerderheid van de incidenten vond plaats in de openbare ruimte van straat of park. Van de overige incidenten komt geweld in de huiselijke sfeer het vaakst voor. Het is vooral in de middag of nacht dat geweldsdaden zich voordoen.

7.2 Schelden als 'reflex'

De op één na vaakst voorkomende groep betreft daders waarbij het geweld zich uit doordat er wordt gescholden met discriminerende woorden tegen LHBTQ-personen. De strafdossiers bevatten 21 personen (24 procent van de daders) die tot deze dadergroep kunnen worden gerekend.

Persoons- en sociale kenmerken	**Incidentkenmerken**
• Man • 18-35 jaar • Nederlandse nationaliteit / Nederlandse-Marokkaanse nationaliteit • Heeft antecedenten (voor ander soort feiten) • Laag opgeleid, kwetsbare sociaaleconomische positie • Vindt schelden tegen/met LHBTQ normaal	• Aanvankelijk aanleiding conflict is niet gerelateerd aan LHBTQ-uiting • LHBTQ wordt erbij gehaald na escalatie • Verbaal geweld, soms escalerend in fysiek geweld • Slachtoffer kan zowel een bekende als onbekende van dader zijn • Vindt plaats in de openbare ruimte en huiselijke sfeer

Waar slaan daders op aan?

Binnen dit daderprofiel bestaat de grootste groep uit voorvallen waarbij de aanleiding vaak niets te maken heeft met de seksuele gerichtheid, en het onduidelijk is waarom er bijvoorbeeld met 'homo' wordt gescholden (zie fictief voorbeeld). In de praktijk zijn er grofweg twee soorten incidenten binnen dit profiel die verband houden met of de dader en het slachtoffer elkaar kennen.

Wanneer de dader en het slachtoffer elkaar niet kennen, ontstaat vaak een conflict dat niet gerelateerd is aan de seksuele gerichtheid. Er kan bijvoorbeeld een opstootje ontstaan tijdens een huisfeest waarbij de dader en het slachtoffer met elkaar in conflict raken. In deze gevallen begint de dader vaak te schelden met 'homo', hoewel hij vaak niet (expliciet) weet dat het slachtoffer LHBTQ is. Het slachtoffer voelt zich hier echter door gekwetst en doet aangifte. In sommige gevallen denkt de dader dat het slachtoffer homo is op basis van uiterlijke kenmerken of gedrag, terwijl dit soms achteraf niet het geval blijkt te zijn.

In de gevallen waarin de dader het slachtoffer kent, is hij bekend met de seksuele gerichtheid of genderidentiteit van het slachtoffer. Op het moment dat de dader en het slachtoffer verwikkeld raken in een conflict, lijkt het voor de dader gemakkelijk om dit als scheldwoord te gebruiken. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren wanneer een man een andere man uitscheldt omdat zijn dochter gepest wordt en hij vindt dat de andere man niet goed heeft gehandeld. Of in een familieruzie over een ander niet-gerelateerd onderwerp. In deze gevallen escaleert de ruzie en wordt de seksuele gerichtheid van het slachtoffer 'erbij gehaald' om extra te kwetsen, zo lijkt het.

Tijdens de verhoren geven de daders achteraf vaak aan dat ze niets tegen LHBTQ-personen hebben en dat ze dingen hebben gezegd uit impuls. In sommige gevallen hebben ze spijt en kunnen ze niet aangeven waarom ze discriminerende uitingen hebben gedaan. De daders lijken zelf weinig stil te staan bij de mate waarin hun woorden anderen kunnen kwetsen en dat deze uitingen strafbaar zijn. Het lijkt erop dat deze personen schelden met een van de heteronorm afwijkende seksuele gerichtheid of genderidentiteit als normaal beschouwen. Mogelijk hebben ze weinig contact met LHBTQ-personen. Een deel van de daders geeft echter wel aan dat ze LHBTQ-familieleden of -vrienden hebben.

Fictief voorbeeld daderprofiel 'Schelden als 'reflex'', gebaseerd op strafdossiers

Het is een drukke avond in het centrum. In een kroeg komen twee mannen in een verhitte discussie terecht. De ene man had de ander een duw gegeven om erlangs te kunnen. Dit leidde tot een opstootje tussen de twee mannen. Deze discussie lijkt steeds verder te escaleren: de man die de duw gaf begint het slachtoffer uit te schelden voor 'homo'. Het slachtoffer is ook homoseksueel. Hoewel zijn seksualiteit verder niks met de discussie en de duw had te maken, voelt het slachtoffer zich hierdoor extra gekwetst. Uiteindelijk komen medewerkers uit de kroeg tussenbeide en gaan de twee mannen ieder hun eigen weg. Het slachtoffer kan voor de rest niet meer van zijn avond genieten en besluit naar huis te gaan. De volgende dag besluit het slachtoffer officieel aangifte in te dienen bij de politie, omdat hij er klaar mee is dat zijn seksuele gerichtheid als scheldwoord gebruikt wordt.

Achtergrondkenmerken van daders:

Zeventien van de negentien daders met dit daderprofiel zijn tussen de 18 en 35 jaar. De grootste groep bestaat uit daders met de Nederlandse nationaliteit, gevolgd door daders die de Nederlands/Marokkaanse nationaliteit hebben. In een derde van de gevallen is het slachtoffer een bekende van de dader. Voor vrijwel alle daders geldt dat zij al eerder in aanraking zijn geweest met justitie. In sommige gevallen was dit jaren geleden, voor andere ook recent nog. De daders zijn relatief vaak laagopgeleid en werken in arbeidsintensieve beroepen zoals de bouwsector, bijvoorbeeld als ZZP'er. Zij hebben het financieel niet breed maar over het algemeen wel een stabiel bestaan.

Wat voor soort geweld, waar en wanneer?

Bij dit daderprofiel is de meest voorkomende geweldsvorm -vanzelfsprekend- verbaal geweld. Maar soms gaat het ook gepaard met fysiek geweld. Incidenten vinden in de meerderheid van de gevallen plaats in de openbare ruimte (straat, park, in het verkeer). Daarnaast komt het regelmatig voor in de huiselijke sfeer. Dit is ook af te leiden uit de bevinding dat bij deze groep dader en slachtoffer redelijk vaak bekenden van elkaar zijn. De meeste incidenten vinden plaats in de middag.

7.3 Groepsagressie

Daders die tot dit profiel behoren, plegen geweld tegen LHBTQ-personen als onderdeel van een groep. Achttien daders uit de strafdossiers kunnen tot deze groep kunnen worden gerekend.

Persoons- en sociale kenmerken	**Incidentkenmerken**
• Man • Jonge daders (minderjarig en <25 jaar) • Nederlandse en Nederlands-/Marokkaans • Relatief vaak al in beeld geweest bij politie • Schoolgaand/studerend • Lid van groep hangjongeren / problematische jongeren groep	• Jongeren in een groep • Meerdere daders • Fysiek geweld • Pestgedrag • Geweld zonder aanleiding • In het openbaar en het OV • Reactie op heteronorm afwijkend gedrag

Waar slaan daders op aan?

Daders die tot deze groep behoren zijn vaak onderdeel van een groep hangjongeren. Zij houden zich op in parkjes of op straat en komen daar hun slachtoffer(s) tegen. De aanleiding voor geweld heeft binnen deze dadergroep veelal te maken met het zichtbaar zijn als (vermeend) LHBTQ-persoon. Ook binnen dit profiel kan onderscheid gemaakt worden naar daders die hun slachtoffer(s) wel of niet kennen. In de gevallen dat de daders en slachtoffers elkaar wel kennen, is er vaak sprake van pestgedrag dat escaleert. In veel van deze gevallen is er sprake van een jongen die de groep kent van school. De jongen kleed en/of gedraagt zich anders. Soms is bekend dat de jongere tot een LHBTQ-groep behoort. In andere gevallen is dit een aanname. Het pestgedrag op school escaleert op een gegeven moment op een openbare plek of in het openbaar vervoer waar de groep en het slachtoffer elkaar per toeval tegen komen.

In de gevallen dat de dader(s) en het slachtoffer elkaar niet kennen, is er vaak sprake van een conflict waarbij vanuit de groep gescholden wordt naar een LHBTQ-stel dat bijvoorbeeld hand in hand loopt. Vaak zien we dat de slachtoffers niet accepteren dat ze uitgescholden worden en zeggen zij iets terug. Vervolgens vindt er escalatie plaats en kan er fysiek geweld plaatsvinden in de vorm van mishandeling waarbij de groep zich tegen de slachtoffers keert.

Fictief voorbeeld daderprofiel 'Groepsagressie', gebaseerd op strafdossiers

Op hun vrije middag loopt een homoseksueel stel samen door het park. Ze lopen hand in hand en naderen een groep jongeren die verderop op een bankje zitten. Het zijn vijf jongens van tussen de zestien en achttien jaar oud. De jongeren merken het stel op en een van hen begint met een opmerking over dat hij homoseksualiteit maar vies vindt. De andere jongens moeten hierom lachen. Eén van de andere jongens begint naar het stel te roepen dat wat zij doen walgelijk is en dat ze uit het park moeten verdwijnen. Het stel probeert in eerste instantie de jongens te negeren en loopt strak voor zich uit kijkend langs hen heen. De jongens willen graag een reactie en staan daarom op nadat het stel voorbij is gelopen. Eén van de jongens pakt een steen van de grond en gooit deze in de richting van het stel. Eén van de twee mannen wordt geraakt en draait zich om. Hij vraagt aan de jongen waar hij denkt mee bezig te zijn. Daarop begint een aantal van hen nog meer te schelden en gooien de anderen ook een paar stenen. Het stel besluit daarop om snel door te lopen. Een eindje verder komen ze een agent tegen aan wie zijn hun verhaal doen. Deze vraagt of de mannen aangifte willen doen. Dat willen ze en doen ze.

In sommige zaken is de seksuele gerichtheid, genderexpressie of genderidentiteit niet de directe aanleiding voor het geweld. In één van de zaken was het voor een groot deel van de daders ook

helemaal niet bekend dat het om homoseksuele mannen ging. Een van hun vrienden had een stel mannen op straat gevolgd en hen al eerder aangesproken en vervolgens zijn vrienden gebeld om te zeggen dat hij werd aangevallen door de slachtoffers. De vrienden kwamen daarop naar hem toe en gingen in gevecht met de groep. In een andere zaak was het gesprek tussen de groep daders en de slachtoffers eerst wel over de seksuele gerichtheid van de slachtoffers gegaan, maar zei ondertussen één van de daders tegen de ander dat de slachtoffers zijn moeder hadden beledigd en viel hij hen daarom aan, waarop de rest van de daders hem bijviel.

Bij nagenoeg alle dossiers waarbij de dader(s) tot dit profiel behoren, opereert de dader niet alleen maar zijn er meerdere daders bij het incident betrokken.

Achtergrondkenmerken van daders:
Daders die tot deze groep behoren zijn bijna allemaal jonger dan 25 jaar. Een meerderheid daarvan is minderjarig (jonger dan 18 jaar). Kijken we naar de nationaliteit, dan bestaat de grootste groep uit personen met de Nederlandse nationaliteit, gevolgd door personen met een Nederlands-/Marokkaanse nationaliteit. In vrijwel alle gevallen waren slachtoffers en daders onbekenden van elkaar. Opvallend is dat ook van deze jonge groep daders, een groot gedeelte al in beeld is geweest bij de politie. Meestal vanwege diefstal, straatroof of eerdere geweldsdelicten. Op het moment dat dit soort daders bij de politie verhoord worden, geven ze vaak aan geen enkel probleem te hebben met homoseksualiteit. Veel van de jongeren weigeren echter mee te werken aan het verhoor en geven geen antwoord op de vragen.

Wat voor soort geweld, waar en wanneer?
Bij groepsagressie maken daders zich vooral schuldig aan fysiek geweld. Voorbeelden zijn het gooien van voorwerpen (zie het fictieve voorbeeld), slaan, schoppen of spugen. Verbaal en materieel geweld komen in de door ons onderzochte strafdossiers veel minder voor bij dit daderprofiel. Geweldplegingen vinden vrijwel allemaal plaats in de openbare ruimte van straat of park en spelen zich in de meeste gevallen af in de middag.

7.4 Grappen 'ten koste van'

Het laatste profiel heeft betrekking op personen die denken een grap te kunnen maken ten koste van LHBTQ-personen. Dit profiel wijkt op veel fronten af van de andere profielen. De resultaten dienen echter met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden omdat het profiel gebaseerd is op slecht drie casussen waarin negen daders betrokken zijn

Persoons- en sociale kenmerken	**Incidentkenmerken**
• Man • Heteroseksueel • Nederlandse nationaliteit • Geen strafblad • Hoger opgeleid/stabiel leven • Spijt van incident • Weinig risico- veel beschermende factoren aanwezig	• Materieel / verbaal geweld • In groepsverband • Tegen LHBTQ in algemeen • Niet sensitief voor LHBTQ • Vastgelegd op sociale media • Maken van een statement / voor een publiek • Daders kennen slachtoffer niet persoonlijk

Waar slaan daders op aan?

De acties van de daders die tot dit profiel behoren zijn vaak op zijn zachtst gezegd onhandig en zijn gepleegd door een groep mannen die geen oog heeft voor de uitwerking van hun acties. Zelf denken zij een leuke grap te maken, maar zij hebben niet door dat dit ten koste gaat van LHBTQ-personen en dat dit als kwetsend wordt ervaren.

Het is in de meeste gevallen niet duidelijk wat precies de trigger is geweest waarom daders hun 'grappige' opmerkingen hebben gemaakt. Uit het fictieve voorbeeld valt op te maken dat dit te maken kan hebben met uiterlijke kenmerken, maar dat hoeft niet het geval te zijn. In sommige gevallen worden er fysieke LHBTQ-symbolen vernield en is het geweld niet op een persoon gericht. In ander gevallen komt het voor dat de daders bekend zijn met het slachtoffer en vindt er belediging plaats via sociale media. Sociale media lijken daarmee een rol te spelen in dit soort zaken. De twee zaken die in groepsverband zijn gepleegd zijn beide verspreid via (regionale) media en social media en bij de derde zaak vond het hele incident op (toen nog) Twitter plaats. Tijdens de verhoren geven alle daders aan dat het als grap bedoeld te hebben en ze zich niet bewust ervan zijn geweest dat dit strafbaar is.

Fictief voorbeeld daderprofiel 'Grappen 'ten koste van'', gebaseerd op strafdossiers

Vanwege Pride Maand wordt in Rotterdam een festival georganiseerd op het plein onder de Erasmusbrug. Een groep vrienden is op ditzelfde moment in Rotterdam aanwezig voor een vriendenweekend. Ze zijn zich van tevoren niet bewust van het festival tot ze de Erasmusbrug oversteken. Een van hen wijst de rest op het festival dat beneden gaande is. De mannen hebben eerder al op een terras gezeten, zijn al een beetje onder de invloed en beginnen grappen te maken over de dragqueens op het podium en over de overige bezoekers. Door de alcohol spreken de mannen luid en kunnen mensen in de omgeving goed horen dat bij de grappen in wordt gegaan op stereotypes en negatieve generalisaties. Een paar mensen die onderweg zijn naar het festival horen de opmerkingen ook en voelen zich beledigd. Op het moment dat ze binnen zijn bij het festival zien ze de mannen nog steeds vanaf de brug naar beneden kijken. Hierop stappen ze naar de organisatie van het evenement en vertellen daar wat ze eerder gehoord hebben. De organisatie schakelt vervolgens de politie in. De politie opent een onderzoek. De mannen worden later vervolgd vanwege groepsbelediging. Tijdens hun verhoor betuigen ze allemaal spijt te hebben van hun opmerkingen. Ze geven aan dat ze niet doorhadden dat hun opmerkingen zo kwalijk waren en dat ze mensen hier mee konden kwetsen.

Achtergrondkenmerken van daders

De leeftijd van de negen daders varieert. Er zijn zowel studerende daders als personen van middelbare leeftijd. Wat betreft de nationaliteit bestaat deze groep volledig uit personen met de Nederlandse nationaliteit. In alle gevallen waren slachtoffers onbekenden van de daders. Bijna alle daders zijn niet eerder in contact gekomen met justitie en hebben geen strafblad. Twee van de drie zaken in deze categorie zijn in groepsverband gepleegd waarbij er het vermoeden is dat zij onder invloed waren van drank of drugs. De daders staan er niet bij stil dat wat zij doen als discriminerend kan worden ervaren. Zij betuigen achteraf spijt, en zeggen tijdens het verhoor geen probleem te hebben met LHBTQ-personen en familie en/of vrienden te hebben die tot de LHBTQ-gemeenschap behoren. Dit is niet bij alle daders het geval. Eén van de daders gaf in zijn verhoor aan dat hij niet begreep waarom hij vervolgd werd en gaf aan het onzin te vinden. Deze persoon vond zijn gedrag onder de vrijheid van meningsuiting vallen. Dit terwijl de andere daders in deze zaak wel lieten weten spijt te hebben. Bij deze daders valt op dat er bijna geen risicofactoren zijn aangetroffen die de kans vergroten om met justitie in aanraking te komen.

Wat voor soort geweld, waar en wanneer?
Uit analyse van de drie strafdossiers komt naar voren dat grappen ten koste van LHBTQ-personen voorkomen in de vorm van materieel, verbaal en online geweld. Incidenten in deze categorie vinden plaats in de openbare ruimte (straat, park) of online.

7.5 Conclusie

De besproken daderprofielen in dit hoofdstuk zijn niet direct te herleiden naar een onderzoeksvraag, maar hebben als doel om overzicht en structurering aan de brengen aan de tot nu toe besproken resultaten. Bij het opstellen van deze profielen zijn data uit de strafdossiers als uitgangspunt genomen. Hierbij hebben we op verschillende aspecten gelet (motivatie daders, contextuele factoren en achtergrondkenmerken), op basis waarvan er vier daderprofielen kunnen worden onderscheiden, namelijk:

1) Afkeer tegen LHBTQ (26 daders, 30 procent)
2) Schelden als reflex (21 daders, 24 procent)
3) Groepsagressie (20 daders, 23 procent)
4) Grappen 'ten koste van' (9 daders, 10 procent)

De lezer dient zich ervan bewust te zijn dat de geschetste profielen deels interpretaties zijn.

Afkeer tegen LHBTQ
De grootste groep bestaat uit daders die vanuit een (vermeende) afkeer tegen LHBTQ-personen geweld begaan (26 daders). Bij deze daders lijken uitingen van LHBTQ, waarbij wordt afgeweken van de heteronorm, opgevat te worden als een ‘aanval’ op traditionele normen en waarden en de inrichting van de samenleving. In vergelijking met de andere daderprofielgroepen zijn personen die tot dit profiel behoren relatief vaker religieus. Deze daders motiveren en verdedigen hun daden vaak op basis van hun religieuze overtuigingen. Voor een ander deel van de daders binnen dit profiel lijken uitingen van LHBTQ een (onbewuste) aanval op hun eigen normen en waarden en hun traditionele opvattingen over seksualiteit.

Deze daders bestaan vooral uit mannen in de leeftijdscategorie van 26 tot en met 35 jaar, wat iets ouder is dan de gemiddelde dader. Zij zijn vermoedelijk heteroseksueel. Ongeveer de helft van de daders behorende tot dit profiel heeft de Nederlandse nationaliteit. In een meerderheid (twee derde) van de gevallen is de dader onbekend met het slachtoffer. De daders die handelen vanuit hun levensovertuiging hebben vaak al antecedenten op hun naam staan, bijvoorbeeld een veroordeling voor discriminatie vanwege seksuele gerichtheid. Bij een relatief groot deel van de daders zijn risicofactoren aanwezig (geen vast werk, dakloos geweest, mentale problemen en verslaving) en hebben zij beperkt beschermende factoren. Over het algemeen kan gesteld worden dat zij een kwetsbare sociaaleconomische positie hebben.

Een groot deel van de daders maakt zich bij dit daderprofiel schuldig aan fysiek geweld. Een meerderheid van de incidenten vond plaats in de openbare ruimte. Het is vooral in de middag of nacht dat geweldsdaden zich voordoen.

Schelden als reflex
De op één na vaakst voorkomende groep betreft daders waarbij het geweld zich uit doordat er wordt gescholden met discriminerende woorden tegen LHBTQ-personen (21 personen). Binnen dit profiel zijn er grofweg twee soorten incidenten die verband houden met of de dader en het slachtoffer elkaar kennen. Wanneer de dader en het slachtoffer elkaar niet kennen, ontstaat vaak een conflict dat niet gerelateerd is aan de seksuele gerichtheid, waarbij bijvoorbeeld een incident kan zorgen voor het schelden met 'homo'. De dader weet vaak niet dat het slachtoffer LHBTQ is. In de gevallen waarin de dader het slachtoffer kent, is hij bekend met de seksuele gerichtheid of genderidentiteit van het slachtoffer. Als de dader en het slachtoffer betrokken zijn bij een ander conflict, lijkt het voor de dader gemakkelijk om de seksuele gerichtheid of genderidentiteit van het slachtoffer als scheldwoord te gebruiken. Tijdens de verhoren geven de daders achteraf vaak aan dat ze niets tegen LHBTQ-personen hebben en dat impulsief hebben gehandeld. Het lijkt erop dat deze personen schelden met bijvoorbeeld homoseksualiteit als normaal beschouwen.

De meeste daders zitten in de leeftijdsgroep 18 tot en met 35 jaar. De grootste groep bestaat uit daders met de Nederlandse nationaliteit, gevolgd door daders die de Nederlands/Marokkaanse nationaliteit hebben. In een derde van de gevallen is het slachtoffer een bekende van de dader. Voor vrijwel alle daders geldt dat zij al eerder in aanraking zijn geweest met justitie. De daders zijn relatief vaak laagopgeleid, zij hebben het financieel niet breed maar over het algemeen wel een stabiel bestaan.

Bij dit daderprofiel is de meest voorkomende geweldsvorm -vanzelfsprekend- verbaal geweld. Incidenten vinden in de meerderheid van de gevallen plaats in de openbare ruimte en regelmatig in de huiselijke sfeer. De meeste incidenten vinden plaats in de middag.

Groepsagressie
Daders die tot dit profiel behoren, plegen geweld tegen LHBTQ-personen als onderdeel van een groep (20 daders), vaak een groep 'hangjongeren'. Bij nagenoeg alle dossiers waarbij de dader(s) tot dit profiel behoren, is er sprake van meerdere daders die geweld plegen. De aanleiding voor geweld heeft binnen deze dadergroep veelal te maken met het zichtbaar zijn als (vermeend) LHBTQ-persoon.

Daders die tot deze groep behoren zijn bijna allemaal jonger dan 25 jaar en vaak minderjarig. Gekeken naar de nationaliteit, dan bestaat de grootste groep uit personen met de Nederlandse nationaliteit, gevolgd door personen met een Nederlands-/Marokkaanse nationaliteit. In vrijwel alle gevallen waren slachtoffers en daders onbekenden van elkaar. Opvallend is dat ook van deze jonge groep daders, een groot gedeelte al in beeld is geweest bij de politie vanwege andere delicten.

Bij groepsagressie maken daders zich naast verbaal geweld relatief vaak schuldig aan fysiek geweld, zoals het gooien van voorwerpen, slaan, schoppen en spuwen. Geweldplegingen vinden vrijwel allemaal plaats in de openbare ruimte van straat of park en spelen zich in de meeste gevallen af in de middag.

Grappen 'ten koste van'
Het laatste profiel heeft betrekking op personen die denken een grap te kunnen maken ten koste van LHBTQ-personen (9 personen). Dit profiel dient met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden vanwege het kleine aantal daders waarop het gebaseerd is. Personen binnen dit daderprofiel denken een leuke grap te maken, maar hebben niet door dat dit ten koste gaat van LHBTQ-personen en dat

dit als kwetsend kan worden ervaren. Het is in de meeste gevallen niet duidelijk wat precies de trigger is geweest waarom daders hun 'grappige' opmerkingen hebben gemaakt.

Er zijn zowel studerende daders als personen van middelbare leeftijd. Deze groep bestaat volledig uit personen met de Nederlandse nationaliteit. In alle gevallen waren slachtoffers onbekenden van de daders. Bijna alle daders zijn niet eerder in contact gekomen met justitie en heeft geen strafblad. De daders staan er niet bij stil dat wat zij doen als beledigend /discriminerend kan worden ervaren. Zij betuigen achteraf spijt, en zeggen tijdens het verhoor geen probleem te hebben met LHBTI-personen.

Uit analyse van de drie strafdossiers komt naar voren dat grappen ten koste van LHBTQ-personen voorkomen in de vorm van materieel, verbaal en online geweld. Incidenten in deze categorie vinden plaats in de openbare ruimte of online.

Discussie

Het is de vraag in hoeverre de geformuleerde profielen afwijken van (profielen van) geweldplegers in het algemeen. In de literatuur over geweldplegers zijn verschillende overeenkomsten te zien voor de profielen 'afkeer van LHBTQ', 'schelden als reflex' en 'groepsagressie'.

Het profiel afkeer van LHBTQ heeft deels overeenkomsten met het dadertype: *'de verwarde'* van Bakker et al. (2010). Binnen dit profiel gaat het ook om daders vanaf een jaar of 25. De voorgeschiedenis met zorgverlening, zwakke sociaaleconomische positie en psychische problematiek die het profiel kenmerken toont overeenkomsten met het profiel 'afkeer van LHBTQ'. Het geweld typeert zich vooral door de onvoorspelbaarheid ervan. Het kan daarbij gaan om verbaal en fysiek geweld.

Het profiel 'schelden als reflex' vertoont enkele kenmerken met het dadertype *'het korte lontje'* (Bakker et al.,2010). Overeenkomstige kenmerken die vanuit de literatuur worden omschreven zijn diversiteit qua leeftijd en een lage frustratiedrempel. De daders in het aangehaalde onderzoek geven vaak zelf toe dat ze snel geïrriteerd zijn en uit hun slof kunnen schieten. In de voorbeelden die bij dit type dader worden aangehaald, worden ook regelmatig homofobe uitspraken gebruikt. Een verschil is dat bij het profiel 'het korte lontje' de aanleiding vaak als gering wordt gezien. Dat komt bij 'schelden als reflex' ook voor, maar soms gaat het ook om zaken waarbij al een grotere voorgeschiedenis speelt. Verder gaat het in het profiel van Bakker et al. (2010) vaak om onbekenden en dat is bij het profiel 'schelden als reflex' juist vaker niet het geval.

Daders die behoren tot het profiel 'groepsagressie' vertonen de meeste overeenkomsten met geweldsprofielen in het algemeen. Zo vertoont het profiel veel overeenkomsten met een eerder onderzoek naar geweld op straat (Beke et al., 2001). In dat onderzoek worden verschillende geweldsscenario's besproken. Het scenario dat bij deze groep daders past wordt klopjacht genoemd. Hierbij grijpen meerdere daders in groepsverband de kans aan om een incident te escaleren. De groep daders is op zoek naar een aanleiding die ze vervolgens aangrijpen om geweld te plegen. De daders leggen de schuld van het geweld vaak bij de slachtoffers. Het gaat deze groep daders op het vertonen van macht, om deze macht uit te drukken richten ze zich vaak op een (beoogd) zwakker doelwit. In het geval van geweld tegen LHBTQ-personen, lijkt het op basis van de bekeken strafdossiers in veel gevallen niet eens echt om de seksuele gerichtheid, genderidentiteit of genderexpressie te gaan, maar vormt dit een excuus om een incident te veroorzaken.
Uit ander onderzoek (Bol et al., 1998) is bekend dat groepsgedrag of groepsgedragingen van invloed kunnen zijn op geweldsincidenten in de publieke ruimte. Vooral minderjarige geweldplegers komen

sneller tot gewelddadig gedrag wanneer ze optrekken in een vriendengroep. De plicht om op te komen voor hun vrienden, de groepsdruk en het krijgen van waardering en respect spelen daarin een rol.
Een deel van de incidenten gepleegd door daders behorende tot het profiel 'groepsagressie' speelt zich af in het openbaar vervoer. Dit profiel heeft dan ook overeenkomsten met daders van geweld in het openbaar vervoer in het algemeen. Loef et al. (2010) beschrijven dat deze groep daders als jong(er) dan achttien jaar). Ook wordt er vaker in groepsverband gehandeld en escaleert het sneller tot fysiek geweld.
In de literatuur zijn er geen profielen gevonden die overeenkomsten vertonen met het profiel ''grappen' ten koste van'.

Met name voor het profiel 'groepsagressie' valt op dat het veel overeenkomsten toont met al bestaande profielen van geweldsplegers. In die zin lijkt dit profiel breder te gelden dan voor geweld tegen LHBTQ-personen, ook omdat uit de strafdossiers het beeld ontstaat dat de aanleiding soms ondergeschikt lijkt aan het veroorzaken van een geweldsincident. Hoewel de profielen dus wellicht niet uniek lijken, wijst het wel op een maatschappelijk probleem waarin het schelden en beledigen van LHBTQ-personen als normaal wordt beschouwd. In sommige gevallen blijft het bij verbaal geweld, in andere gevallen vormt dit de opmaat voor fysiek geweld. Voor veel daders lijkt een LHBTQ-uiting genoeg aanleiding te zijn om een grapje, opmerking of belediging te maken.

8. Reflectie van LBTIQ[16]-belangenverenigingen en slachtoffers

8.1 Inleiding

In het voorgaande zijn vier daderprofielen gepresenteerd die zijn onderscheiden na analyse van strafdossiers. De meeste van de bestudeerde strafdossiers blijkt betrekking te hebben op geweld tegen homoseksuele mannen. Dit roept de vraag op hoe dat bij de andere gemeenschappen zit. In dit hoofdstuk buigen wij ons daarom over de volgende vragen:

1. *In hoeverre zijn de vier opgestelde daderprofielen ook van toepassing op geweld tegen LBTIQ-personen?*
2. *Waarom komt geweld tegen LBTIQ-personen zo weinig terug in de geanalyseerde strafdossiers?*

Ad 1.
Om een beter beeld te krijgen over de herkenbaarheid van de profielen onder verschillende LBTIQ-groepen is gesproken met belangenorganisaties. Hoewel het aantal gesprekken relatief beperkt is, vertegenwoordigen de belangenverenigingen een groot aantal leden en zouden zij een goed beeld moeten hebben van wat leeft binnen hun gemeenschap. In totaal is met tien personen van zes organisaties gesproken, namelijk:

- Transgender Netwerk Nederland
- Nederlandse Organisatie Aseksualiteit (NOA)
- Nederlandse Organisatie voor Seksediversiteit (Stichting NNID, organisatie voor seksediversiteit in het algemeen en intersekse in het bijzonder)
- Bi+
- COC Leiden[17]
- COC Groningen/Drenthe

Daarnaast is gesproken met zeven slachtoffers uit verschillende doelgroepen. Onderstaand is een korte beschrijving van de verschillende respondenten gegeven.

- Biseksueel (1 respondent, begin 20)
- Transman (1 respondent, 18 jaar)
- Queer (3 respondenten: 1 queer vrouw, 26 jaar; twee queer mannen waarvan één met een vluchtelingverleden, leeftijd onbekend)
- Lesbisch (2 respondenten: beide tussen de 30 en 40 jaar)

Contactpersonen van de organisaties konden aangeven in hoeverre de vier opgestelde daderprofielen herkenbaar voor hen waren. De slachtofferrespondenten is gevraagd om te vertellen over negatieve ervaringen gerelateerd aan hun seksuele gerichtheid en een omschrijving te geven van daders. Deze

[16] De 'H' is uit de afkorting weggelaten omdat via de strafdossiers al veel informatie is verzameld over daders van geweld tegen homoseksuele mannen. In dit hoofdstuk ligt de nadruk op herkenbaarheid van daderprofielen voor de andere groepen. Verder hebben bevindingen in dit hoofdstuk ook betrekking op intersekse personen. Daarom wordt in dit hoofdstuk de 'I' van intersekse in de afkorting vermeld.
[17] Het COC is een brede belangenorganisatie die zich als LHBTI+-organisatie presenteert. Medewerkers van het COC is gevraagd te reflecteren op de uitkomsten voor alle groepen die zij vertegenwoordigen.

omschrijvingen hebben wij vervolgens tegen het licht gehouden van de vier daderprofielen. In paragraaf 3.5 is een uitgebreidere verantwoording te vinden van de werkwijze tijdens de interviews.

Ad 2.
Voor de beantwoording van vraag 2 zijn dezelfde organisaties en slachtofferrespondenten als bij het onderwerp over daderprofielen bevraagd. De focus lag hier op de bereidheid om aangifte te doen. Dit, omdat het doen van aangifte een essentiële rol speelt: als van een gewelddaad geen aangifte wordt gedaan, dan zal deze überhaupt niet worden geregistreerd en dus ook niet leiden tot een strafdossier (dat vervolgens weer geanalyseerd kan worden op daderprofielen). In gesprekken met organisaties en slachtofferrespondenten zijn twee aan elkaar gerelateerde onderwerpen aan de orde gekomen met betrekking tot het aangifteproces, namelijk de 1) aangiftebereidheid en 2) de aangifteafhandeling en -registratie.

De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt: in de hiernavolgende paragraaf gaan we in op de herkenbaarheid van de door ons geschetste daderprofielen voor LBTIQ-organisaties en -slachtoffers. Daarna besteden wij aandacht aan de aangiftebereidheid. Dit hoofdstuk sluiten wij af met het formuleren van een aantal bevindingen aan de hand van bovenstaande vragen, aangevuld met door organisaties en slachtofferrespondenten genoemde suggesties voor beleid.

In het vervolg van dit hoofdstuk spreken we van organisaties als wij het hebben over van belangenorganisaties. Wanneer wij slachtoffers aanhalen, spreken wij van slachtofferrespondenten.

8.2 Herkenbaarheid daderprofielen

Over de vier daderprofielen
De vier daderprofielen die opgesteld zijn aan de hand van de strafdossiers, zijn zowel voor organisaties als slachtofferrespondenten herkenbaar. Het komt alle geïnterviewden bekend voor, zowel uit eigen ervaring als uit ervaringen van anderen, dat daders handelen vanuit levensovertuiging, schelden als reflex, groepsagressie of grappen maken ten koste van iemands seksuele geaardheid/gerichtheid.

In algemene zin herkennen de respondenten dat daders mannen zijn, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen tieners en jongemannen rond de 20 die als grotere groep, en mannen van boven de 20 die vooral in kleine groepen of in hun eentje handelen. Een ander herkenningspunt is zichtbaarheid: daders reageren op uiterlijkheden en andere vormen van seksuele gerichtheid of genderexpressie (bijvoorbeeld het hand-in-hand lopen) en veel doet zich voor in de (semi-)openbare ruimte, zoals op straat, in winkelcentra, tijdens het uitgaan of in het openbaar vervoer. De organisatie Bi+ en de biseksuele slachtofferrespondent voegen hieraan toe dat er in hun gemeenschap vooral reacties komen wanneer je met iemand van hetzelfde geslacht bent. Reacties blijven echter uit als je samen bent met iemand van een ander geslacht. Een laatste punt van herkenning is afkeer vanwege LHBTQ-personen of -uitingen. Uit de gesprekken wordt een dadergroep herkend die afkeurend lijkt te staan tegen over LHBTQ-personen of -uitingen.

Naast herkenning geven organisaties en slachtofferrespondenten ook een aantal aanvullingen op de vier daderprofielen, die we per daderprofiel de revue laten passeren. We gaan ook in op geweldsincidenten die weinig terugkomen in de strafdossiers, namelijk geweld in de privésfeer.

Afkeer van LHBTQ

Een eerste aanvulling op dit daderprofiel is dat deze niet alleen conservatief religieus (christelijk, islamitisch) of sociaal-cultureel (macho, masculien), maar ook politiek ingegeven kan zijn. Zo constateert de organisatie Bi+ dat politieke partijen aan de rechterkant van het spectrum harde en agressieve campagnes voeren (met verkeerde informatie over sekse en genderdiversiteit). Organisaties als NOA en TNN merken op dat er onder bepaalde groepen een aantal anti-transgender opvattingen en (complot)theorieën de ronde doen, zoals: 'transpersonen zijn allemaal pedofiel' en 'kinderen moeten tegen hen beschermd worden'. Deze opvattingen en theorieën worden vervolgens geuit tijdens bijvoorbeeld demonstraties en verspreid via sociale media. Dit kan weer een voedingsbodem zijn voor gericht geweld tegen trans-, maar ook aseksuele personen.

Dergelijke ervaringen zien wij ook terug in verhalen van slachtofferrespondenten. Zo heeft een transslachtofferrespondent op een vereniging waar hij lid van is, te maken met een jongen met een uitgesproken anti-transgender houding, die ook anderen aan zijn kant probeert te krijgen. Deze jongen riep dat "transmensen dood moeten, zodat we hun harten kunnen doneren aan mensen met hartproblemen". De dader en zijn vrienden op de vereniging, zijn jongens tussen de 13 en 18 jaar die de slachtofferrespondent al langer kent van de vereniging. Over het algemeen zijn het jongeren van welvarende afkomst met 'vrij rechtse idealen'. Een andere slachtofferrespondent, biseksueel en bi-cultureel, is lastiggevallen door een vergelijkbaar iemand. Hij werd bewust (bijna) van zijn fiets geduwd en werd met 'homo' en 'ga terug naar je eigen land' toegeroepen door een onbekende witte, beschonken man van rond de 20, waarschijnlijk student, die korporaal gekleed was. Uit deze ervaringen is een verdere aanvulling dat daders ook tieners/jongvolwassenen kunnen zijn, waarschijnlijk afkomstig uit welvarender, hoger opgeleide milieus.

Een derde aanvulling heeft betrekking op de plek waar geweld wordt gepleegd. Zo heeft de organisatie Bi+ de indruk dat bij huiselijk geweld afkeer van LHBTQ-personen kan meespelen, bijvoorbeeld gebaseerd traditionele opvattingen over seksuele gerichtheid bij de voornamelijk mannelijke daders zoals de (stief)vader.

Schelden als reflex

Organisaties en slachtofferrespondenten herkennen dat mensen schelden als reflex, maar dan gaat het voornamelijk om het woord 'homo'. Dit komt volgens hen omdat het inmiddels 'normaal' is geworden om 'homo' als scheldwoord te gebruiken. Woorden die worden geassocieerd met lesbisch, transgender, biseksueel, aseksueel of intersekse worden niet of veel minder als krachtterm uitgesproken.

Groepsagressie

Een COC-vertegenwoordiger merkt als verdieping op dit profiel op, dat er een trend is waar te nemen waarbij de voedingsbodem voor groepsagressie groeiende is. Wanneer zij bijvoorbeeld voorlichting op scholen geeft, dan ziet zij vaker groepjes jongens, vaak ook met een Marokkaanse of Turkse achtergrond, die heel uitgesproken anti-homo zijn. Deze jongens zeggen bijvoorbeeld dat dit in de kringen waarin zij verkeren niet geaccepteerd wordt, of dat ze 'zo'n iemand' niet (meer) als een vriend zouden zien. En wanneer dit soort groepjes jongens met deze duidelijke mening op straat rondlopen, dan kunnen dingen al snel escaleren, aldus de COC-vertegenwoordiger.

Een aanvulling op het profiel wordt gegeven door een lesbische slachtofferrespondent. Een aantal keren heeft zij te maken gehad met grensoverschrijdend gedrag door groepen mannen. Zo zat zij een

keer op het terras met haar vriendin naast een groepje van vier redelijk beschonken studenten van rond de 20, die aanvankelijk niet wilden geloven dat zij lesbisch was. Toen haar vriendin even naar het toilet ging, kreeg zij seksueel getinte opmerkingen in de trant van 'wij zijn beter in bed dan je vriendin' en 'je moet eens een man proberen'. Een dergelijke ervaring had zij ook op een muziekfestival. Hier ging het om een groep van zo'n negen mannen van eind twintig, die de indruk wekten veel gedronken te hebben.

Grappen ten koste van

Verschillende respondenten geven aan te herkennen dat er een groep is die verbaal geweld pleegt door grappen te maken over gender of seksuele gerichtheid. Zij geven daarbij wel een verschil aan. De organisatie Bi+ heeft als aanvulling op dit profiel dat bij bi+ personen de daders geen onbekenden, maar juist bekenden zijn van het slachtoffer (bijvoorbeeld collega's). Dit kan ook haast niet anders: biseksualiteit is vaak niet zichtbaar. Iemand moet dat dus wel weten om er grappen over te kunnen maken. Eén van de lesbische respondenten verhaalt eveneens over een voorval waarbij daders bekenden waren van het slachtoffer. Het ging hier om een collega die in transitie ging van man naar vrouw en naar het werk kwam op hoge hakken. Collega's maakten daar onverbloemd grappen over (er werd heel luid over de afdeling geroepen: 'daar loopt een man op hakken') en stelden ongepaste, seksueel getinte vragen.

Verder wordt door Bi+ niet herkend dat daders spijt hebben van hun grappen over biseksualiteit, omdat biseksualiteit door andere mensen vaak niet serieus wordt genomen als seksuele oriëntatie. Het gaat hier om opmerkingen van vooral monoseksuele mensen, dus zowel hetero-, als homo- en lesbische mensen.

Een derde aanvulling op dit profiel, genoemd door Bi+ en NOA, is dat grappen regelmatig gemaakt worden nadat een bi- of aseksueel persoon ergens heeft verteld over zijn/haar seksuele gerichtheid, bijvoorbeeld tijdens een interview. Vervolgens worden hier op sociale media grappen over gemaakt, bijvoorbeeld dat 'verkrachting wel zal helpen bij aseksuelen'. Dit is een ander soort sociale media gebruik zoals geschetst in het oorspronkelijke profiel. Deze had betrekking op daders die hun grappen zelf vastlegden en verspreidden via sociale media.

Ongeziene daders: geweld in de privésfeer

De organisaties Bi+, NOA en TNN wijzen op een groep daders die in de vier daderprofielen niet wordt genoemd, maar waar hun gemeenschappen wel mee te maken hebben, namelijk daders van geweld in de privésfeer. Dit geweld heeft verschillende verschijningsvormen. Veelal is het seksueel gerelateerd (grensoverschrijdend gedrag) en/of fysiek of verbaal van aard. Daders zijn vaak bekenden van slachtoffers. Zo blijken volgens TNN transjongeren regelmatig zowel fysiek als mentaal mishandeld te worden, bijvoorbeeld door (stief)vaders die hun kind structureel schoppen en kleineren. TNN geeft als ander voorbeeld daders die specifiek op zoek zijn naar transpersonen om mee te daten. Tijdens de date worden ze echter plotseling gewelddadig, omdat vallen op een transpersoon innerlijke vragen en onzekerheden oproept waar iemand niet mee om kan gaan. Bi+ meldt dat bi+ personen, met name bi+ vrouwen, vaak seksueel geweld en huiselijk geweld meemaken. NOA constateert seksueel geweld tegen aseksuele personen, waarbij aseksuele slachtoffers bijvoorbeeld door hun partner tot seks worden gedwongen. Dat daders bekenden zijn van slachtoffers, zorgt er volgens Bi+, NOA en TNN voor dat er een hoge drempel is om aangifte te doen.

Terugdringen van geweld
Tot slot is gevraagd wat er gedaan kan worden om tegen LHBTIQ-personen gericht geweld terug te dringen. Organisaties zijn hierover eensgezind: voorlichting en educatie zijn belangrijke middelen om de acceptatie van LHBTIQ-personen te vergroten en positieve sociale normen te versterken ten aanzien van de LHBTIQ-gemeenschappen. Voorlichting en educatie zouden op veel plekken gegeven kunnen worden: op scholen, bij (sport)verenigingen en instanties zoals de politie. Wat betreft de inhoud wijst NNID erop dat in de voorlichting goed uitgelegd moet worden welke (nuance)verschillen er tussen groepen zijn binnen de LHBTIQ-gemeenschap om het begrip over verschillende groepen te vergroten. NNID wil bijvoorbeeld dat intersekse personen zo laat mogelijk geopereerd worden, terwijl TNN er juist voor pleit dat transpersonen al jong in transitie kunnen gaan. TNN zou graag zien dat in educatie-activiteiten aandacht wordt besteed aan heersende culturele normen rondom mannelijkheid, genderdiversiteit en seksuele voorkeur en dat wordt uitgelegd wat consequenties van acties zijn en hoe kwetsend dit voor slachtoffers kan zijn. NNID vindt het daarom van belang dat personen uit de doelgroepen een voorname rol hebben in de ontwikkeling en uitvoering van initiatieven. Volgens de organisatie hebben mensen uit de doelgroep als ervaringsdeskundigen zelf de meeste expertise in huis.

Naast voorlichting en educatie zou een strafrechtelijke norm gesteld moeten worden om jongeren duidelijk te maken dat bepaald gedrag strafbaar is. TNN merkt in dit verband op dat ‘bashen’ binnen bepaalde groepen jongeren als statusverhogend wordt gezien. Deze jongeren komen vaak weg met dit gedrag, omdat hier ook geen strafrechtelijke norm voor is. In meer algemene zin moeten duidelijker grenzen gesteld worden van wat wel en wat niet toelaatbaar is. Ook de politiek moet daar een helder standpunt over innemen.

8.3 Aangiftebereid, -afhandeling en -registratie

Een ruime meerderheid van de door ons bestudeerde strafdossiers blijkt betrekking te hebben op geweld tegen homoseksuele mannen. De vraag rijst hoe het komt dat een minderheid van strafdossiers daders betreft van geweld tegen LBTIQ-personen. Een verklaring hiervoor ligt mogelijk in de bereidheid binnen de verschillende gemeenschappen om aangifte te doen bij de politie. We hebben daarom zowel organisaties als slachtofferrespondenten bevraagd over welke belemmeringen er zijn om aangifte te doen, welke ervaringen er zijn met het aangifteproces, en hoe belemmeringen weggenomen kunnen worden, zodat slachtoffers van LBTIQ-geweld meer bereid zijn om aangifte te doen.

Belemmeringen om aangifte te doen
Uit gesprekken met organisaties en slachtofferrespondenten komt een aantal factoren naar voren die ertoe kunnen leiden dat LBTIQ-personen zich belemmerd voelen om bij de politie aangifte te doen.

1. *Gewenning/normalisatie van incidenten*. Volgens organisaties als COC, NNID en TNN en een aantal slachtofferrespondenten is het voor mensen (bijna) dagelijkse kost geworden om geconfronteerd te worden met bijvoorbeeld grappen, beledigingen, insinuaties en scheldpartijen. Als gevolg hiervan is het een tweede natuur geworden om hiermee om te gaan en van deze voorvallen geen aangifte van te doen, als dit al überhaupt wordt overwogen.

2. *Aangiftewaardigheid van incidenten.* TNN en NOA wijzen erop dat mensen niet altijd weten dat zij aangifte kunnen doen van wat hen overkomt. Of dat zij het idee hebben dat een

incident het niet waard is om aangifte van te doen, of hier althans over twijfelen. Dit is ook terug te zien in verhalen van slachtofferrespondenten. Zo vertellen een lesbische, trans-, een biseksuele en een queer slachtofferrespondent dat zij geen aangifte hebben gedaan van hun incidenten (respectievelijk grensoverschrijdend seksueel gericht gedrag, kwetsende uitspraken/opruiing, beledigende uitspraken/licht fysiek contact en schelden/naroepen) omdat zij twijfelen of wat zij hebben meegemaakt ernstig genoeg is om aangifte van te doen en serieus genomen zou worden door de politie. Ook geven zij aan dat zij überhaupt niet wisten dat voor deze gevallen aangifte kan worden gedaan. Zij zouden wel aangifte doen wanneer de situatie zou escaleren in bijvoorbeeld intimidatie en/of fysiek geweld. De lesbische slachtofferrespondent zegt hierover dat wat haar is overkomen 'niet erg genoeg is' vergeleken met "wat je bijvoorbeeld op televisie ziet of in de krant leest. Dat gaat echt om heftige geweldsdelicten".

3. *De inspanning om aangifte te doen.* Een aantal slachtofferrespondenten geeft aan geen aangifte te hebben gedaan vanwege alle tijd, moeite en energie die het aangifteproces volgens hen kost. Zo heeft één van de lesbische slachtofferrespondenten, die door een voorbijganger werd bespuugd vanwege haar lesbisch zijn, erover nagedacht om hier aangifte van te doen ("Bespugen is voor mij een behoorlijk harde grens") maar heeft hier toch van afgezien vanwege alle 'rompslomp' die erbij komt kijken. Van het incident heeft zij wel melding gemaakt bij een antidiscriminatiebureau zodat het voorval toch ergens geregistreerd zou staan.

4. *Vertrouwen in de politie als (overheids)instantie.* TNN ervaart dat de aangiftebereidheid bij transpersonen zeer laag is omdat er grote angst is voor negatieve bejegening door de politie. Binnen de gemeenschap is er weinig vertrouwen in het ordehandhavend systeem. Daarnaast heerst er ook een soort algemene angst en wantrouwen voor Nederlandse handhavingsinstanties, die de stap om aangifte te doen kunnen belemmeren. Dat het in Nederland tot 2014 verplicht was om sterilisatie te ondergaan op het moment dat iemand in transitie ging, speelt daar nog steeds een rol bij. Verder is een deel van de transpersonen vluchteling en hebben ze in hun thuisland veel te maken gehad met vijandige instituties wat geprojecteerd wordt op instituties in Nederland. Een gebrek aan vertrouwen in de politie blijkt ook uit ervaringen van de transslachtofferrespondent. Bij een aantal oplopen waar hij bij aanwezig was ((tegen)demonstraties, transdag op Pride)) nam de politie in zijn ogen telkens een anti-transhouding aan door reacties uit te lokken en transpersonen in de gaten te houden. Zo richtte de politie te paard zich tijdens Pride op de groep transpersonen in plaats van te letten op wat zich daarbuiten aan mogelijke dreiging voor transpersonen afspeelde. Als gevolg ging er van de politie meer dreiging uit dan dat zij als een beschermend apparaat werd gezien, in de ogen van deze respondent.

5. *Eerdere ervaringen met de aangifteafhandeling*. Eerdere ervaringen met de afhandeling van de aangifte zijn van (veelal negatieve) invloed op de overweging om een volgende keer aangifte te doen. Twee queer slachtofferrespondenten, allebei met een migratieachtergrond, die slachtoffer waren van fysiek geweld, werden niet direct geholpen toen zij aangifte wilden doen. In plaats daarvan moesten zij enkele dagen wachten voordat zij alsnog aangifte konden doen. De ene queer respondent heeft opvolging gekregen van zijn aangifte (hij werd hierin bijgestaan door het COC en Slachtofferhulp en kreeg compensatie), bij de andere queer respondent is er geen verder onderzoek gedaan en is de zaak gesloten vanwege onvoldoende bewijs (hoewel er beeldmateriaal was). Een slachtofferrespondent heeft als COC-

vertegenwoordiger aangifte gedaan namens een persoon een kreeg te horen om dit niet te doen omdat het incident 'toch geen kans van slagen zou hebben en niet eens bij het OM terecht zou komen'. Hoewel deze slachtofferrespondent zich niet serieus genomen voelde, heeft zij toch doorgezet en aangifte gedaan. Dat deze ervaringen en verhalen invloed hebben op de beeldvorming rondom de aangifteafhandeling, merken ook organisaties: als er met aangiftes weinig tot niets wordt gedaan en mensen het gevoel hebben niet serieus genomen te worden, dan zijn anderen ook minder geneigd om naar de politie te stappen als hen iets overkomt.

Een ander element van de aangifteafhandeling dat een negatieve invloed kan hebben op de aangiftebereidheid, is onbekendheid en een gebrek aan sensitiviteit bij de politie. Organisaties als NNID, NOA en TNN constateren dat slachtoffers die aangifte doen vaak stuiten op onbegrip of onwetendheid wat betreft hun seksuele geaardheid/gerichtheid en op een ongemakkelijke, onhandige manier worden bejegend (een aseksueel persoon kreeg bijvoorbeeld de vraag: "Maar je bent toch heteroseksueel, of kun je dat niet zeggen?"). Dit heeft tot gevolg dat slachtoffers het gevoel hebben dat zij tijdens de aangifte (nogmaals) uit de kast moeten komen, een verhaal waarvoor zij niet naar de politie zijn gestapt. De politie heeft weliswaar Roze in Blauw in het leven geroepen om deze situatie te verbeteren, maar organisaties laten weten dat Roze in Blauw op veel plaatsen onvoldoende bemenst is om goed te kunnen functioneren en dat bij Roze in Blauw ook niet altijd kennis aanwezig is over bepaalde groepen, zoals trans-, intersekse en aseksuele personen.

6. *Kennistekort over het doen van aangifte.* Het niet weten hoe je aangifte kunt doen, wat je ervan kunt verwachten en waar je terecht kunt, is een andere genoemde belemmering om aangifte te doen. Zo laat een van de lesbische slachtofferrespondenten weten dat zij niet weet waar zij zou moeten beginnen om aangifte doen, zeker niet als ze -zoals in haar geval- door meerdere onbekende mannen vervelend is bejegend (zelfs in zo'n mate dat zij en haar vriendin nu bepaalde plekken mijden). Eén van de geïnterviewde COC-vertegenwoordigers ziet dat binnen de gemeenschappen nog lang niet altijd duidelijk is waar je terecht kunt als slachtoffer. Zo is Roze in Blauw niet bij iedereen bekend als plek om aangifte te doen. Als goed voorbeeld van informatievoorziening noemt deze geïnterviewde de website van de gemeente Amersfoort, waar een onlinepagina is besteed aan het verstrekken van informatie over waar je terecht zou kunnen als je iets overkomt als LHBTIQ-persoon. TNN vult aan dat bij slachtoffers het verschil tussen het doen van aangifte en het maken van een melding niet altijd helder is. Zo komt het voor dat iemand naar de politie stapt, maar dat daar wordt aangeraden om een melding te doen, bijvoorbeeld omdat de politie bij voorbaat het gevoel heeft dat bij een zaak geen dader gevonden kan worden. Vervolgens vragen slachtoffers zich af hoe het komt dat ze geen terugkoppeling over hun zaak krijgen als zij hiervan melding hebben gemaakt.

7. *Schaamte binnen gemeenschappen*. COC, NNID en TNN geven aan dat een groep slachtoffers geen aangifte durft te doen omdat zij zich schamen voor wie ze zijn. Wat hierbij een rol kan spelen is dat personen een bepaald schuldgevoel hebben over hun slachtofferschap, omdat ze het gevoel hebben dat zij zelf degene zijn waar iets aan mankeert.

8. *De dader is een bekende.* NOA en TNN geven aan dat aseksuele en transslachtoffers vaak te maken hebben met daders die bekende van hen zijn, bijvoorbeeld in geval van huiselijk geweld of van geweld op plekken als school of vereniging. De drempel om aangifte te doen is

in deze gevallen heel hoog omdat de dader iemand uit de directe omgeving is, waar vaak ook nog contact mee is na de geweldsdaad.

9. *Registratie van incidenten.* Een laatste belemmering die wordt genoemd met betrekking tot aangiftebereidheid heeft te maken met de registratie en juridische erkenning van incidenten. Zo zien TNN en Bi+ als belangrijke verklaring voor het feit dat er (bijna) geen trans- of biseksuele personen terug te vinden zijn in de door ons geanalyseerde strafzaken, dat registraties op basis van genderidentiteit nog niet mogelijk zijn, zoals bij artikel 137c WvSr bijvoorbeeld het geval is. Dit artikel gaat over aanzetten tot haat en groepsbelediging, maar daarbij wordt als grond seksuele voorkeur wel, maar gender niet genoemd. Bovendien gaat dit artikel over homo- en heteroseksuele gerichtheid, waardoor ook bi+ personen worden uitgesloten. Verder registreert de landelijke politie volgens TNN geen data op basis van genderidentiteit en kan hier dus ook geen onderzoek naar worden gedaan. De landelijke politie registreert wel op grond van geslacht. Volgens Bi+ kunnen er in de registratie ook dingen verkeerd gaan vanwege een verkeerde interpretatie: als er bijvoorbeeld een voorval is met twee mannen als slachtoffer, dan wordt ervan uitgegaan dat het om twee homomannen gaat, terwijl een van hen of beiden ook biseksueel kunnen zijn.

Bevorderen van aangiftebereidheid

Organisaties en slachtofferrespondenten doen enkele aanbevelingen om de aangiftebereidheid binnen de LBTIQ-gemeenschappen te bevorderen.

Een eerste aanbeveling heeft betrekking op de voorlichting en educatie bij de politie. Alle organisaties zijn voorstander van voorlichting aan (aankomende) agenten en sensitiviteitstrainingen over hoe om te gaan met slachtoffers. Zo constateert Bi+ dat er momenteel handelsverlegenheid heerst. Daarom moet er aandacht zijn voor tools die de politie nodig heeft om mensen goed te kunnen helpen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om taalgebruik: welke vragen moet je iemand stellen, welke vragen moet je absoluut uit de weg gaan en hoe moet je die vragen stellen? NNID vult aan dat als de politie deze kennis in huis heeft en beschikt over de gewenste sensitiviteit, er hier campagne op moet worden gevoerd, vanwege het slechte imago van de politie wat betreft de omgang met LHBTIQ-personen.

Ten tweede zijn er aanbevelingen met betrekking tot Roze in Blauw. Zo zou één van de slachtofferrespondenten het een goede ontwikkeling vinden als Roze in Blauw meer zichtbaar is voor publiek. In een stad als Rotterdam zou Roze in Blauw bijvoorbeeld nauwelijks zichtbaar zijn. Volgens een andere slachtofferrespondent, die tevens verbonden is aan een regionale COC-afdeling, is de geringe zichtbaarheid te verklaren door een groot capaciteitstekort. Haar aanbeveling is dan ook om meer middelen beschikbaar te stellen om Roze in Blauw goed te laten functioneren. NOA pleit ervoor dat bij Roze en Blauw meer kennis wordt gedeeld over aseksualiteit.

Ten derde bevelen TNN en COC aan dat educatie en sensitiviteitstrainingen verbreed worden naar zorgverleners (bijvoorbeeld kinderbescherming) en scholen, zodat signalen van geweld vanwege seksuele geaardheid/gerichtheid sneller worden opgepikt en sneller kunnen leiden tot een aangifte.

Een vierde aanbeveling richt zich op de gemeenschappen zelf. TNN en COC denken dat het de aangiftebereidheid ten goede komt als er voor slachtoffers meer duidelijkheid komt over het verloop van het aangifteproces. Zo zouden de opvolging van aangiftes en het bijbehorende proces beter gecommuniceerd moeten worden zodat slachtoffers het gevoel hebben dat hun aangifte daadwerkelijk nut heeft gehad.

Een vijfde aanbeveling betreft het strafrecht. Bi+ zou graag zien dat de wetgeving zodanig wordt aangepast dat biseksualiteit ook juridisch wordt erkend. Ook TNN beveelt wettelijke aanpassingen aan. Zo moet gender opgenomen worden in strafrechtelijke artikelen, zodat geweld tegen trans- en non-binaire personen ook als zodanig bestraft wordt. NNID voegt hieraan toe dat duidelijk strafrecht een belangrijke rol speelt in het stellen van een norm. De politiek kan hiermee aangeven dat deze norm er is en dat daarnaar gehandeld moet worden.

8.4 Bevindingen aan de hand van onderzoeksvragen

De meeste van de bestudeerde strafdossiers blijkt betrekking te hebben op geweld tegen homoseksuele mannen. Dit roept de vraag op hoe dat bij de andere gemeenschappen zit. In dit hoofdstuk zijn wij hierop ingegaan aan de hand van twee onderzoeksvragen. Verder is op basis van de gesprekken met organisaties en slachtofferrespondenten een derde vraag toegevoegd, die betrekking heeft op beleidsimplicaties (een van de deelvragen uit hoofdstuk 1).

1. *In hoeverre zijn de vier opgestelde daderprofielen ook van toepassing op geweld tegen LBTIQ-personen?*[18] *(N.B.: de H is weggelaten)*

Organisaties en slachtofferrespondenten herkennen zich in de vier geschetste daderprofielen. Daarbij hebben zij de daderprofielen verder aangescherpt en uitgebreid. Zo kunnen door de politiek ingegeven opvattingen een rol spelen bij het daderprofiel 'afkeer van LHBTQ', en kunnen ook jongeren uit hoger opgeleide milieus daders zijn. Daarnaast is naar voren gekomen dat daders, meer dan uit de vier door ons geschetste daderprofielen blijkt, bekenden kunnen zijn van slachtoffers (familie, collega's, verenigingsleden, dates). Dit geweld in de privésfeer kan een sterk drempelverhogend effect hebben op het doen van aangifte.

2. *Waarom komt geweld tegen LBTIQ-personen zo weinig terug in de geanalyseerde strafdossiers?*[19]

Deze vraag hebben wij verbonden met de aangiftebereidheid van LBTIQ-slachtoffers, omdat deze bereidheid van weerslag is op wat uiteindelijk wordt vastgelegd in strafdossiers. Er wordt door organisaties en slachtofferrespondenten een aantal factoren genoemd waardoor LBTIQ-personen zich belemmerd kunnen voelen om aangifte te doen:

- *De dader is een bekende van het slachtoffer.* Slachtoffers doen in dit geval geen aangifte, omdat zij na een of meerdere geweldsvoorvallen nog altijd in contact staan met de dader.

[18] Deze vraag correspondeert met de volgende deelvragen uit hoofdstuk 1:
- Wat zijn de achtergrondkenmerken van daders die betrokken zijn bij de verschillende categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen?
- Welke motieven kunnen aan de verschillende dadertypes worden toegeschreven?

[19] Deze vraag correspondeert met de volgende deelvraag uit hoofdstuk 1:
- In hoeverre doen LHBTQ-personen aangifte van verschillende geweldsincidenten en welke factoren zijn hierop van invloed?

- *Zelfinschatting van de ernst van het geweld*. Slachtoffers beschouwen voorvallen of incidenten inmiddels als 'normaal' gedrag waarmee je hebt om te gaan en/of maken een afweging of het doen van aangifte de inspanning waard is.
- *Het handelen van de politie.* Slachtoffers hebben negatieve ervaringen met de politie bij het afhandelen van aangiftes (onbekendheid met doelgroepen, niet sensitief interacteren) en/of wantrouwen de politie, ingegeven door bijvoorbeeld politieoptreden tijdens demonstraties en andere bijeenkomsten of door een algemeen wantrouwen tegenover overheidsinstanties.
- *De registratie van incidenten.* Het doen van aangifte op grond van bepaalde vormen van seksuele gerichtheid is moeilijk of zelfs niet mogelijk. Een voorbeeld is artikel 137c WvSr dat betrekking heeft op groepsbelediging. Transpersonen en biseksuele personen kunnen zich niet op dit artikel beroepen omdat seksuele voorkeur wel als grond wordt genoemd (met uitzondering van biseksualiteit), maar gender niet.
- *Kennistekort bij slachtoffers over het aangifteproces*.

3. *Voor verdere beleidsontwikkeling ter bevordering van de veiligheid van LHBTIQ-personen: Welke maatregelen zouden mogelijk effectief kunnen zijn in het voorkomen en bestrijden van geweld tegen LHBTIQ-personen?*

Om geweld tegen LHBTIQ-personen terug te dringen zou volgens organisaties en slachtofferrespondenten moeten worden ingezet op meer voorlichting, bijvoorbeeld via scholen en (sport)verenigingen, en het vergroten van de aangiftebereidheid. Wat betreft het vergroten van de aangiftebereidheid is het volgens respondenten belangrijk dat a) er meer kennis en sensitiviteit komt bij de politie, b) de politiecapaciteit wordt vergroot om aangiftes van tegen LHBTIQ-personen gericht geweld beter af te handelen en c) LHBTIQ-personen meer kennis hebben (en krijgen) over het aangifteproces.

9. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt eerst gereflecteerd op de uitkomsten van het onderzoek. Vervolgens wordt in paragraaf 9.2 een aantal beleidsimplicaties naar aanleiding van de resultaten benoemd.

9.1 Reflectie op de uitkomsten

Alle resultaten bij elkaar genomen is het van belang om de resultaten in de juiste context te plaatsen. Centraal daarbij staat de vraag welke aspecten van geweld in dit onderzoek specifiek van toepassing zijn op geweld tegen LHBTQ-personen en wat er meer in zijn algemeenheid geldt voor geweldsdelicten.

Over prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen en verschillen tussen regio's

Op basis van dit onderzoek kunnen er weinig conclusies getrokken worden over de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen. Uit zowel de literatuur als gesprekken met de belangenverenigingen komt naar voren dat veel LHBTQ-groepen bovengemiddeld veel geweld meemaken. De strafdossiers geven echter alleen maar inzicht in zaken waarbij het is gekomen tot een veroordeling en zijn niet representatief te noemen. Hetzelfde geldt voor het doen van uitspraken over verschillen in LHBTQ-gerelateerd geweld tussen regio's. Ook hiervoor is het aantal aanwezige en onderzochte strafdossiers te klein. Vanuit dit onderzoek kan enkel op basis van de politieregistraties een aantal dingen over de prevalentie en verschillen tussen regio's vastgesteld worden, namelijk:

- Er zijn veel meer registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid dan van geslacht, namelijk 2.113 tegenover 53 registraties (in 2021);
- Registraties van discriminatie vanwege geslacht hebben vooral betrekking op transpersonen;
- Er vindt een forse toename plaats van de registraties van seksuele gerichtheid en geslacht in de periode 2017-2021;
- Bij eenheden in de Randstad en Oost-Nederland worden in 2021 veel meer registraties gedaan dan bij andere politie-eenheden.

Het is echter niet eenvoudig om de uitkomsten uit de analyse van politieregistraties te duiden. De politieregistraties geven geen duidelijk inzicht in waarom registraties van seksuele gerichtheid vaker voorkomen dan vanwege geslacht. Enkel kan geconcludeerd worden dat discriminatie vanwege geslacht vaak betrekking heeft op transpersonen. Het is echter de vraag of dit komt doordat zij vaak slachtoffer zijn, of dat dit beeld ontstaat vanwege het bestaan van de discriminatiegrond 'geslacht' waarbinnen discriminatie tegen transpersonen vaak wordt ondergebracht. Zo zal discriminatie tegen homoseksuele, lesbische en biseksuele personen samengevoegd worden binnen de discriminatiegrond 'seksuele gerichtheid'. Wanneer het aantal registraties per eenheid gerelateerd wordt aan het inwoneraantal, dan valt op dat het aantal registraties in Amsterdam en de andere Randstedelijke gebieden het grootst is. Het blijft echter lastig om de verschillen tussen eenheden te duiden omdat er ook verschillen zijn in capaciteit van de eenheden en de omvang van de aldaar woonachtige LHBTQ-gemeenschap.

Eveneens is het onduidelijk in hoeverre de registraties betrekking hebben op LHBTQ-personen en daarmee op wat voor vormen van geweld zij meemaken. Analyse van de registraties geeft de indruk dat een groot deel van de registraties betrekking heeft op politieagenten in functie of op mensen

waartegen met 'homo' wordt gescholden. Het wordt lang niet altijd duidelijk of de registraties betrekking hebben op LHBTQ-personen. In die zin tonen de registraties een bepaalde mate van normalisering in de samenleving voor het schelden met 'homo'.

Voor wat betreft de toename van het aantal registraties tussen 2017-2021, is het de vraag of dit betekent dat deze vormen van discriminatie vaker voorkomen of dat dit andere oorzaken heeft. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat er meer aandacht is gekomen voor deze vormen van discriminatie of dat er beleidsmatig meer aandacht aan wordt besteed (binnen bepaalde eenheden). Aansluitend is het ook onduidelijk wat de verschillen tussen de eenheden precies betekenen. Zo zijn er verschillen in het aantal inwoners die de eenheden bedienen, in de capaciteit van de eenheden maar ook in de omvang van de in het gebied woonachtige LHBTQ-gemeenschap.

Over de slachtoffers

De slachtoffers in de dossiers worden als volgt gekenmerkt:

- 78 van de 119 slachtoffers (66 procent) zijn mannen met een homoseksuele gerichtheid;
- De meeste slachtoffers zijn tussen de 18-25 jaar (34 procent).

De sterke oververtegenwoordiging van dossiers die betrekking hebben op homoseksuele mannen is opvallend te noemen omdat onderzoek van Huijnk et al. (2022) laat zien dat lesbische en biseksuele vrouwen relatief vaak slachtoffer zijn van geweld. Ook zijn transpersonen relatief vaak slachtoffers van geweld (Movisie, 2021b). Onder de deelnemers aan de enquête wordt eveneens vaak geweld ervaren. Deze groep bestaat voor slechts een kwart uit homoseksuele mannen. Het is daarom aannemelijk dat de strafdossiers een vertekend beeld geven.

Er kunnen verschillende mogelijke redenen genoemd worden als verklaring. De eerste reden kan samenhangen met het soort geweld dat ervaren wordt. Mogelijk dat de ondervertegenwoordigde groepen te maken krijgen met geweld dat minder snel geregistreerd wordt als LHBTQ-gerelateerd geweld, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van huiselijk geweld. Een andere factor die zou kunnen meespelen, is dat er minder bekendheid zou kunnen zijn binnen de politie over trans-, biseksuele en queerpersonen dan over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Tot slot zou het kunnen dat kwetsbare groepen, geweld minder vaak melden, bijvoorbeeld rondom partnergeweld vanwege de relatie met de pleger(s). Volgens onderzoek van Movisie (2011) geldt in het bijzonder dat lesbische en biseksuele vrouwen vaak geen aangifte doen van wat zij meemaken. Uit ander onderzoek blijkt daarentegen dat ook onder homoseksuele mannen en LHBTQ-personen met een migratieachtergrond de aangiftebereidheid zeer laag is (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020). Andere verklaringen voor een lage aangiftebereidheid onder LHBTQ-personen is het gebrek aan vertrouwen in de politie (Van Oostroom, 2019; Universiteit Tilburg, 2009).

De bevinding dat slachtoffers relatief jong zijn komt overeen met wat er bekend is uit ander onderzoek waarin jongeren als kwetsbaar worden benoemd (Huijnk et al., 2022; Act4Respect, 2019).

Over de vorm en locatie van het geweld

De analyse van strafdossiers leidt tot onderstaande inzichten over de context waarbinnen geweldsincidenten tegen LHBTQ-personen plaatsvinden.

- Verbaal (44 procent) en fysiek geweld in combinatie met uitlatingen (37 procent) komen het vaakst voor in de strafdossiers;
- Zes op de tien de politieregistraties hebben betrekking op uitlatingen, gevolgd door bedreiging en een uitlating i.c.m. fysiek geweld (beide circa 15 procent);
- De meeste geweldsincidenten in de strafdossiers vinden plaats in de openbare ruimte en in de middag;
- De daders en slachtoffers kennen elkaar meestal niet (78 procent);
- Daders handelen even vaak solo als in een groep.

De locaties waar het geweld in de strafdossiers plaatsvindt komt slechts deels overeen met ander onderzoek. In andere onderzoeken wordt eveneens geconstateerd dat het meeste geweld plaatsvindt in de openbare ruimte (Huijnk et al., 2022). Maar ook thuis vindt geweld tegen LHBTI-personen plaats, bijvoorbeeld in de vorm van partnergeweld of eergerelateerd geweld (Movisie, 2021a). Die bevinding komt veel minder terug in dit onderzoek. Mogelijk komt dit vanwege de selectie van dossiers of omdat huiselijk geweld op zodanige manier geregistreerd wordt dat dit niet in de query van dit onderzoek terugkomt. Een andere groep die wel uit de literatuur naar voren komt (Waldner & Berg, 2008; Van Lisdonk, 2018; Huijnk et al., 2022) maar niet veelvuldig in de strafdossiers is aangetroffen, betreft geweld tegen LHBTQ-uitgaanspubliek rondom plaatsen waar LHBTQ-personen samenkomen. Hoewel er een aantal incidenten is gevonden dat na het uitgaan plaatsvond, vonden deze niet specifiek plaats in de nabijheid van een LHBTQ-uitgaansgelegenheid.

De constatering op basis van de strafdossiers dat daders en slachtoffers elkaar vaak niet kennen, wijkt eveneens af van wat er uit ander onderzoek naar voren komt. In de LHBT-monitor (Huijnk et al., 2022) wordt benoemd dat plegers die bij geweldsincidenten betrokken zijn, in veel gevallen een bekende van het slachtoffer zijn. Het gaat vaak om bekenden uit de buurt of bekenden van werk of studie. Dit geldt in ook voor geweldpleging in het algemeen. Ruim vier op de tien slachtoffers van geweldsdelicten in het algemeen kent de dader (Akkermans et al., 2022). Een mogelijke verklaring voor de verschillen tussen dit onderzoek en de bevindingen in de literatuur kan zijn dat dit een registratiekwestie is. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk of bij huiselijk geweld waarbij LHBTQ-personen betrokken zijn, de seksuele gerichtheid of genderidentiteit een rol speelt en zo ja, of dit in de ten laste legging terugkomt. Een andere mogelijkheid is dat er vaker aangifte wordt gedaan van geweld begaan door onbekenden of dat geweld in de openbare ruimte vaker tot een veroordeling leidt.

Concluderend kan gesteld worden dat voor wat betreft de vormen en locaties van het LHBTQ-gerelateerde geweld, de strafdossiers vooral inzicht geven in het geweld dat zich afspeelt in de openbare ruimte waarbij de daders veelal onbekenden zijn. Het geweld dat zich afspeelt in de privésfeer blijft grotendeels onbelicht en zou op andere wijze onderzocht dienen te worden. Daarbij zou eerst verkend moeten worden op welke wijze dit soort geweld geregistreerd wordt. Mogelijk dat huiselijk geweld vaak niet als LHBTQ-gerelateerd geweld wordt geregistreerd.

Over de kenmerken van daders van LHBTQ-gerelateerd geweld

Dit onderzoek levert de volgende inzichten over daders op:

- Bijna alle daders van geweld tegen LHBTQ-personen in dit onderzoek zijn man (95 procent);
- Daders zijn veelal tussen de 18-25 jaar (32 procent) of tussen de 26-35 jaar (30 procent);
- De helft van de daders heeft de Nederlandse nationaliteit;
- Daders zijn (vermoedelijk) vaak heteroseksueel;
- Een groot deel van de daders heeft antecedenten (66 van de 88 daders);
- Een relatief groot deel van de daders heeft een kwetsbare positie.

De vraag is in hoeverre bovenstaande daderkenmerken zich onderscheiden van geweldsplegers in het algemeen. Uit ander onderzoek blijkt dat verdachten van geweld in het algemeen ook vaker man zijn dan vrouw. Echter, wanneer gekeken wordt naar alle criminaliteit in Nederland dan is het percentage mannelijke plegers van LHBTQ-geweld hoger dan gemiddeld. Daders van LHBTQ-gerelateerd geweld lijken dus, in vergelijking met criminaliteit in het algemeen, bovengemiddeld vaak mannen te zijn.

Aan de factor nationaliteit kan niet te veel waarde gehecht worden bij de verklaring voor geweld tegen LHBTQ-personen. Het percentage Nederlandse daders en daders met een niet-Nederlandse nationaliteit komt grotendeels overeen met verdachtencijfers van alle criminaliteit in Nederland. Ook is bekend dat jongeren over het algemeen vaker verdacht zijn van misdrijven dan ouderen en dat de demografische opbouw van migrantengroepen vaak een relatief groot percentage jongeren kent (Bovenkerk & Fokkema, 2015; Junger-Tas, 2001). Dat met name jongeren als dader uit de strafdossiers komen is in die zin niet verrassend. Ook de kwetsbare positie van daders van LHBTQ-geweld geldt meer in het algemeen voor geweldsplegers.

Om iets te kunnen zeggen over de mate waarin daders van LHBTQ-gerelateerd geweld antecedenten hebben, kan een vergelijking gemaakt worden met wat bekend is over verdachten van misdrijven in het algemeen. Cijfers uit 2014 (de meest recente beschikbare data) tonen aan dat 63 procent van de verdachten antecedenten heeft (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014). Daders van LHBTQ-gerelateerd geweld lijken bovengemiddeld vaak al antecedenten te hebben. Vanwege het kleine aantal onderzochte dossiers kan dit echter niet zo hard gesteld worden. Ook kan het zijn dat het percentage veroordeelde daders van geweldsmisdrijven dat antecedenten heeft hoger is dan onder verdachten van dezelfde soort misdrijven. Op basis van de analyse van strafdossiers kan daarom niet geconstateerd worden dat LHBTQ-gerelateerd geweld vaker gepleegd wordt door jongeren, kwetsbaren, personen met antecedenten of personen met de niet-Nederlandse nationaliteit dan bij geweld in het algemeen.

Over de motieven en aanleiding van LHBTQ-gerelateerd geweld

De strafdossiers geven in beperkte mate inzicht in de motieven van daders. Vaak doen zij geen uitspraken over de reden voor hun handelen. Uit de dossiers wordt wel vaak duidelijk wat de aanleiding is voor een geweldsincident.

- Het vaakst voorkomende motief vormt afwijzing van LHBTQ-gerelateerde uitingen of gedragingen;
- Een klein deel van de daders benoemt religieuze motieven;
- Een fysieke gedraging of het uiterlijk vormt vaak de aanleiding voor daders.

Voor veel van de aspecten van geweld tegen LHBTQ-personen zijn er veel overeenkomsten met geweld en criminaliteit in het algemeen. Een aspect dat specifiek lijkt te gelden voor daders van LHBTQ-gerelateerd geweld zijn de motieven en aanleiding van het geweld. Een groot deel van het geweld lijkt zijn aanleiding te vinden in fysieke uitingen en gedragingen op straat waarbij het specifiek gaat om gedragingen en uitingen die afwijken van de heteroseksuele en gendernormen. De bevindingen uit de strafdossiers lijken daarmee aan te sluiten bij de uitkomsten uit de literatuur (Van Lisdonk, 2018; Jewell & Morrison, 2021). Afkeer van LHBTQ-uitingen, zowel fysiek als gedragingen, lijken een belangrijke rol te spelen bij een deel van het geweld.

De beperkte mate waarin religie een rol lijkt te spelen bij LHBTQ-gerelateerd geweld is moeilijk te duiden. In sommige onderzoeken wordt religiositeit in verband gebracht met een negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit (Keuzenkamp & Kuyper, 2013). In de strafdossiers komt naar voren dat dit beperkt het geval lijkt te zijn. In 10 van de 70 casussen speelde religie een rol. Afgezet tegenover de religiositeit in Nederland, kan gesteld worden dat religieuze personen niet oververtegenwoordigd zijn in geweld tegen LHBTQ-personen. In 2019 was 46 procent van de Nederlanders van 15 jaar of ouder gelovig (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020). Dit percentage is onder verdachten van LHBTQ-gerelateerd geweld veel kleiner. Echter zijn er alleen uitspraken gedaan over iemands religiositeit wanneer dit in de verhoren duidelijk ter sprake kwam. Het is dus mogelijk dat een groter deel van de daders zich als gelovig identificeert dan uit de dossiers naar voren komt. Dit neemt echter niet weg dat het aantal incidenten dat expliciet religieus gemotiveerd is, relatief beperkt is.

Zoals eerder is benoemd, geven de strafdossiers met name inzicht in geweld tegen LHBTQ-personen dat in het openbaar plaatsvindt. De benoemde aanleidingen gelden dan ook in het bijzonder voor dit soort geweld en geven zodoende weinig inzicht in vormen van geweld die zich niet in het openbaar afspelen.

Over de daderprofielen

Op basis van de strafdossiers zijn vier daderprofielen opgesteld. Bij het optellen van de profielen is gebruik gemaakt van een kwalitatieve methode. Daarbij is gelet op verschillende aspecten zoals (primair) het motief en indien dit niet duidelijk was, is gekeken naar contextuele factoren en achtergrondkenmerken). Dit heeft geresulteerd in onderstaande profielen:

1) Afkeer tegen LHBTQ (26 daders)
2) Schelden als reflex (21 daders)
3) Groepsagressie (20 daders)
4) Grappen 'ten koste van' (9 daders)

Het is de vraag in hoeverre de geformuleerde profielen afwijken van (profielen van) geweldplegers in het algemeen. In de literatuur over geweldplegers zijn verschillende overeenkomsten te zien voor de profielen ‘afkeer van LHBTQ’, ‘schelden als reflex’ en ‘groepsagressie’.

Met name voor het profiel ‘groepsagressie’ valt op dat het veel overeenkomsten toont met al bestaande profielen van geweldsplegers. In die zin lijkt dit profiel breder te gelden dan voor geweld tegen LHBTQ-personen, ook omdat uit de strafdossiers het beeld ontstaat dat de aanleiding soms ondergeschikt lijkt aan het veroorzaken van een geweldsincident. Overeenkomstige aspecten die uit de andere profielen naar voren komen zijn de voorgeschiedenis met zorgverlening, kwetsbare sociaaleconomische positie en psychische problematiek (‘Afkeer tegen LHBTQ’), diversiteit in leeftijd

en het impulsief handelen ('schelden als reflex'). In de literatuur zijn er geen profielen gevonden die overeenkomsten vertonen met het profiel 'grappen ten koste van'.

Reflectie op de uitkomsten van het onderzoek

De strafdossiers geven waardevolle maar tegelijkertijd beperkte inzichten in de daders, slachtoffers en vormen van LHBTQ-gerelateerd geweld. De informatie is waardevol omdat het betrekking heeft op bewezen feiten waarbij een gerechtelijke uitspraak heeft plaatsgevonden. Tegelijkertijd is het lastig om de uitkomsten op waarde te schatten vanwege het beperkte aantal dossiers en zijn er aanwijzingen dat de dossiers een onvolledig beeld schetsen. Zo zijn er met name geweldsincidenten in de openbare ruimte aangetroffen die vaak betrekking hebben op mannen met een homoseksuele gerichtheid. Hoewel tijdens de gesprekken met belangenverenigingen en slachtoffers de bevindingen uit de strafdossiers worden herkend, is er meer onderzoek nodig naar geweld tegen specifieke groepen. Zo is er met name veel onbekend over geweld tegen personen die intersekse of aseksueel zijn. Uit de gesprekken met belangenverenigingen valt op te maken dat zij (ook) andere soorten geweld meemaken dan personen behorend tot de LHBT-groepen.

De uitkomsten van dit onderzoek wekken de indruk dat het voor een deel van de bevolking normaal is geworden om te schelden met LHBTQ-gerelateerde termen of om zich op andere manieren te verzetten tegen LHBTQ-uitingen, bijvoorbeeld via vernieling of fysiek geweld. Dit is zorgwekkend te noemen. Bij drie van de vier geformuleerde daderprofielen lijkt dit het geval. De groep daders die geweld pleegt omdat zij een afkeer hebben van LHBTQ-uitingen, is het grootst van de onderscheiden groepen. Dit is extra zorgelijk omdat zij tolerantie ten opzichte van LHBTQ-personen afwijzen en vinden dat daar geen plaats voor is in de maatschappij. Deze vormen van geweld kunnen als *targeted/hate crimes* worden gezien. Ook de andere profielen wijzen op een maatschappelijk probleem.

Waar de groepen die vanuit groepsagressie of afkeer van LHBTQ-personen geweld plegen, weggezet kunnen worden als criminaliteit die helaas altijd zal bestaan binnen een samenleving, wijzen de profielen waarbij wordt gescholden uit reflex of grappen ten koste van LHBTQ-personen worden gemaakt op een veel breder maatschappelijk probleem. Het lijkt erop dat een grote groep, met name heteroseksuele mannen, het grappig of normaal vindt om met dit soort termen te schelden. Dat betekent overigens niet dat anti-LHBTQ sentimenten onder vrouwen niet voorkomen. Zij zijn echter niet vaak daders van LHBTQ-gerelateerd geweld.

Een deel van de daders heeft zelf vaak het idee dat hun uitingen onschuldige kleedkamerpraat betreffen. Ook uit de politieregistraties blijkt dat er veelvuldig gescholden wordt met LHBTQ-gerelateerde termen bijvoorbeeld tegen politieagenten. Veel geweld tegen LHBTQ-personen komt uit de eerste plaats voort uit een gebrek aan respect en onbegrip voor mensen die afwijken van de hetero- en gendernormen in de samenleving. Vanuit delen van de samenleving is er sprake van een gebrek aan sensitiviteit waardoor vaak onnodig, en mogelijk ook onbedoeld, kwetsend wordt gehandeld tegen LHBTQ-personen.

9.2 Beleidsimplicaties

De uitkomsten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden om toekomstig beleid te vormen. Voor het prioriteren van beleid nemen we vier knelpunten rondom LHBTIQ-gerelateerd[20] geweld waarop het beleid ingezet kan worden.

- Een deel van het LHBTIQ-gerelateerd geweld komt voort uit intolerantie en afkeer van LHBTIQ-personen en/of -uitingen;
- Een deel van het geweld duidt op een normalisatie in de samenleving om te schelden met LHBTIQ-gerelateerde termen;
- LHBTIQ-personen doen weinig aangifte van geweldsincidenten;
- Er is nog veel onduidelijk over geweld tegen specifieke groepen zoals intersekse en aseksuele personen.

In het vervolg wordt een aantal suggesties gedaan voor manieren waarop deze knelpunten in beleid kunnen worden aangekaart.

- Een deel van het LHBTIQ-gerelateerd geweld komt voort uit intolerantie en afkeer van LHBTIQ-personen en/of -uitingen

Het daderprofiel 'afkeer van LHBTIQ' is de grootste van de onderscheiden daderprofielen. Deze daders lijken LHBTIQ-uitingen niet te tolereren in de openbare ruimte en plegen vaak bewust geweld tegen LHBTIQ-personen.

Stel een norm tegen personen die LHBTIQ-uitingen en -personen niet tolereren

Om een norm te stellen tegen personen die zich intolerant opstellen ten opzichte van LHBTIQ-uitingen en -personen dient een sterk signaal afgegeven te worden. Dit in combinatie met het inzetten op gedragsverandering. De Nederlandse Staat dient uit te dragen dat dit soort geweld niet getolereerd wordt. Hoewel de Rechtspraak natuurlijk gaat over de strafmaat, zou onderzocht moeten worden op welke manier een sterk signaal afgegeven kan worden waarmee de Nederlandse staat zijn solidariteit toont met LHBTIQ-personen en tolerantie rondom LHBTIQ-gemeenschappen uitdraagt. Overigens ligt er een initiatiefwetsvoorstel ter stemming bij de Tweede Kamer waarmee wordt beoogd om een wijziging aan te brengen in het Wetboek van Strafrecht (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2021). Wanneer de wet wordt aangenomen, wordt het discriminatoir oogmerk als strafverzwarend opgenomen. Dit is ook van belang voor betere registratie van discriminatoire feiten. Dit lijkt een goede eerste stap. In het verlengde van deze aanbeveling kan eraan gedacht worden om over succesvolle vervolgingen te communiceren, bijvoorbeeld door het OM.

Zorg voor genoeg capaciteit en middelen bij betrokken instanties

Om een signaal af te geven en geweld tegen LHBTIQ-personen beter aan te kunnen pakken dienen de uitvoerende instanties over genoeg capaciteit te beschikken. De indruk bestaat dat de strafdossiers slechts het topje van de ijsberg vormen. Zo is het aantal politieregistraties vele malen groter dan het aantal zaken waarbij door het OM vervolgd is. Het vergroten van de capaciteit helpt ook bij het vergroten van vertrouwen in de politie en daarmee het verhogen van de aangiftebereidheid. Zo benoemen verschillende slachtoffers dat zij lang moesten wachten om een afspraak te maken op het

[20] Omdat de bevindingen in deze paragraaf deels gebaseerd zijn op gesprekken met de belangenverenigingen, wordt in dit hoofdstuk ook de 'I' van intersekse in de afkorting benoemd.

moment dat zij aangifte wilden doen. Dit wordt als een grote drempel voor het doen van aangifte ervaren. Hoewel het tekort aan capaciteit niet eenvoudig opgelost kan worden, dient het hier wel benoemd te worden als een factor die meespeelt. Bij een heroverweging van (beperkte) middelen, bevelen wij aan om na te denken over het uitbreiden van middelen voor Roze in Blauw.

- Een deel van het geweld duidt op een normalisatie in de samenleving om te schelden met LHBTIQ-gerelateerde termen

De profielen 'groepsagressie', 'schelden uit reflex' en 'grappen ten koste van' duiden op een bepaalde mate van normalisatie in de samenleving rondom het schelden met LHBTIQ-gerelateerde termen. Om hier iets aan te doen zal vooral ingezet moeten worden op voorlichting op verschillende niveaus.

Brede maatschappelijke voorlichting

Het is van belang dat er maatschappij breed wordt ingezet op het tegengaan van de normalisatie van het discrimineren van LHBTIQ-personen. Veel geweldsincidenten houden ermee verband dat een deel van de (mannelijke) bevolking het normaal vindt om te schelden met LHBTIQ-gerelateerde termen. Dit zien we behalve in de strafdossiers ook terug in de politieregistraties waarbij met name opvalt hoe vaak politieagenten en handhavers uitgescholden worden voor 'homo'. Voorlichting en educatie dienen vanuit alle richtingen te worden ingezet. We zien dat het bijvoorbeeld niet alleen om jongeren of laagopgeleiden gaat. Er is ook een aantal oudere en hoogopgeleide daders. De verscheidenheid aan daders is inmiddels terug te zien in de meeste profielen. Het lijkt gezien deze verscheidenheid logisch om in te zetten op zowel voorlichting en educatie via scholen als bijvoorbeeld via sportverenigingen en/of andere plaatsen waar veel mannen samenkomen. In sommige gevallen lijken de incidenten op uit de hand gelopen 'kleedkamerpraat' waarbij daders onvoldoende, of geen enkel, oog hebben voor de effecten die hun woorden hebben op slachtoffers en personen behorende tot één van de LHBTIQ-gemeenschappen. Dat zou dan ook het doel moeten zijn van dit soort voorlichting: duidelijk maken dat dit soort geweld sterk doorwerkt in de positie van LHBTIQ-personen in Nederland, hun gezondheid en hun veiligheidsgevoelens.

Een tweede punt dat binnen deze voorlichting aan bod zou moeten komen is om de verscheidenheid tussen de LHBTIQ-groepen duidelijk te maken. Hoewel LHBTIQ vaak als een afkorting gebruikt wordt, zijn er grote verschillen tussen deze groepen. Dit geldt voor de ervaren vormen van geweld, maar ook voor standpunten bijvoorbeeld ten opzichte van medische ingrepen. Daarbij is er sprake van verschillen waarbij seksuele gerichtheid, genderidentiteit, genderexpressie en geslacht een rol spelen. Tussen deze begrippen zitten belangrijke verschillen in de oorzaken van ervaren discriminatie en geweld, maar ook in begrip over de groepen. Binnen de maatschappij en instanties lijkt er weinig kennis te zijn over de verschillen tussen deze groepen en worden zij vooral als een eenheid gezien omdat zij afwijken van wat 'normaal' wordt gevonden.

Een grote uitdaging bij het bieden van dit soort voorlichting is dat het plaatsvindt in een tijd waarin sprake is van polarisatie en LHBITQ-ideologie gepolitiseerd is. Zo zijn er partijen die afkeurend staan tegenover LHBTIQ-rechten en horen we in de gesprekken met slachtoffers en LHBTIQ-belangenverenigingen terug dat er steeds vaker wordt gesproken over complottheorieën waarin LHBTIQ-ideologie opgedrongen zou worden aan kinderen. Het bieden van voorlichting tegen deze achtergrond is complex en vormt een grote uitdaging.

- LHBTIQ-personen doen weinig aangifte van geweldsincidenten

Uit zowel de literatuur als de gesprekken met belangenverenigingen en slachtoffers komt naar voren dat vanwege verschillende redenen weinig aangifte wordt gedaan van geweldsincidenten. Dit heeft deels te maken met het (gebrek aan) vertrouwen in het handelen van de politie, een gebrek aan kennis over de mogelijkheden onder de doelgroepen en wetgeving die niet inclusief is voor alle groepen.

Voorlichting en sensitiviteitstrainingen voor handhavende instanties

Een deel van de voorlichting dient gericht te zijn op handhavers en hulpverleners die zich met LHBTIQ-personen bezighouden. Dit geldt in het bijzonder voor de trans-, queer, intersekse en andere kleinere groepen zoals aseksuele personen. Uit de gesprekken met zowel slachtoffers als de belangenverenigingen komt sterk naar voren dat veel (ook specialistische) politiemedewerkers vaak met name kennis hebben over homoseksuele, lesbische en biseksuele gerichtheid, maar dat de kennis over andere groepen vaak zeer beperkt is. Uit de gesprekken met slachtoffers en belangenverenigingen wordt duidelijk wat het effect hiervan is: veel slachtoffers ervaren drempels bij het doen van een aangifte. Zo moeten zij soms eerst uitleggen 'wat zij zijn' en wat dit inhoudt. Dit is een van de redenen waarom wordt aanbevolen om naast voorlichtingsactiviteiten ook sensitiviteitstrainingen voor handhavers en hulpverleners te organiseren, zodat zij toegerust zijn om bijvoorbeeld aangiftes door LHBTIQ-personen op een respectvolle manier af te handelen.

Voorlichting over rechten onder LHBTIQ-personen

Uit de gesprekken blijkt eveneens dat veel LHBITQ-personen niet altijd op de hoogte zijn over waar zij aangifte van kunnen doen. Dit geldt met name voor strafbare vormen van verbaal geweld. Op basis van voorbeelden zou voorlichting gegeven kunnen worden. Ondanks dat voor veel LHBTIQ-personen het uitgescholden worden vaak voorkomt, is het van groot belang dat dit gemeld blijft worden en dat er aangifte wordt gedaan van discriminatie wanneer mogelijk. Alleen op die manier kan duidelijk worden hoe groot dit probleem is en kan er worden onderzocht of er progressie wordt geboekt met de aanpak van LHBTIQ-gerelateerd geweld. Ook zouden overheid en politie duidelijk moeten maken wat er ingezet wordt voor deze groepen om de positie van LHBTIQ-personen te verbeteren en geweld tegen te gaan.

Zorg dat wet- en regelgeving inclusief ingericht is

De afgelopen jaren hebben al verschillende aanpassingen plaatsgevonden die erop gericht zijn om een inclusievere wetgeving op te stellen. Zo is in artikel 1 van de Grondwet seksuele gerichtheid opgenomen in plaats van hetero- of homoseksuele gerichtheid en is er een wetsvoorstel aangenomen dat de rechtspositie van transpersonen en intersekse personen moet versterken door een betere wettelijke uitwerking van ongeoorloofd onderscheid op basis van geslacht. Ondanks deze positieve ontwikkelingen, benoemen belangenverenigingen dat er nog voldoende gewonnen kan worden voor wat betreft de manier waarop discriminatie ten aanzien van seksuele gerichtheid en geslacht in verschillende wetteksten zijn opgenomen. Vanuit beleidsmatig oogpunt zou het goed zijn als de overheid in gesprek blijft met deze belangenverenigingen en hun standpunt aanhoort.

- Er is nog veel onduidelijk over geweld tegen specifieke groepen zoals intersekse en aseksuele personen

Uit de gesprekken met belangenverenigingen ontstaat het beeld dat andere groepen met andere vormen van geweld te maken krijgen. Zij benoemen vaak gelijk te worden gesteld met de LHB-groepen maar dat dit vaak niet terecht is. Om die reden is toekomstig onderzoek nodig.

Doe meer onderzoek naar de registratie van LHBTIQ-gerelateerd geweld om meer inzicht in andersoortige daders, slachtoffergroepen en de prevalentie te krijgen

Dit onderzoek geeft voornamelijk inzicht in geweld dat zich in de openbare ruimte afspeelt tegen mannen met een homoseksuele gerichtheid. Ook veel ander onderzoek is gericht op lesbische, homoseksuele of biseksuele personen. Om deze reden zou extra onderzoek gedaan moeten worden naar de manier waarop LHBTIQ-gerelateerd geweld geregistreerd wordt in politiesystemen zodat er meer onderzoek gedaan kan worden naar de prevalentie en het beeld over de daders verder aangescherpt kan worden. Logischerwijs zou onderzoek zich kunnen richten op LHBTIQ-geweld in de privésfeer.

Literatuur

Act4Respect. (2019). *Factsheet Fysiek, seksueel en cybergeweld vanwege gender: definities, cijfers en risicofactoren*. Geraadpleegd van https://prod-cdn.atria.nl/wp-content/uploads/sites/3/2019/10/15164507/Factsheet-fysiek-seksueel-cybergeweld-vanwege-gender.pdf

Akkermans, M., Kloosterman, R., Moons, E., Reep, C. & Tummers-van der Aa, M. (2022). *Veiligheidsmonitor 2022*. Centraal Bureau voor de Statistiek.

Baams L., Beek T., Hille H., Zevenbergen F.C., Bos H.M. (2013) Gender nonconformity, perceived stigmatization, and psychological well-being in Dutch sexual minority youth and young adults: a mediation analysis. In: *Arch Sex Behav*. 42(5):765–773.

Bakker, I., Drost, L. & Roeleveld, W. m.m.v. Nap, E.J. (2010). *Wat hebben geweldplegers gemeen? Een typologie van plegers van geweld tegen de publieke taak en van publiek geweld.* Verwey-Jonker Instituut.

Beke, B.M.W.A., De Haan, W.J.M. & Terlouw, G.J. (2001). *Geweld verteld. Daders, slachtoffers en getuigen over 'geweld op straat'*. WODC

Bieleman, B., Maasingh, H., Meijer, G. & Ten Den, C. (1998). *Aangeschoten wild: onderzoek naar jongeren, alcohol, drugs en agressie tijdens het uitgaan.* Intraval: Groningen.

Bol, M.W., Terlouw, G.J., Blees, L.W. & Verwers, C. (1998). *Jong en gewelddadig. Ontwikkeling en achtergronden van geweldscriminaliteit onder jeugdigen.* Den Haag: WODC.

Bovenkerk, F., & Fokkema, C. M. (2015). Criminaliteit onder Marokkaanse jongemannen in Nederland: speelt regionale herkomst een rol? *Tijdschrift voor Criminologie*, *57*(1), 59-83. https://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2015057001003

Bruinsma, M., Balogh, L. & De Muijnck, J. (2008). *Geweld onder invloed: Evaluatie van een nieuwe werkwijze van de politie gericht op versterking van de informatiepositieve ten aanzien van acohol- en drugsgebruik door geweldplegers.* Den Haag: WODC.

Bruynooghe, R. M., & Noelanders, S. (1998). *Geweld ondervinden, gebruiken en voorkomen.* Diepenbeek: Limburgs Universitair Centrum.

Budd, T. (2003). *Alcohol-related assault: findings from the British Crime Survey*.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2020, 18 december). *Religie in Nederland*. Geraadpleegd op 20 december 2023, van https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/religie-in-nederland/2-ontwikkelingen-in-religieuze-betrokkenheid

Centraal Bureau voor de Statistiek (2023a, 16 november). *Verdachten van misdrijven; leeftijd, geslacht en recidive* [Dataset]. Geraadpleegd van https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81997NED/table?ts=1700135151704

Centraal Bureau voor de Statistiek (2023b, 16 november). *Verdachten; geslacht, leeftijd, migratieachtergrond en generatie* [Dataset]. Geraadpleegd van https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/81959NED#

Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Verdachten van misdrijf is vaak recidivist.* Geraadpleegd op 31 januari 2024 van https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/45/verdachte-van-misdrijf-is-vaak-recidivist.

Chakraborti, N., Garland, J., & Hardy, S. (2014). *The Leicester Hate Crime Project: Findings and Conclusions.* Leicester: University of Leicester.

COC. (2017). *Suggesties voor concrete maatregelen voor LHBTI-emancipatie op het gebied van Justitie & Veiligheid*. Amsterdam: COC.

De Gooijer, H.V., zum Vörde sive Vörding, M., & Belaraj, N. (2021). *Actieonderzoek Anti-discriminatie LHBTQ+.* Amsterdam: Afdeling Diversiteit – Gemeente Amsterdam.

De Haas, S. (2012). Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland. *Tijdschrift voor seksuologie* (*36*)2, 136-145.

D'haese, L., Dewaele, A., & Van Houtte, M. (2014). *Geweld tegenover holebi's - II. Een online survey over ervaringen met holebigeweld in Vlaanderen en de nasleep ervan*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

De Nederlandse Grondwet. (2023, 22 februari). *Vernieuwde versie artikel 1 Grondwet in werking getreden*. Geraadpleegd op 20 december 2023, van https://www.denederlandsegrondwet.nl-/id/vm11gwhebyyx/nieuws/vernieuwde_versie_artikel_1_grondwet_in?ctx=vlxups19rfoe

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2009). *Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in the EU Member States: Part II – The Social Situation.* Publications Office of the European Union

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2014). *Being Trans in the European Union: Comparative analysis of EU LGBT survey data.* Publications Office of the European Union.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2020). *A long way to go for LGBTI equality. EU LGBTI Survey II*. Publications Office of the European Union.

Europese Commissie (2020). *Een unie van gelijkheid: strategie voor gelijkheid van LHBTQ'ers 2020-2025.* Publications Office of the European Union.

Huijnk, W., Damen, R. & Van Kampen, L. (2022). *LHBT-monitor 2022. De leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Ned*erland. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W. & Kessels, R. (2016). Criminaliteit. In: W. Huijnk en I. Andriessen (red.), *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken* (p. 146–184). Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jackman, M. (2002). 'Violence in social life' in *Annual Review of Sociology* 28, 387-415.

Jeene, M. & Oomes, M. (2009). *Accepteren, tolereren, discrimineren? Registreren!* Universiteit Tilburg.

Jewell, L.M., & Morrison, M.A. (2012). Making Sense of Homonegativity: Heterosexual Men and Women's Understanding of Their Own Prejudice and Discrimination toward Gay Men. *Qualitative Research in Psychology, 9*(4), 351-370. https://doi.org/10.1080/14780887.2011.586098

Junger-Tas, J. (2001). Ethnic Minorities, Social Integration and Crime. *European Journal on Criminal Policy and Research 9*, 5–29 (2001). https://doi.org/10.1023/A:1011210026339

Kamphorst, M. (2020). 'Waarom LHBTI-discriminatie zelden wordt veroordeeld. "Het gaat mis in de hele strafrechtketen"', geraadpleegd op 31 januari 2024 van https://www.winq.nl/waarom-lhbti-discriminatie-zelden-wordt-veroordeeld/.

Keuzenkamp, S. & Kuyper, L. (2013). *Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland 2013.* Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kuyper, L. (2017). *LHBT-monitor 2016.* Sociaal en Cultureel Planbureau.

Loef, L., Heijke, M. & Van Dijk, B. (2010). *Typologie van plegers van geweldsdelicten.* DSP-groep.

Lünneman, K. D & Bruinsma, M.Y. (2005). *Geweld binnen en buiten. Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland.* WODC.

Miles-Johnson, T. (2015a). Policing Transgender People: Discretionary Police Power and the Ineffectual Aspirations of One Australian Police Initiative. *SAGE Open, 5*(2). https://doi.org/10.1177/2158244015581189

Miles-Johnson, T. (2015b). "They don't identify with us": Perceptions of Police by Australian Transgender People. *International Journal of Transgenderism, 16*(3), 169-189. https://doi.org/10.1080/15532739.2015.1080647

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Politie en Art.1 (2022). *Discriminatiecijfers in 2021. Een rapport over registraties van discriminatie-incidenten door de politie, en meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen en andere organisaties in Nederland*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Molina Espeleta, N., Ruitenberg, M., Toppen, M. & El Haji, S. (2021). *Verkleurde beelden. Hoe moet de overheid omgaan met klachten over etnisch profileren?* Nationale Ombudsman.

Moran, L.J., & Sharpe, A.N. (2004). Violence, identity and policing: The Case of violence against transgender people. *Criminology and Criminal Justice, 4*(4), 395-417. Doi.org/10.1177/1466802504048656

Motmans, J., T'Sjoen, G., & Meier, P. (2015). *Geweldervaringen van transgender personen in België.* Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Movisie (2011). *Zoenen is gevaarlijk. Onderzoek naar geweld tegen lesbische vrouwen*. Movisie.

Movisie. (2021a). *Eergerelateerd geweld & seksuele en genderdiversiteit*. Movisie.

Movisie. (2021b). *Handreiking LHBTI-emancipatie. Feiten en cijfers op een rij*. Movisie.

Movisie. (2022). *Onzichtbaar geweld. LHBTI+ en huiselijk geweld*. Movisie.

Naeyé, J. (2009). *Nederlands Politierecht*. (Tekst en Commentaar; No. 2009-2010). Kluwer.

NOS. (2016, 11 oktober). *LGBT kennen we nu wel, maar wat is LGBTQIAP?* Geraadpleegd op 20 december 2023, van https://nos.nl/op3/artikel/2137145-lgbt-kennen-we-nu-wel-maar-wat-is-lgbtqiap

Openbaar Ministerie (2023). *Cijfers in beeld 2022.* Openbaar Ministerie.

Politie. (z.d.). *Wat is lichamelijk geweld?* Geraadpleegd op 18 december 2023 van https://www.vraaghetdepolitie.nl/mishandeling/mishandeling/wat-is-lichamelijk-geweld.html

Rutgers. (2017). *Samenvatting Seks onder je 25e*. Geraadpleegd van www.seksonderje25e.nl

Scholte, R., Nelen, W., Wit, W. De & Kroes, G. (2016). *Sociale veiligheid in en rond scholen.* Praktikon

Scribner, R.A., MacKinnon, D.P. & Dwyer, J.H. (1995). The risk of assaultive violence and alcohol availability in Los Angeles County, *American Journal of Public Health, 85*(3), 335-340. https://doi.org/10.2105/AJPH.85.3.335

Servaas, L., Weerman, F. & Fischer, T. (2021). *Risico-, versterkende en beschermende factoren voor crimineel gedrag: Een literatuuronderzoek naar de wetenschappelijke stand van zaken.* Erasmus Universiteit Rotterdam, Sectie Criminologie: Rotterdam.

Stotzer, R. L. (2009). Violence against transgender people: A review of United States data. *Agression and Violent Behaviour, 14*(3), 170-179.

Tweede Kamer der Staten-Generaal (2021, 19 januari). *Wetsvoorstel Strafverhoging discriminatoir gemotiveerde geweldsdelicten*. Geraadpleegd op 22 december 2023, van https://-www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?id=2021Z00958&dossier=35709

Van Beusekom, G. & Kuyper, L. (2018). *LHBT-monitor 2018. De leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Nederland,* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Van Lisdonk, J.T.A. (2018). *Uncomfortable encounters: Dutch same-sex oriented young people's experiences and the relation with gender nonconformity in a heteronormative, tolerant society.* [PhD-Thesis – Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam].

Van Oosterhout, E. (2019). *Overal op de hoede. Geweld tegen transgender personen in Nederland*.: Transgender Netwerk Nederland (TNN).

Van San, M. & De Boom, J. (2006). *Geweld tegen homoseksuelen.* Risbo

Walby, S., Towers, J., Balderston, S., Corradi, C., Francis, B., Helskanen, M., Helweg-Larsen, K., Mergaert, L., Olive, P., Palmer, E., Stockl, H & Strid, S. (2017). *The concept and measurement of violence.* Policy Press.

Waldner L.K. & Berg J. (2008). 'Explaining antigay violence using target congruence: an application of revised routine activities theory.', in *Violence Vict*. 2008;23(3):267-87. Doi:10.1891/0886-6708.23.3.267.

Wetgevingskalender. (z.d.). *Wijziging Awgb en WvSr vermelding seksuele gerichtheid en toevoegen discriminatie transgender en intersekse personen aan WvSr*. Geraadpleegd op 20 december 2023, van https://wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGK010853.

Bijlage 1: Uitkomsten enquête onder LHBTQ-personen

In het kader van dit onderzoek is via LHBTQ-belangenverenigingen een enquête uitgezet. Vanwege het relatief kleine aantal respondenten zijn de uitkomsten uit de enquête indicatief en niet representatief. Om die reden is ervoor gekozen om geen percentages in de tabellen op te nemen.

Tabel b1.1: Seksuele gerichtheid respondenten (meerdere antwoorden mogelijk)

	N
Homoseksueel	48
Lesbisch	32
Queer	31
Biseksueel	26
Aseksueel	20
Panseksueel	18
Heteroseksueel	5
Anders	4
Weet niet	3
Wil niet zeggen	0
Totaal	**187**

Bron: Risbo

Tabel b1.2: Soort ervaren geweld naar frequentie[21]

	Nooit	Een enkele keer	Maandelijks	Wekelijks	Dagelijks
Verbaal	289	102	24	11	11
Fysiek	259	27	3	2	0
Online	341	50	21	11	15

Bron: Risbo

Tabel b1.3: Plek waar ervaren geweld plaatsvond

	N
Buiten op straat	46
In een uitgaansgelegenheid	8
In een winkel	3
Op school	1
Op werk	4
In het openbaar vervoer	3
Thuis	5
Bij iemand anders thuis	2
Anders	16
Wil niet zeggen	1
Totaal	89

Bron: Risbo

[21] In tabel 1.2 zijn verschillende geweldscategorieën samengevoegd om tot een driedeling te komen. Hierdoor is het aantal antwoorden groter dan het aantal respondenten. Onder verbaal geweld vallen: uitgelachen of uitgescholden zijn, fysiek bedreigd, seksueel bedreigd. Onder fysiek vallen: mishandeld of aangevallen, seksueel mishandeld of aangevallen. Onder online vallen: online gepest/getreiterd of uitgescholden, online bedreigd en online seksueel bedreigd.

Tabel b1.4: Moment waarop ervaren geweldincident plaatsvond

	N
Ochtend	5
Middag	29
Avond	29
Nacht	16
Weet niet	10
Wil niet zeggen	3
Totaal	92

Bron: Risbo

Tabel b1.5: Aanleiding geweldsincident

	N
Aanstoot genomen aan mijn uiterlijk en of de personen waarmee ik was	24
Aanstoot genomen aan mijn gedrag en of de personen waarmee ik was	21
Geen duidelijke aanleiding	19
Opmerking richting de daders	6
Uiting van genderidentiteit of seksuele oriëntatie	5
Een ruzie met de daders	4
Anders	10
Totaal	89

Bron: Risbo

Tabel b1.6: Bekendheid respondent met dader(s)

	N
Bekende	16
Onbekende	72
Totaal	89

Bron: Risbo

Tabel b1.7: Aantal daders volgens respondent

	N
1	35
2	23
3 of meer	31
Totaal	89

Bron: Risbo

Bijlage 2: Selectie van strafdossiers

Het OM rapporteert hier jaarlijks over in de rapportage "Cijfers in beeld" (Openbaar Ministerie, 2023). Het OM houdt zich alleen bezig met de discriminatieverboden uit het Wetboek van Strafrecht. Strafbare discriminatie kan worden onderverdeeld in twee soorten strafbare feiten: specifieke discriminatiefeiten en de commune feiten met een discriminatieaspect (Codis-feiten).

Specifieke discriminatiefeiten

De specifieke discriminatiefeiten zijn de artikelen uit het Wetboek van Strafrecht die specifiek gaan over discriminatie, te weten WvSr art. 137c tot en met 137g en WvSr art. 429quater. In deze artikelen is strafbaar gesteld: groepsbelediging; aanzetten tot haat, discriminatie of geweld; verspreiden van uitingen of voorwerpen die beledigend zijn of die aanzetten tot haat, discriminatie of geweld; opzettelijke rassendiscriminatie in de uitoefening van een ambt (zie tabel 2.1). Het gaat, op basis van onze huidige kennis, om een beperkt aantal feiten op jaarbasis. Ongeveer 15 feiten per jaar met als grond "hetero- of homoseksuele gerichtheid" en in totaal 4 feiten met als grond discriminatie van transpersonen (discriminatiegrond geslacht).

Tabel b2.1: Selectie van wetsartikelen en omschrijvingen t.b.v. onderzoek geweld tegen LHBTI-personen

Wetsartikel (WvSr art.)	Omschrijving delict
Specifieke discriminatiefeiten	
137c t/m 137g	Discriminatie
429quater	Discriminatie bij uitoefening van een ambt, beroep of bedrijf

Codis-feiten

Behalve de discriminatie-feiten is gekeken zogenaamde Codis-feiten. Het gaat daarbij om feiten zoals mishandeling, belediging van een individu of vernieling waarbij discriminatie een rol speelt. Als bijvoorbeeld tijdens een mishandeling wordt gescholden met discriminerende termen zoals 'vuile homo', dan wordt dat in het onderzoek betrokken als een mogelijk discriminatieaspect. Voor ons onderzoek zijn relevant de Codis-feiten met als grond "hetero- of homoseksuele gerichtheid" en "transpersonen" in combinatie met feiten die gerelateerd zijn aan geweld. In tabel 2.2 staan de wetsartikelen gespecificeerd die in dit verband het meest relevant (kunnen) zijn.

Tabel b2.2: Selectie van wetsartikelen en omschrijvingen t.b.v. onderzoek geweld tegen LHBTI-personen

Wetsartikel (WvSr art.)	Omschrijving delict
Codis feiten	
141	Openlijke geweldpleging
180	Geweld/Bedreiging in verzet tegen ambtenaar
242	Verkrachting
246	Aanranding
266	Belediging van een individu
267	Belediging van (onder meer) ambtenaren
282, 282a	Vrijheidsbeneming / gijzeling
284	Dwang
285	Bedreiging
285b	Belaging/stalking
287 t/m 296	Levensmisdrijven
300 t/m 306	Mishandeling
307, 308	Dood/letsel door schuld
312	Diefstal en inbraak met geweld
317	Afpersing
318	Afdreiging
350	Vernieling goed
352	Vernieling gebouw

Op basis van drie variabelen is het OM gevraagd een zoekopdracht uit te voeren binnen de beschikbare dossiers. Daarbij zijn de volgende criteria opgesteld:

1) Periode: 01-01-2017 tot en met 31-12-2021
2) Er is sprake van discriminatie tegen LHBTI-personen. Discriminatiegrond: seksuele gerichtheid en/of Transpersonen
3) Behalve discriminatie heeft er geweld plaatsgevonden. De focus ligt daarom voornamelijk op commune feiten met een discriminatie aspect (Codis-feiten). Concreet gaat het om feiten met als grond "hetero- of homoseksuele gerichtheid" en "transpersonen" in combinatie met feiten die gerelateerd zijn aan geweld (wetsartikelen: 141, 180, 242, 246, 266, 267, 282, 282a, 284, 285, 285b, 287 t/m 296, 300 t/m 306 , 307, 308, 312, 317, 318, 350, 352). Daarnaast willen we, om te voorkomen dat we eventuele belangrijke informatie missen specifieke discriminatiefeiten (WvSr art. 137c tot en met 137g en WvSr art. 429quater) selecteren en onderzoeken.

Op basis van deze criteria is door het LECD een databestand opgeleverd met een overzicht van Codis en specifiek feiten voor de jaren 2017 tot en met 2021. In totaal bestond dit bestand uit 434 zaken waarvan 365 Codis-feiten en 69 specifieke feiten. Zoals te verwachten viel bleek bij nadere bestudering dat een groot deel van de zaken niet relevant was voor dit onderzoek. Zo vielen bijvoorbeeld zaken af waarbij er geen veroordeling of vervolging had plaatsgevonden af. Uiteindelijk zijn er 97 strafdossiers geselecteerd waarvan er 94 onderzocht zijn.

Bijlage 3: Analyse template strafdossiers

Uitvoering analyse	Naam onderzoeker	
	Datum uitvoering dossieronderzoek	
Algemene zaakgegevens	Zaaknummer	
	Procesverbaal-nummer	
	Parketnummers	
	Betrokken instanties	
Distributiekenmerken	Algemeen (AU-zaak, minderjarigen, etc)	
	Soort zaak (misdrijf, overtreding)	
Kenmerken incident	Korte omschrijving	
	Datum	
	Plaats (en provincie)	
	Locatie (stedelijk gebied/afgelegen plek/binnen/buiten)	
	Tijdstip (tijd + dagdeel)	
	Strafbare feiten (welke strafbare feiten, wetsartikelen)	
	Kwalificatie	
	Maatschappelijke kwalificatie	
	Omschrijving type geweld (per strafbaar feit)	
	Kenmerken slachtoffer (groep, leeftijd)	
	Kenmerken dader(s) (geslacht, leeftijd, solo of in groep, herkomst)	
	Aanleiding incident	
	Gevolgen incident	

Over de slachtoffers	Korte omschrijving v/h slachtoffer	
	Leeftijd	
	LHBTI-groepering	
	Samenvatting verklaring slachtoffer over aanleiding incident	
	Incident in woonplaats SLA?	
	Omschrijving van de dader(s) door slachtoffer (indien geen verhoor heeft plaatsgevonden)	
Over de dader(s)	Omschrijving van de dader(s)	
	Leeftijd	
	Geslacht	
	Nationaliteit	
	Gezondheid (fysiek/mentaal)	
	Opleidingsniveau	
	Arbeidssituatie	
	Solo of in groep?	
	Incident in woonplaats VER?	
	Motief	
	Aanleiding	
	Kennen slachtoffer en dader elkaar?	
	Strafblad/eerder in aanraking met politie of justitie? (waarvoor?)	
Over het incident	Uitgebreidere omschrijving over het incident	
	Gevolgen	
	Veroordeling/Straf	
	Knelpunten bij strafzaak	

Bijlage 4: Uitleg wetsartikelen

Artikel 266:
Eenvoudige belediging
1. Elke opzettelijke belediging die niet het karakter van smaad of smaadschrift draagt, hetzij in het openbaar mondeling of bij geschrift of afbeelding, hetzij iemand, in zijn tegenwoordigheid mondeling of door feitelijkheden, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, aangedaan, wordt, als eenvoudige belediging, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of geldboete van de tweede categorie.
2. Niet als eenvoudige belediging strafbaar zijn gedragingen die ertoe strekken een oordeel te geven over de behartiging van openbare belangen, en die er niet op zijn gericht ook in ander opzicht of zwaarder te grieven dan uit die strekking voortvloeit.

Bij een belediging moet het gaan om een uiting die een andere persoon aantast in zijn goede naam en eer. In eerste instantie gaat het hierbij om scheldwoorden die in iedere instantie als een belediging opgevat kunnen worden. Woorden die, op zichzelf, geen belediging vormen, kunnen alsnog als belediging worden opgemerkt als ze in een bepaalde context worden geuit. In een uitspraak van de Hoge Raad wordt dit bevestigd. In die zaak scheldt een man een agent uit voor homo op het moment dat hij staande wordt gehouden. De Hoge Raad overweegt hierbij dat wanneer een woord op zichzelf niet beledigend is, het nog steeds wel de bedoeling van iemand kan zijn om een ander aan te tasten in diens goede eer en naam. Om te bepalen of van deze bedoeling sprake is, moet gekeken worden naar de context waarin de uitlating is gedaan (Hoge Raad, 2009). Dit standpunt werden verder bevestigd in een andere uitspraak van de Hoge Raad (2012).
Verder moet de belediging bij dit wetsartikel in het openbaar zijn gedaan. Hierbij gaat het erom dat andere personen kennis kunnen nemen van de opmerking. Het gaat hierbij niet alleen om opmerkingen in het openbaar. Beledigende berichten op sociale media kunnen volgens de uitspraak van de Hoge Raad (2018) ook als beledigend gekenmerkt worden.

Artikel 300:
Mishandeling
1. Mishandeling wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of geldboete van de vierde categorie.
2. Indien het feit zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie.
3. Indien het feit de dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie.
4. Met mishandeling wordt gelijkgesteld opzettelijke benadeling van de gezondheid.
5. Poging tot dit misdrijf is niet strafbaar.

Artikel 137c:
Belediging van een groep mensen
1. Hij die zich in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, opzettelijk beledigend uitlaat over een groep mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie.

2. Indien het feit wordt gepleegd door een persoon die daarvan een beroep of gewoonte maakt of door twee of meer verenigde personen wordt gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie opgelegd.

Bij dit wetsartikel wordt niet gesproken over transgenders. In een uitspraak van het Hof Leeuwarden (1995) wordt gesteld dat dit de interpretatie van hetero- sen homoseksuelen te ver zou oprekken. Wanneer een verdachte dus transgenders als groep beledigd zal hij niet via dit artikel vervolgd worden. Dit kan wel via artikel 137d Wetboek van Strafrecht, aangezien het in dat artikel gaat over het aanzetten tot haat tegen iemand vanwege hun geslacht. Wanneer het niet gaat over het aanzetten tot haat, kan het ook via artikel 266 Wetboek van Strafrecht die toeziet op belediging.

Artikel 141:
Openlijke geweldpleging
1. Zij die openlijk in vereniging geweld plegen tegen personen of goederen, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren en zes maanden of geldboete van de vierde categorie.
2. De schuldige wordt gestraft:

> **1°** met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie, indien hij opzettelijk goederen vernielt of indien het door hem gepleegde geweld enig lichamelijk letsel ten gevolge heeft;
> **2°** met gevangenisstraf van ten hoogste negen jaren of geldboete van de vijfde categorie, indien dat geweld zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft;
> **3°** met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie, indien dat geweld de dood ten gevolge heeft.

3. Artikel 81 blijft buiten toepassing.

Artikel 285:
Bedreiging met een ernstig misdrijf
1. Bedreiging met openlijk in vereniging geweld plegen tegen personen of goederen, met geweld tegen een internationaal beschermd persoon of diens beschermde goederen, met enig misdrijf waardoor gevaar voor de algemene veiligheid van personen of goederen of gemeen gevaar voor de verlening van diensten ontstaat, met verkrachting, met feitelijke aanranding van de eerbaarheid, met enig misdrijf tegen het leven gericht, met gijzeling, met zware mishandeling of met brandstichting, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of geldboete van de vierde categorie.
2. Indien deze bedreiging schriftelijk en onder een bepaalde voorwaarde geschiedt, wordt ze gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie.
3. Bedreiging met een terroristisch misdrijf wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie.
4. Indien het feit, omschreven in het eerste, tweede of derde lid, wordt gepleegd met het oogmerk om een terroristisch misdrijf voor te bereiden of gemakkelijk te maken, wordt de op het feit gestelde gevangenisstraf met een derde verhoogd.
5. Indien het feit, omschreven in het eerste, tweede of derde lid wordt gepleegd tegen een persoon in diens hoedanigheid van Minister, Staatssecretaris, commissaris van de Koning, gedeputeerde, burgemeester, wethouder, lid van een algemeen vertegenwoordigend orgaan, rechterlijk ambtenaar, advocaat, journalist of publicist in het kader van nieuwsgaring, ambtenaar van politie of buitengewoon opsporingsambtenaar wordt de op het feit gestelde gevangenisstraf met een derde verhoogd.

Bijlage 5: Aanvullingen hoofdstuk 5

Tabel b5.1: Moment van de dag waarop verschillende soorten geweld plaatsvinden

	Nacht		Ochtend		Middag		Avond		Totaal	
	N	%	*N*	%	*N*	%	*N*	%	*N*	%
Verbaal geweld	3	10	0	0	24	80	3	10	30	100
Fysiek geweld	8	33	5	21	8	33	3	13	24	100
Materieel geweld	1	33	0	0	1	33	1	33	3	100
Huiselijk geweld	2	50	0	0	2	50	0	50	4	100

Bron: Strafdossiers OM, bewerking Risbo

Bijlage 6: Aanvullingen hoofdstuk 6

Tabel b6.1: Daders naar herkomst en leeftijd (*N* & %)

	Nederlands		(NL-) Marokkaans		MOE		Dubbel nationaliteit		Surinaams / Antilliaans		Statushouders		Turks		Overig EU	
	N	%	*N*	%	*N*	%	*N*	%	*N*	%	*N*	%	*N*	%	*N*	%
0-17	4	9	6	38	1	20	2	33	0	0	0	0	0	0	1	100
18-25	19	44	4	25	0	0	1	17	1	13	2	33	0	0	0	0
26-35	9	21	6	38	3	60	1	17	4	50	3	50	0	0	0	0
36-55	7	16	0	0	1	20	2	33	0	0	1	17	2	100	0	0
55+	4	9	0	0	0	0	0	0	3	38	0	0	0	0	0	0
Totaal	43	100	16	100	5	100	6	100	8	100	6	100	2	100	1	100

Bron strafdossiers OM, bewerking Risbo

Tabel b6.2: Soort straf na veroordeling daders van LHBTI-gerelateerd geweld (*N* & %)

	N	%
Totaal	70	100
Taakstraf	30	43
Boete	18	26
Gevangenisstraf	8	12
Onbekend/combinatie van feiten	10	14
Anders	4	6

Bron strafdossiers OM, bewerking Risbo

Bijlage 7: Aanvullingen hoofdstuk 7

Tabel b7.1a: Kenmerken daders van LHBTQ-gerelateerd geweld naar daderprofielen (*N*)

		Groepsgedrag	Afkeer van LHBTQ	Grappen ten koste van	Schelden als reflex
Geslacht	Man	16	26	9	19
	Vrouw	4	0	0	2
Leeftijd	0-17	10	3	0	1
	18-25	8	4	5	8
	26-35	2	13	0	9
	36-55	0	5	3	2
	55+	0	1	1	1
Herkomst	Nederlands	9	10	9	10
	(Nederlands-)Marokkaans	6	4	0	6
	Midden en Oost-Europees	1	3	0	1
	Dubbele nationaliteit	2	1	0	3
	Surinaams en Antilliaans	1	4	0	1
	Statushouders	0	4	0	0
	Turks	0	0	0	0
	Overig EU	1	0	0	0
Antecedenten	Nee	8	4	7	2
	Ja	12	17	2	18
	Ja vanwege seksuele gerichtheid	0	3	0	0
Soort geweld	Verbaal geweld	4	8	3	13
	Fysiek geweld	14	15	0	3
	Seksueel geweld	0	0	0	0
	Materieel geweld	2	0	5	0
	Huiselijk geweld	0	2	0	3
	Online geweld	0	1	1	2
	Eergerelateerd geweld	0	0	0	0

Tabel b7.1b: Kenmerken daders van LHBTQ-gerelateerd geweld naar daderprofielen (*N*) (continuering b6.1a)

		Groepsgedrag	Afkeer van LHBTQ	Grappen ten koste van	Schelden als reflex
Aanleiding	Fysieke uiting	5	3	0	3
	Uiterlijk	8	7	0	4
	Dader bekend met seksuele gerichtheid slachtoffer	3	5	0	5
	Sociale media	0	1	4	3
	Onduidelijk	3	1	5	3
	Aanstoot nemen aan seksuele gerichtheid/ genderexpressie/-identiteit slachtoffer	1	9	0	3
Moment	Nacht	4	8	5	2
	Ochtend	1	4	0	0
	Middag	12	10	3	13
	Avond	2	3	0	3
Onder invloed?	Ja alcohol	1	5	0	1
	Ja drugs	0	0	0	1
	Vermoedelijk	4	3	8	0
	Nee	3	0	0	1
	Onbekend	12	18	1	18
Beschermende Factoren	Niet aanwezig	6	15	0	8
	Wel aanwezig	12	2	8	10
	Onbekend	2	9	1	3
Risico Factoren	Niet aanwezig	3	1	9	2
	Wel aanwezig	16	24	0	18
	Onbekend	1	1	0	1